

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ

“การจัดการเรียนการสอนภาษาสโลวในระบบโรงเรียนโดยชุมชน
มีส่วนร่วม ต.โพธิ์ไพศาล ต.กุสุมาลย์ และต.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์
จ.สกลนคร” ระยะที่ 1

โดย

นายเลาไฟ วรรณ และคณะ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

บอกเล่าที่ความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พุดคุยตกเตียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิก อบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มอื่น ๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ได้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวตนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว. สำนักงานภาค ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงาน เป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้นักวิจัยเป็นอย่างมาก ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว. สำนักงานภาค จึงได้ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัย ให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนอออกมาในรูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกที่สำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยมีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอ

กระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัยสู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

เรื่อง : โครงการ “การจัดการเรียนการสอนภาษาสโลวในระบบโรงเรียน โดยชุมชนมีส่วนร่วม ต.โพธิ์ไพศาล ต.กุสุมาลย์ และต.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร” ระยะที่ 1

ผู้วิจัย : นายเลาไพ วรรณ และคณะ

บทคัดย่อ

โครงการ “การจัดการเรียนการสอนภาษาสโลวในระบบโรงเรียน โดยชุมชนมีส่วนร่วม ต.โพธิ์ไพศาล ต.กุสุมาลย์ และ ต.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร” ระยะที่ 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทชุมชน ประวัติศาสตร์ สถานการณ์ด้านภาษาและวิถีวัฒนธรรมชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์สโลว ต.โพธิ์ไพศาล ต.กุสุมาลย์ และต.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร ศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบตัวเขียนภาษาสโลวที่มีอยู่ให้ได้มาตรฐานตามหลักภาษาศาสตร์และเป็นที่ยอมรับของชุมชน ศึกษาปัจจัย/เงื่อนไข และกลไกที่สำคัญในการนำภาษาสโลวเข้าสู่การจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนโดยชุมชนมีส่วนร่วม ศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนภาษาสโลวในระบบโรงเรียนโดยชุมชนมีส่วนร่วม ต.โพธิ์ไพศาล, ต.กุสุมาลย์ และต.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร โดยมีระยะเวลาในการดำเนินงานวิจัย 2 ระยะ

กระบวนการในการดำเนินงานวิจัย ทีมวิจัยได้มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสำคัญ โดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เช่น การใช้เครื่องมือแบบสอบถาม เพื่อสำรวจสถานการณ์ทางภาษาสโลว หรือสำรวจผู้ใช้ภาษาสโลว อีกทั้งยังเป็นการประชาสัมพันธ์โครงการ และเป็นการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมสโลวของชุมชน การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาระบบตัวเขียน การประชุมกลุ่มย่อย เช่น การหาข้อสรุปร่วมกันในการค้นหาข้อคิดเห็น และหลักเกณฑ์การใช้ระบบตัวเขียน การรวมกลุ่มกันเพื่อเขียนเรื่องเล่า นิทานต่าง ๆ เป็นต้น

จากการดำเนินงานวิจัยทำให้เกิดผลลัพธ์ต่าง ๆ ได้แก่ 1) ได้ข้อมูลสถานการณ์ภาษาของชาวสโลวในตำบลโพธิ์ไพศาล ตำบลกุสุมาลย์ และตำบลนาโพธิ์ โดยมีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 656 คน มีผู้ใช้ภาษาสโลวในตำบลโพธิ์ไพศาลจำนวน 316 คน คิดเป็นร้อยละ 98.13 ในตำบลกุสุมาลย์จำนวน 258 คน คิดเป็นร้อยละ 92.14 และตำบลนาโพธิ์จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 77.77 โดยในจำนวนดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่มีการใช้ภาษาสโลวตลอดเวลาทั้งในบ้านและนอกบ้าน ซึ่งถือว่ายังมีการใช้ภาษาสโลวภายในชุมชนอยู่เป็นจำนวนมาก 2) เกิดระบบตัวเขียนภาษาสโลว โดยใช้ตัวอักษรไทย 1 ตัว แทน 1 เสียง 3) ได้เรื่องเล่า นิทาน และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวสโลว จำนวน 6 เรื่อง 3) ได้แนวทางในการนำภาษาท้องถิ่นเข้าสู่การจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน ซึ่งได้ผ่านการพูดคุยแลกเปลี่ยนร่วมกันระหว่าง ผู้บริหารโรงเรียน คณะครู และชุมชน โดยเริ่มตั้งแต่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เนื่องจากเป็นเด็กนักเรียนที่สามารถอ่านออก เขียนภาษาไทยได้ ทำให้สามารถอ่าน และเขียนภาษาสโลวได้อย่างรวดเร็วโดยจะมีการดำเนินงานในโครงการ “การจัดการเรียนการสอนภาษาสโลวในระบบโรงเรียนโดยชุมชนมีส่วนร่วม ต.โพธิ์ไพศาล ต.กุสุมาลย์ และต.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร ระยะที่ 2” ต่อไป

บทสรุปโครงการ

บทนำ

ละกวยไท่ หรือคนโล้เป็นชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และอพยพเคลื่อนย้ายเข้าสู่ประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2385 มาตั้งถิ่นฐานโดยรอบหนองหานและมีประชากรหนาแน่นมากที่สุดอยู่ที่อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร ชาวโล้มีประเพณี วัฒนธรรมของตนเอง อีกทั้งยังมีภาษาที่เป็นเอกลักษณ์สำคัญอีกด้วย ปัญหาที่พบของชาวโล้คือ ปัจจุบันชาวโล้ได้ใช้ภาษาโล้ในชีวิตประจำวันลดน้อยถอยลง ดังจะเห็นได้จาก เมื่อปี พ.ศ. 2539 อำเภอกุสุมาลย์มีหมู่บ้านที่มีชาวโล้อาศัยอยู่จำนวน 19 หมู่บ้าน ปัจจุบันมีชาวโล้ใช้ภาษาโล้ในชีวิตประจำวันเพียง 13 หมู่บ้านเท่านั้นในเวลาเพียงไม่กี่ปี

นอกจากนี้ยังพบว่า ลักษณะการใช้ภาษาโล้ในชีวิตประจำวัน มีการใช้ภาษาโล้ปนกับภาษาอีสาน อีกทั้งกลุ่มผู้ที่สามารถพูดภาษาโล้ได้ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มวัยผู้สูงอายุ และกลุ่มผู้ใหญ่ แต่กลุ่มวัยรุ่นหรือกลุ่มเด็กไม่ค่อยใช้ภาษาโล้แล้ว ซึ่งหากปล่อยทิ้งไว้นานวันจะยิ่งทำให้ภาษาโล้ตกอยู่ในสภาวะถดถอยไปเรื่อย ๆ และอาจกลายเป็นภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญได้ ซึ่งส่งผลต่อการสูญเสียมรดกทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่มีการสั่งสมและสืบทอดกันมาอย่างยาวนานด้วยความตระหนักในคุณค่าของมรดกด้านภาษาและวัฒนธรรม ชาวโล้จึงรวมตัวกันเพื่อคิดหาวิธีการที่จะปกป้องมรดกเหล่านี้ไว้ในลูกหลานได้ศึกษาหาความรู้ โดยเชื่อว่าโรงเรียนน่าจะเป็นสถานที่ที่เหมาะสมที่สุด เพราะเป็นสถานศึกษา เป็นที่ให้คุณค่าและความสำคัญต่อภาษาโล้ การสอนภาษาโล้ในโรงเรียนนั้นจะทำให้เด็กรุ่นหลังเห็นคุณค่าและตระหนักถึงความสำคัญของภาษาโล้ และได้เรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง จึงมีความคิดจะนำภาษาโล้เข้าสู่การจัดการเรียนการสอนในสวนบ้านและชุมชนก็เป็นส่วนที่ส่งเสริมกัน แต่ทั้งนี้ชาวโล้ยังขาดความรู้หรือกระบวนการเรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาโล้แม้ที่ผ่านมาชาวโล้จะมีการพัฒนาระบบตัวเขียนภาษาโล้ และมีการทดสอบระบบตัวเขียนมาแล้วบ้างก็ตาม แต่ยังไม่ได้อัดดกลงในการใช้ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องก็อยู่ในวงจำกัด ระบบตัวเขียนที่ได้จึงยังไม่เป็นที่ยอมรับของคนโล้ในวงกว้างและขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน คณะวิจัยจึงได้จัดทำโครงการ “การจัดการเรียนการสอนภาษาโล้ในระบบโรงเรียนโดยชุมชนมีส่วนร่วม ต.โพธิ์ไพศาล ต.กุสุมาลย์ และต.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร ระยะที่ 1” เพื่อนำภาษาโล้เข้าสู่การจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนและเพื่อพัฒนาระบบตัวเขียนภาษาโล้ที่มีอยู่เดิมแล้วให้ได้มาตรฐานตามหลักภาษาศาสตร์และเป็นที่ยอมรับของชุมชนตลอดเพื่อเป็นการรักษาไว้ซึ่งภาษา วัฒนธรรม ความรู้และภูมิปัญญาอันดีงามของชาวโล้ได้ต่อไป

โจทย์วิจัย

การจัดการเรียนการสอนภาษาโล้ในระบบโรงเรียนโดยชุมชนมีส่วนร่วม ต.โพธิ์ไพศาล, ต.กุสุมาลย์ และต.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร ควรมีแนวทางเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชน ประวัติศาสตร์ สถานการณ์ด้านภาษาและวิถีวัฒนธรรมชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ใต้ ต.โพธิ์ไพศาล, ต.กุสุมาลย์ และต.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบตัวเขียนภาษาใต้ที่มีอยู่ให้ได้มาตรฐานตามหลักภาษาศาสตร์และเป็นที่ยอมรับของชุมชน
3. เพื่อศึกษาปัจจัย/เงื่อนไข และกลไกที่สำคัญในการนำภาษาใต้เข้าสู่การจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนโดยชุมชนมีส่วนร่วม
4. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนภาษาใต้ในระบบโรงเรียนโดยชุมชนมีส่วนร่วม ต.โพธิ์ไพศาล, ต.กุสุมาลย์ และต.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตเนื้อหา

- 1) สถานการณ์ทางภาษาใต้ ได้แก่ การใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน รวมถึงทัศนคติ ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการใช้ภาษาในสถานการณ์ต่างๆ
- 2) ลักษณะทั่วไปทางภาษาใต้ ได้แก่ ระบบเสียง ระบบไวยากรณ์
- 3) ข้อมูลชุมชน ได้แก่ ความเป็นมาของชาวใต้ (ประวัติศาสตร์ชาวใต้), ภูมิปัญญาของใต้, การรักษาโรค, การประกอบอาชีพ, การละเล่น, เครื่องแต่งกาย, ประเพณี, ความเชื่อต่างๆ
- 4) กระบวนการนำภาษาท้องถิ่นเข้าสู่การจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน ได้แก่ รูปแบบการจัดการเรียนการสอน ครูภูมิปัญญา สื่อการสอน กลวิธีการ เป็นต้น
- 5) กลไกในการนำภาษาท้องถิ่นเข้าสู่การจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน ได้แก่ ครูชุมชน แกนนำชาวบ้าน อบต. เป็นต้น

ขอบเขตพื้นที่

พื้นที่ ต.โพธิ์ไพศาล, ต.กุสุมาลย์ และต.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนครรวมถึงโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

ชาวใต้ในพื้นที่ ต.โพธิ์ไพศาล, ต.กุสุมาลย์ และต.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนครรวมถึงโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

ขอบเขตระยะเวลา

การดำเนินงานแบ่งเป็น 2 ระยะ โดยระยะที่ 1 เป็นเวลา 6 เดือน และระยะที่ 2 เป็นเวลา 6 เดือน

วิธีการดำเนินงาน

การดำเนินงานโครงการ “การจัดการเรียนการสอนภาษาใต้ในระบบโรงเรียนโดยชุมชนมีส่วนร่วม ต.โพธิ์ไพศาล ต.กุสุมาลย์ และต.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร ระยะที่ 1” ทีมวิจัยได้มีกระบวนการวิจัย โดยผ่านการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามโครงการดังนี้

1) จัดเวทีชี้แจงการทำงานวิจัยชุมชน เพื่อชี้แจง ประชาสัมพันธ์โครงการให้ชุมชนได้รับทราบ และเพื่อหาแนวร่วมในการดำเนินงานโครงการ

2) ศึกษา สำรวจพื้นที่ชาวโล้ในประเทศลาว ทีมวิจัยได้เดินทางไปสำรวจและเรียนรู้ ผู้ใช้ภาษาโล้ในประเทศลาว โดยพูดคุยแลกเปลี่ยนด้วยภาษาโล้ซึ่งกันและกัน พร้อมกับศึกษาบริเวณที่ชาวโล้อยู่ในประเทศลาว

3) สำรวจสถานการณ์ภาษาโล้ ตั้งแต่การทำความเข้าใจร่วมกันในเรื่องระเบียบวิธีวิจัย การออกแบบเครื่องมือ การทดสอบเครื่องมือ และการเก็บข้อมูลสถานการณ์ผู้ใช้ภาษาโล้ในตำบลกุสุมาลย์ ตำบลนาโพธิ์ และตำบลโพธิ์ไพศาล และวิเคราะห์ผลร่วมกัน

4) พัฒนาระบบตัวเขียนภาษาโล้ โดยทีมวิจัยและฝ่ายสนับสนุนงานวิชาการจาก มหาวิทยาลัยมหิดล และ SIL ได้ร่วมปรับปรุงระบบตัวเขียนให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้นโดยเกิดการยอมรับร่วมกันของชุมชน ทำให้ได้เครื่องมือในการบันทึกองค์ความรู้ รวมถึงสามารถเขียนเรื่องเล่า และนิทานอีกด้วย

5) เก็บข้อมูลบริบทชุมชน/ ประวัติศาสตร์/ ภาษา/ วิถีวัฒนธรรมโล้

6) เข้าร่วมกิจกรรมวันภาษาแม่สากล ซึ่งจัดโดยศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษา – วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล

7) เติมความรู้เรื่องแนวทางการจัดการเรียนการสอนภาษาท้องถิ่นในระบบโรงเรียน และบทบาทการจัดการเรียนการสอนของระบบโรงเรียนในช่วงที่ผ่านมา เพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาตัดสินใจร่วมกันว่าในการทำงานระยะต่อไปควรมีการนำเข้าสู่ระบบการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบใด

นอกจากนี้ในการดำเนินงานวิจัยในโครงการ ฯ ทีมวิจัยได้ใช้วิธีการดำเนินงานในหลากหลายรูปแบบ ได้แก่

1. การใช้เครื่องมือแบบสอบถาม เพื่อสำรวจสถานการณ์ทางภาษาโล้ หรือสำรวจผู้ใช้ภาษาโล้ในระดับตำบลทั้ง 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลกุสุมาลย์ ตำบลนาโพธิ์ และตำบลโพธิ์ไพศาล ซึ่งใช้วิธีการคำนวณด้วยสูตรของเครซีและมอแกน (Krejcie and Morgan) อีกทั้งการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามยังเป็นการประชาสัมพันธ์โครงการ และเป็นการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมโล้ของชุมชนอีกด้วย

2. การประชุมกลุ่มย่อย เช่น การหาข้อสรุปร่วมกันในการค้นหาข้อคิดเห็น และหลักเกณฑ์การใช้ระบบตัวเขียน การรวมกลุ่มกันเพื่อเขียนเรื่องเล่า นิทานต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากนี้การประชุมกลุ่มย่อย ยังใช้ในการประชุมทีมวิจัย เพื่อวางแผนการปฏิบัติงานต่าง ๆ ร่วมกันอีกด้วย

3. การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาระบบตัวเขียน ดังจะเห็นได้จากการที่ทีมวิจัยเดินทางไปประชุมเพื่อพัฒนาระบบตัวเขียนให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ผลการดำเนินงาน

1) ได้ข้อมูลสถานการณ์ภาษาของชาวโลในตำบลโพธิ์ไพศาล ตำบลกุสุมาลย์ และตำบลนาโพธิ์ โดยมีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 656 ครั้วเรือน แบ่งเป็นตำบลโพธิ์ไพศาล จำนวน 322 ครั้วเรือน ตำบลกุสุมาลย์ จำนวน 280 ครั้วเรือน และตำบลนาโพธิ์ จำนวน 54 ครั้วเรือน ผลจากการสำรวจสถานการณ์ทางภาษา พบว่า **มีผู้ใช้ภาษาโล**ในตำบลโพธิ์ไพศาลจำนวน 316 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 98.13 ในตำบลกุสุมาลย์จำนวน 258 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 92.14 และตำบลนาโพธิ์จำนวน 42 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 77.77 โดยในจำนวนดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่มีการใช้ภาษาโลตลอดเวลาทั้งในบ้าน และนอกบ้าน ซึ่งถือว่ายังมีการใช้ภาษาโลภายในชุมชนอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ถ้าหากชุมชนไม่เกิดความตระหนักในการอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง ย่อมจะมีโอกาสที่ภาษาและวัฒนธรรมจะถดถอยลงไปเรื่อย ๆ ในที่สุด

2) เกิดระบบตัวเขียนภาษาโล โดยใช้ตัวอักษรไทย 1 ตัว แทน 1 เสียง ทำให้ได้ระบบพยัญชนะภาษาโล โดยแบ่งเป็น พยัญชนะต้น 21 ตัว พยัญชนะสะกด 14 ตัว พยัญชนะควบกล้ำ 9 ตัว สระ 23 ตัว รวมถึงหลักเกณฑ์ในการเขียนภาษาโลอีกด้วย

3) ได้เรื่องเล่า นิทาน และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวโล จำนวน 6 เรื่อง ได้แก่

- ปีน อะจ่อ นิ่ง ดรู (นิทานเรื่องหมากับจระเข้)
- ปีน จะเกา ดั่ง ละก้วย ตะ ไทร (นิทานเรื่องหมากับคนทำไร่)
- ปีน ละก้วย อะเร็ม (เรื่อง ผ้าอะเร็ม)
- ตะฮัร (พิธีรักษาการร้องไห้ไม่ทราบสาเหตุและการปลงสวาทที่นอน)
- ระเฮา แปะ บูล เตรียะ (ยาแก้พิษเบือเมาเห็ด)
- แอิด อะลิ่ง (การอยู่ไฟ)

4) ได้แนวทางในการนำภาษาท้องถิ่นเข้าสู่การจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน ซึ่งได้ผ่านการพูดคุยแลกเปลี่ยนร่วมกันระหว่าง ผู้บริหารโรงเรียน คณะครู และชุมชน ทำให้พบว่าปัจจัยที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ ครูเจ้าของภาษา ผู้บริหารโรงเรียน ชุมชนชาวโล ระบบตัวเขียนภาษาโล โดยใช้ตัวอักษรไทย สื่อการเรียนการสอน หลักสูตรภาษาโล นักเรียนชาวโล และงบประมาณในการดำเนินการ

จากการที่มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนและวิเคราะห์ร่วมกันในเบื้องต้น ทีมวิจัยเห็นว่าโรงเรียนบ้านกุดสะกอยมีความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนภาษาโลภายในโรงเรียน เนื่องจากเป็นโรงเรียนที่มีนักเรียนเป็นชาวโลมากที่สุด มีผู้บริหารโรงเรียนให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี รวมถึงคณะครูที่เป็นชาวโล สามารถสอนภาษาโลได้ภายในโรงเรียน และที่สำคัญยังมีชุมชนซึ่งมีความต้องการและเป็นผู้สนับสนุนหลัก พยายามผลักดันให้มีการจัดการเรียนการสอนภาษาโลภายในโรงเรียน โดยทีมวิจัยเห็นพ้องร่วมกันว่าควรมีการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยเริ่มตั้งแต่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เนื่องจากเป็นเด็กนักเรียนที่สามารถอ่านออก เขียนภาษาไทยได้ ทำให้สามารถอ่าน และเขียนภาษาโลได้อย่างรวดเร็ว รวมถึงสามารถเรียนรู้พร้อมไปกับภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชาวโลได้อีกด้วย โดยจะมีการ

ดำเนินงานในโครงการ “การจัดการเรียนการสอนภาษาโล้ในระบบโรงเรียนโดยชุมชนมีส่วนร่วม ต.โพธิ์ไพศาล ต.กุสุมาลย์ และต.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร ระยะที่ 2” ต่อไป

วิเคราะห์ผล

ผลจากการดำเนินงานโครงการ “การจัดการเรียนการสอนภาษาโล้ในระบบโรงเรียน โดยชุมชนมีส่วนร่วม ต.โพธิ์ไพศาล ต.กุสุมาลย์ และ ต.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร ระยะที่ 1” ทำให้สามารถตอบวัตถุประสงค์ได้ 2 ข้อ ตามที่ได้กำหนดไว้ ดังนี้

1) ได้ศึกษาบริบทของชุมชน โดยผ่านการทบทวนวรรณกรรม จากเอกสารงานวิชาการ และเอกสารที่บันทึกไว้ในท้องถิ่น รวมถึงการพูดคุยกับปราชญ์ในชุมชน ทำให้ได้ข้อมูลบริบทชุมชนทั้งด้านประวัติศาสตร์ชุมชนและประวัติศาสตร์ของชาวโล้ ข้อมูลประชากร ประเพณี พิธีกรรม การละเล่น การประกอบอาชีพ การแต่งกาย หัตถกรรม และอาหารของชาวโล้ รวมถึงข้อมูลบริบทของโรงเรียนกุดสะกอยอีกด้วย

นอกจากนี้ทีมวิจัยยังได้ศึกษาสถานการณ์ภาษาโล้ของทั้ง 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลโพธิ์ไพศาล ตำบลกุสุมาลย์ และตำบลนาโพธิ์ โดยการใช้แบบสอบถาม ซึ่งมีเนื้อหาสำคัญ 3 ประเด็นด้วยกัน ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไป 2) การใช้ภาษาของตนเองภายในบ้าน และชุมชน 3) ความคิดเห็นและทัศนคติในการอนุรักษ์ภาษาโล้ภายในชุมชน ซึ่งจากการสำรวจชาวโล้ทั้ง 3 ตำบล จำนวน 656 ครวเรือน ทำให้พบว่าชาวโล้ส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 70 ยังมีการใช้ภาษาโล้ทั้งภายในบ้าน และภายในชุมชนโดยเฉพาะกับผู้ที่ เป็นชาวโล้ด้วยกัน ทั้งเพื่อนบ้านและญาติพี่น้องตามที่สาธารณะต่าง ๆ เช่น วัด ตลาด เป็นต้น

2) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบตัวเขียนภาษาโล้ โดยเริ่มต้นจากการรวมกลุ่มกันเพื่อจัดทำระบบตัวเขียนภาษาโล้ ด้วยอักษรไทยตั้งแต่ปี 2551 โดยได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากอาจารย์ลินดา มาเคาะเก้ นักภาษาศาสตร์ จากสถาบัน SIL แต่ยังไม่มีความชัดเจนนัก จึงได้มีการพัฒนาระบบตัวเขียนร่วมกัน โดยมีนักวิชาการด้านภาษาศาสตร์ จากสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนด้านวิชาการ โดยเฉพาะการกำหนดดอักษรมีเสียงแตกต่างไปจากภาษาไทย พร้อมกันนี้ในการพัฒนาระบบตัวเขียนภาษาโล้ ได้คำนึงถึงความต้องการและความเห็นพ้องของชุมชนเป็นหลัก ทำให้ได้ระบบตัวเขียนที่มีความชัดเจนมากขึ้น และที่สำคัญคือ เป็นที่ยอมรับร่วมกันของชุมชน ทำให้เกิดระบบตัวเขียนภาษาโล้ โดยใช้ตัวอักษรไทย 1 ตัวแทน 1 เสียง ทำให้ได้ระบบพยัญชนะภาษาโล้ โดยแบ่งเป็น พยัญชนะต้น 21 ตัว พยัญชนะสะกด 14 ตัว พยัญชนะควบกล้ำ 9 ตัว สระ 23 ตัว และสามารถนำไปใช้เขียนเรื่องเล่า นิทาน และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวโล้ จำนวน 6 เรื่องด้วยกัน

กล่าวโดยสรุปจากการดำเนินงานวิจัยในโครงการ “การจัดการเรียนการสอนภาษาโล้ในระบบโรงเรียน โดยชุมชนมีส่วนร่วม ต.โพธิ์ไพศาล ต.กุสุมาลย์ และ ต.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร ระยะที่ 1” สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ 2 ข้อ ตามที่ได้กำหนดไว้ กล่าวคือ 1) เพื่อศึกษาบริบทชุมชน ประวัติศาสตร์ สถานการณ์ด้านภาษาและวิถีวัฒนธรรมชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์โล้ ต.โพธิ์ไพศาล,

ด.กุสุมาลย์ และต.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบตัวเขียน ภาษาไสที่มีอยู่ให้ได้มาตรฐานตามหลักภาษาศาสตร์และเป็นที่ยอมรับของชุมชน

นอกจากนี้ทีมวิจัยยังได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนในเบื้องต้น เกี่ยวกับการนำภาษาไสเข้าสู่อการจัดการเรียนการสอนภายในโรงเรียน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน มีผู้บริหารโรงเรียน คณะครู และชุมชน ได้สรุปร่วมกันว่าจะจัดให้มีการเรียนการสอนภาษาไสภายในโรงเรียนบ้านกุดสะกอย โดยสอนในรูปแบบรายวิชาภาษาไส ตามหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งจะมีการดำเนินงานตามโครงการ “การจัดการเรียนการสอนภาษาไสในระบบโรงเรียน โดยชุมชนมีส่วนร่วม ด.โพธิ์ไพศาล ด.กุสุมาลย์ และ ต.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร ระยะที่ 2” ต่อไป

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
บทสรุปผู้บริหาร	ข
บทที่ 1 บทนำ	
1. ความเป็นมาและความสำคัญ	1
2. คำถามวิจัย	2
3. วัตถุประสงค์	2
4. ประเด็นในการศึกษา	2
5. ขอบเขตพื้นที่ / กลุ่มเป้าหมาย	2
6. ระยะเวลาดำเนินงาน	2
7. แนวทางการดำเนินงาน	3
8. ผลที่คาดว่าจะได้รับ	4
บทที่ 2 บริบทชุมชนและโรงเรียน	
1. บริบทชุมชนชาวโล้	5
1.1 ประวัติชุมชนและความเป็นมาของชาวโล้	5
1.2 ที่ตั้งและอาณาเขต	7
1.3 คำขวัญอำเภอกุสุมาลย์	7
1.4 ประชากร	7
1.5 ประเพณีพิธีกรรม	9
1.6 การละเล่น	10
1.7 การประกอบอาชีพ	10
1.8 งานหัตถกรรม	10
1.9 การแต่งกาย	12
1.10 อาหาร	12
2. บริบทโรงเรียนบ้านกุดสะกอย	13
2.1 อาณาเขตที่ตั้ง	13
2.2 ประวัติโรงเรียนบ้านกุดสะกอย	13

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 การดำเนินงานโครงการ	
1. ขอบเขตการวิจัย	15
1.1 ขอบเขตเนื้อหา	15
1.2 ขอบเขตพื้นที่	15
1.3 ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย	15
1.4 ขอบเขตระยะเวลา	15
2. กระบวนการวิจัย	16
2.1 จัดเวทีชี้แจงการทำงานวิจัยชุมชน	17
2.2 ศึกษา สำรวจพื้นที่ชาวโล้ในประเทศไทย	19
2.3 สำรวจสถานการณ์ทางภาษาโล้	22
2.4 พัฒนาระบบตัวเขียนภาษาโล้	24
2.5 เก็บข้อมูลบริบทชุมชน / ประวัติศาสตร์ / ภาษา / วิถีวัฒนธรรมโล้	27
2.6 ทีมวิจัยเข้าร่วมกิจกรรมวันภาษาแม่สากล	27
2.7 เติมความรู้เรื่องแนวทางการจัดการเรียนการสอนภาษาท้องถิ่น ในระบบโรงเรียน	29
3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	31
4. การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ	31
 บทที่ 4 ผลการดำเนินงาน	
1. สถานการณ์ทางภาษา	32
1.1 ข้อมูลทั่วไปของชาวโล้	35
1.2 ข้อมูลการใช้ภาษาโล้	36
1.3 ความคิดเห็นและทัศนคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาโล้	40
2. พัฒนาระบบตัวเขียนภาษาโล้	42
2.1 หลักเกณฑ์ในการทำระบบตัวเขียน	42
2.2 ระบบพยัญชนะภาษาโล้	42
2.3 หลักเกณฑ์ในการเขียนภาษาโล้	47
3. เรื่องเล่า นิทาน และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวโล้	48
3.1 ปิ่น อะจ่อ นึ่ง ตรู	49
3.2 ปิ่น จะเกา ดั่ง ละก้วย ตะ ไทร	50
3.3 ปิ่น ละก้วย อะแรม	50

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.4 ตะไคร้	51
3.5 ระเหา เปะ บูล เตรียะ	52
3.6 แอิด อะลิ่ง	52
4. การวิเคราะห์การนำภาษาท้องถิ่นเข้าสู่การจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน	53
บทที่ 5 สรุปและวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน	
1. สรุปผลการดำเนินงาน	55
2. วิเคราะห์ผลการดำเนินงาน	58
บทที่ 6 แผนการดำเนินงานในระยะที่ 2	60
ภาคผนวก	
1. แบบสอบถามที่ใช้ในการสำรวจสถานการณ์ภาษาใต้	65
2. ตารางแสดงจำนวนประชากรและจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ของ Krejcie and Morgan	68
3. ภาพกิจกรรมการดำเนินงานในโครงการ	69

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากรและจำนวนครัวเรือนชาวโล้ในตำบลโพธิ์ไพศาล	8
ตารางที่ 2 แสดงจำนวนประชากรและจำนวนครัวเรือนชาวโล้ในตำบลกุสุมาลย์	8
ตารางที่ 3 แสดงจำนวนประชากรและจำนวนครัวเรือนชาวโล้ในตำบลนาโพธิ์	9
ตารางที่ 4 แสดงจำนวนนักเรียนโรงเรียนบ้านกุดสะกอย ปี 2556	14
ตารางที่ 5 แสดงการดำเนินกิจกรรมตามโครงการ ฯ	16
ตารางที่ 6 แสดงการเปรียบเทียบรูปแบบการเรียนการสอน	29
ตารางที่ 7 แสดงกลุ่มตัวอย่างสำหรับการสำรวจสถานการณ์ทางภาษาของตำบลโพธิ์ไพศาล	33
ตารางที่ 8 แสดงกลุ่มตัวอย่างสำหรับการสำรวจสถานการณ์ทางภาษาของตำบลกุสุมาลย์	33
ตารางที่ 9 แสดงกลุ่มตัวอย่างสำหรับการสำรวจสถานการณ์ทางภาษาของตำบลนาโพธิ์	34
ตารางที่ 10 แสดงจำนวนสมาชิกในครัวเรือนของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศทั้ง 3 ตำบล	35
ตารางที่ 11 แสดงจำนวนสมาชิกในครัวเรือนของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอายุทั้ง 3 ตำบล	35
ตารางที่ 12 แสดงสถานการณ์ภาษาโล้ทั้ง 3 ตำบล	37
ตารางที่ 13 แสดงตัวอักษรพยัญชนะต้นของภาษาโล้ 21 ตัว	43
ตารางที่ 14 แสดงตัวอักษรพยัญชนะสะกดของภาษาโล้ 14 ตัว	44
ตารางที่ 15 แสดงตัวอักษรพยัญชนะควบกล้ำของภาษาโล้ 9 ตัว	45
ตารางที่ 16 แสดงสระในภาษาโล้ จำนวน 23 ตัว	45
ตารางที่ 17 แผนการดำเนินงานวิจัยในระยะที่ 2	60

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญ

ในสภาวะความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หลาย ๆ กลุ่มชาติพันธุ์เริ่มเห็นความเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านการใช้ภาษาและวิถีปฏิบัติที่ผูกโยงกับความเชื่อที่คนเฒ่าคนแก่ยึดมั่น และพรั่นสอนให้ลูกหลานได้ปฏิบัติ ด้วยไม่รู้ว่าจะรักษาหรือยื้อยุดภาษาและวัฒนธรรมเหล่านั้นไว้ได้อย่างไร จึงต้องปล่อยให้ไปไปตามกระแสที่คนรุ่นใหม่นิยมปฏิบัติกัน

ละกวยไท่ หรือคนโล้เป็นชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และอพยพเคลื่อนย้ายเข้าสู่ประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2385 มาตั้งถิ่นฐานโดยรอบหนองหานและมีประชากรหนาแน่นมากที่สุดอยู่ที่อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร ชาวโล้มีประเพณี วัฒนธรรมของตนเอง อีกทั้งยังมีภาษาที่เป็นเอกลักษณ์สำคัญอีกด้วย ปัญหาที่พบของชาวโล้คือ ปัจจุบันชาวโล้ได้ใช้ภาษาโล้ในชีวิตประจำวันลดน้อยถอยลง ดังจะเห็นได้จาก เมื่อปี พ.ศ. 2539 อำเภอกุสุมาลย์มีหมู่บ้านที่มีชาวโล้อาศัยอยู่จำนวน 19 หมู่บ้าน ปัจจุบันมีชาวโล้ใช้ภาษาโล้ในชีวิตประจำวันเพียง 13 หมู่บ้านเท่านั้นในเวลาเพียงไม่กี่ปี

นอกจากนี้ยังพบว่า ลักษณะการใช้ภาษาโล้ในชีวิตประจำวัน มีการใช้ภาษาโล้ปนกับภาษาอีสาน อีกทั้งกลุ่มผู้ที่สามารถพูดภาษาโล้ได้ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มวัยผู้สูงอายุ และกลุ่มผู้ใหญ่ แต่กลุ่มวัยรุ่นหรือกลุ่มเด็กไม่ค่อยใช้ภาษาโล้แล้ว ซึ่งหากปล่อยทิ้งไว้นานวันจะยิ่งทำให้ภาษาโล้ตกอยู่ในสภาวะถดถอยไปเรื่อย ๆ และอาจกลายเป็นภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญได้ ซึ่งส่งผลต่อการสูญเสียมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่มีการสั่งสมและสืบทอดกันมาอย่างยาวนานด้วยความตระหนักในคุณค่าของมรดกด้านภาษาและวัฒนธรรม ชาวโล้จึงรวมตัวกันเพื่อคิดหาวิธีการที่จะปกป้องมรดกเหล่านี้ในลูกหลานได้ศึกษาหาความรู้ โดยเชื่อว่าโรงเรียนน่าจะเป็นสถานที่ที่เหมาะสมที่สุด เพราะเป็นสถานศึกษา เป็นที่ให้คุณค่าและความสำคัญต่อภาษาโล้ การสอนภาษาโล้ในโรงเรียนนั้นจะทำให้เด็กรุ่นหลังเห็นคุณค่าและตระหนักถึงความสำคัญของภาษาโล้ และได้เรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง จึงมีความคิดจะนำภาษาโล้เข้าสู่การจัดการเรียนการสอนในสวนบ้านและชุมชนก็เป็นส่วนที่ส่งเสริมกัน แต่ทั้งนี้ชาวโล้ยังขาดความรู้หรือกระบวนการเรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาโล้แม้ที่ผ่านมาชาวโล้จะมีการพัฒนาระบบตัวเขียนภาษาโล้ และมีการทดสอบระบบตัวเขียนมาแล้วบ้างก็ตาม แต่ยังไม่ได้ขุดกลงในการใช้ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องก็อยู่ในวงจำกัด ระบบตัวเขียนที่ได้จึงยังไม่เป็นที่ยอมรับของคนโล้ในวงกว้างและขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน คณะวิจัยจึงได้จัดทำโครงการ “การจัดการเรียนการสอนภาษาโล้ในระบบโรงเรียนโดยชุมชนมีส่วนร่วม ด.โพธิ์ไพศาล ด.กุสุมาลย์ และด.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร ระยะที่ 1” เพื่อนำภาษาโล้เข้าสู่การจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนและเพื่อพัฒนาระบบตัวเขียนภาษาโล้ที่มีอยู่เดิมแล้วให้ได้มาตรฐานตามหลักภาษาศาสตร์และเป็นที่ยอมรับของชุมชนตลอดเพื่อเป็นการรักษาไว้ซึ่งภาษา วัฒนธรรม ความรู้และภูมิปัญญาอันดีงามของชาวโล้ต่อไป

2. คำถามวิจัย

การจัดการเรียนการสอนภาษาสโลในแบบโรงเรียนโดยชุมชนมีส่วนร่วม ต.โพธิ์ไพศาล, ต.กุสุมาลย์ และต.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร ควรมีแนวทางเป็นอย่างไร

3. วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์เชิงวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชน ประวัติศาสตร์ สถานการณ์ด้านภาษาและวิถีวัฒนธรรมชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์สโล ต.โพธิ์ไพศาล,ต.กุสุมาลย์ และต.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบตัวเขียนภาษาสโลที่มีอยู่ให้ได้มาตรฐานตามหลักภาษาศาสตร์และเป็นที่ยอมรับของชุมชน
3. เพื่อศึกษาปัจจัย/เงื่อนไข และกลไกที่สำคัญในการนำภาษาสโลเข้าสู่การจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนโดยชุมชนมีส่วนร่วม
4. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนภาษาสโลในระบบโรงเรียนโดยชุมชนมีส่วนร่วม ต.โพธิ์ไพศาล,ต.กุสุมาลย์ และต.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร

4. ประเด็นในการศึกษา

1. สถานการณ์ทางภาษาสโลได้แก่ การใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน รวมถึงทัศนคติ ความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับการใช้ภาษาในสถานการณ์ต่างๆ
2. ลักษณะทั่วไปทางภาษาสโล ได้แก่ ระบบเสียง ระบบไวยากรณ์
3. ข้อมูลชุมชน ได้แก่ ความเป็นมาของชาวสโล (ประวัติศาสตร์ชาวสโล), ภูมิปัญญาของสโล, การรักษาโรค, การประกอบอาชีพ, การละเล่น, เครื่องแต่งกาย,ประเพณี, ความเชื่อต่างๆ
4. กระบวนการนำภาษาท้องถิ่นเข้าสู่การจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน ได้แก่ รูปแบบการจัดการเรียนการสอน ครูภูมิปัญญา สื่อการสอน กลวิธีการ เป็นต้น
5. กลไกในการนำภาษาท้องถิ่นเข้าสู่การจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน ได้แก่ ครู ชุมชน แกนนำชาวบ้าน อบต. เป็นต้น

5. ขอบเขตพื้นที่ / กลุ่มเป้าหมาย

ชาวสโล ในพื้นที่ ต.โพธิ์ไพศาล, ต.กุสุมาลย์ และต.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนครรวมถึงโรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

6. ระยะเวลาดำเนินงาน

การทำงานแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ใช้เวลาดำเนินการ 6 เดือน และระยะที่ 2 ใช้เวลาดำเนินการ 12 เดือน รวมระยะเวลาดำเนินการทั้งสิ้น 18 เดือน

7. แนวทางการทำงาน

ระยะที่ 1

- 1) จัดเวทีชี้แจงการทำงานวิจัยในหมู่บ้าน
- 2) สำรวจสถานการณ์ทางภาษา
 - ประชุมออกแบบเครื่องมือ (แบบสอบถาม, การสัมภาษณ์, แบบทดสอบ) และวางแผนในการสำรวจ
 - เก็บรวบรวมข้อมูล
 - สรุปและวิเคราะห์ผลการสำรวจ
 - ถอดบทเรียนการเก็บข้อมูล
- 3) พัฒนาระบบตัวเขียนภาษาใต้
 - ประชุมปฏิบัติการเรื่องการสร้างและพัฒนาระบบตัวเขียนที่มหาวิทยาลัยมหิดล: ศึกษาลักษณะทางภาษาใต้และพัฒนาระบบตัวเขียนเบื้องต้น
 - ทีมวิจัยพัฒนาระบบตัวเขียนภาษาใต้ในหมู่บ้าน
 - ทีมวิจัยนำระบบตัวเขียนมาตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไขร่วมกับชุมชน
 - ทดสอบการใช้ระบบตัวเขียนร่วมกับชุมชน
 - ทีมวิจัยสรุปตัวเขียนที่สร้างขึ้น
 - ทำชาร์ตพยัญชนะและสระภาษาใต้
 - ฝึกการใช้ระบบตัวเขียน
- 4) เก็บข้อมูลบริบทชุมชน/ประวัติศาสตร์/ ภาษา/ วิถีวัฒนธรรมใต้
 - ทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารที่เขียนไว้แล้ว
 - ลงพื้นที่ภาคสนาม สัมภาษณ์ผู้เฒ่า ผู้อาวุโส ปราชญ์ชาวบ้าน
 - บันทึกข้อมูลด้วยการบันทึกเสียง และจดบันทึก
 - จัดพิมพ์เป็นหมวดหมู่
 - ประชุมเพื่อตรวจสอบข้อมูลให้ถูกต้อง
 - วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน
 - ถอดบทเรียนการเก็บข้อมูล
- 5) เติมความรู้เรื่อง “แนวทางการจัดการเรียนการสอนภาษาท้องถิ่นในระบบโรงเรียน” และ ทบทวนการจัดการเรียนการสอนของระบบโรงเรียนในช่วงที่ผ่านมา
- 6) วิเคราะห์กลไกในการนำภาษาท้องถิ่นเข้าสู่การจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน
 - ประสพการณ์การจัดการเรียนการสอนภาษา-วัฒนธรรมใต้ในระบบโรงเรียนที่ผ่านมา
 - ข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียน เช่น ได้แก่ จำนวนนักเรียนในแต่ละชั้น จำนวนนักเรียนที่เป็นชาวใต้ ความสามารถในการใช้ภาษาใต้ เป็นต้น
 - ปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนภาษาใต้ในระบบโรงเรียน

- การบริหารจัดการได้แก่ คนผู้เข้าร่วมในแต่ละกิจกรรม (ชุมชน ครู นักเรียน หน่วยงานในพื้นที่) การนำเนื้อหาทางภาษาวัฒนธรรมใส่เข้าสู่หลักสูตรแกนกลาง หรือโครงสร้างหนึ่งในระบบโรงเรียน และการวางแผนงบประมาณที่จะต้องใช้ในอนาคต

- 7) สรุปและวิเคราะห์ผลงานวิจัยระยะที่ 1
- 8) ประชุมทีมวิจัยประจำเดือน
- 9) จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

8. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ผลที่คาดว่าจะได้รับเชิงวิจัย

1. ได้ข้อมูลองค์ความรู้เกี่ยวกับบริบทชุมชน ประวัติศาสตร์ สถานการณ์ด้านภาษาและวิถีวัฒนธรรมชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ใต้ ต.โพธิ์ไพศาล, ต.กุสุมาลย์ และต.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร
2. ได้องค์ความรู้ที่เป็นแนวทางการพัฒนาระบบตัวเขียนภาษาใต้ที่มีอยู่ให้ได้มาตรฐานตามหลักภาษาศาสตร์และเป็นที่ยอมรับของชุมชน
3. ได้ทราบปัจจัย/เงื่อนไข และแนวทางการพัฒนากลไกที่สำคัญในการนำภาษาใต้เข้าสู่การจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนโดยชุมชนมีส่วนร่วม
4. ได้แนวทางการจัดการเรียนการสอนภาษาใต้ในระบบโรงเรียนโดยชุมชนมีส่วนร่วม ต.โพธิ์ไพศาล, ต.กุสุมาลย์ และต.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร

ผลที่คาดว่าจะได้รับเชิงพัฒนา

1. เพื่อสร้างความตระหนักในความรักภาษาใต้ มีทัศนคติที่ดี มีความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของตนเอง
2. เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในการคิด วางแผนและการทำงานเพื่อฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรม
3. เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในชุมชน โรงเรียนและหน่วยงานในพื้นที่ในการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรม

บทที่ 2

บริบทชุมชนและโรงเรียน

1. บริบทชุมชนชาวโล้

1.1 ประวัติชุมชนและความเป็นมาของชาวโล้

ตามประวัติชาวโล้อำเภอกุสุมาลย์มีต้นกำเนิดอพยพมาจากเมืองมหาชัยแขวงคำม่วน ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในราวปีพ.ศ. 2381 ราชวงศ์คำได้รับการแต่งตั้งเป็นพระยาประเทศธานีเจ้าเมืองสกลนคร นำกำลังไพร่พลไปเกลี้ยกล่อมเอาครอบครัวหัวเมืองลาวที่ค้างอยู่ที่ปากฝ่งแม่น้ำโขงด้านทิศตะวันออกให้เข้ามา เพื่อไม่ให้เป็นแหล่งสนับสนุนของกองทัพญวน ใน พ.ศ. 2385 ท้าวโรงกลางบุตรเจ้าเมืองวัง ท้าวเพี้ยเมืองสูง ท้าวเพี้ยบุตรโคตรหัวหน้าข้ากะโซ่กับครอบครัวบ่าวไพร่ได้เข้ามาสู่พระบรมโพธิสมภารเป็นจำนวนมากและตั้งบ้านเรือนทำมาหากินอยู่แถบฝ่งแม่น้ำโขงและรอบเมืองสกลนครในรัชสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในปี พ.ศ. 2387 พระยาประเทศธานี นำหัวหน้าครอบครัวกลุ่มต่าง ๆ ลงไปเฝ้าสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่กรุงเทพมหานครและโปรดเกล้าให้ตั้งบ้านประชาวพันนาและบ้านกุสุมาลย์ โดยให้ท้าวโรงกลางเป็นพระเสนานรงค์เจ้าเมืองพันนา ท้าวเพี้ยเมืองสูง เป็นหลวงอรัญอาสาเจ้าเมืองกุสุมาลย์ พระราชทานเครื่องยศตามตำแหน่งให้ขึ้นตรงต่อเมืองสกลนคร

ใน พ.ศ. 2419 ในรัชสมัยของสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงโปรดเกล้าให้ตั้งเมืองโพธิ์ไพศาล ปัจจุบันเป็นตำบลโพธิ์ไพศาล เพราะเกิดการขัดแย้งซึ่งตำแหน่งหน้าที่ราชการ โดยให้ท้าวขัตติยะเป็นพระยาไพศาลเสนานุรักษ์ เป็นเจ้าเมือง โดยมีหลักฐานว่า ครั้นปีเถาะ นพศก จุลศักราช 1234 พ.ศ. 2415 พวกข้ากะโซ่ ในเมืองกุสุมาลย์มณฑล เกิดวิวาทแย้งซึ่งตำแหน่งทางราชการ โดยมีท้าวขัตติยะหัวหน้าข้ากะโซ่เป็นหัวหน้า ได้ร้องขอเป็นเมืองขึ้นของเมืองสกลนคร โดยขอแยกตัวเมืองกุสุมาลย์มณฑล จึงโปรดเกล้าให้ท้าวขัตติยะเป็นพระยาไพศาลเสนานุรักษ์ (บางตำราเรียกพระยาไพศาลสิมานุรักษ์) เป็นเจ้าเมืองโพธิ์ไพศาลนิคม (ต้นสกุลรัตนไพศาล) และขึ้นกับเมืองสกลนครอีกเมืองหนึ่ง รับผิดชอบดูแลร่วมกับเมืองสกลนคร (เดิม วิกิพจนานุกรม, 2542)¹

ภายหลังเมื่อมีการปรับปรุงรูปแบบของการปกครองหัวเมือง ในรัชกาลที่ 6 ใน พ.ศ. 2547 หัวเมืองสำคัญ เช่น เมืองกุสุมาลย์มณฑล เมืองโพธิ์ไพศาลนิคม จึงถูกลดฐานะลงเป็นเพียงตำบลเท่านั้น

ต่อมาในปี พ.ศ. 2505 เมืองกุสุมาลย์ เป็นกิ่งอำเภอกุสุมาลย์ และเป็นอำเภอกุสุมาลย์ ในปี พ.ศ. 2510 ส่วนเมืองโพธิ์ไพศาลนั้นก็ยังเป็นตำบลโพธิ์ไพศาล ขึ้นกับอำเภอกุสุมาลย์จนถึงปัจจุบัน

¹ เดิม วิกิพจนานุกรม. (2542). ประวัติศาสตร์อีสาน. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำรามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

ปัจจุบันมีชาวไล้อาศัยอยู่ในท้องที่ สามจังหวัด ได้แก่ อ.กุสุมาลย์ อ.พรรณานิคม จ.สกลนคร
อ.โพนสวรรค์ อ.ท่าอุเทน จังหวัดนครพนม และ ไล้บุรี อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร

ประวัติการปกครองเมืองกุสุมาลย์หลังจากลุดฐานะเป็นตำบล มีกำนันปกครองสืบต่อกันมาดังนี้

- 1) พระพฤกษ์ ผิกจันทร์
- 2) นายชานนท์ แก้วประสิทธิ์
- 3) ชุนวราช
- 4) ชุนไชยเสน (นายปี)
- 5) ชุนเทพธานี
- 6) นายจิ้น พลาดอินทร์ (นายสุก)
- 7) นายเสริม พลาดอินทร์
- 8) นายเสาร์ ประทุมเขต (ชาวมหาสารคาม)
- 9) นายเกษ พรหมหากุล (ชาวเมืองมหาชัย สปป.ลาว)
- 10) นายสุวรรณ แก้วประสิทธิ์
- 11) นายจอมศรี นาพงษ์
- 12) นายคำดี พลอาษา ปัจจุบัน พ.ศ. 2556

เมื่อปี พ.ศ. 2505 ได้ตั้งเป็นกิ่งอำเภอ โดยมี นายสขชัย วรกิตติกุล ตำแหน่งปลัดอำเภอ
ดำรงตำแหน่งเป็นหัวหน้ากิ่งอำเภอ เป็นคนแรก ต่อมาในปี พ.ศ. 2510 ได้ยกฐานะตั้งเป็นอำเภอ
กุสุมาลย์ โดยมี นายบุญครอง กาญจนโกศล ดำรงตำแหน่งเป็นนายอำเภอคนแรก

ประวัติการปกครองของเมืองโพธิ์ไพศาลนิคม นับตั้งแต่มีการตั้งเป็นเมืองโพธิ์ไพศาล
นิคมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2419 มาจนถึงเป็นตำบลโพธิ์ไพศาลปัจจุบันมีผู้ปกครองที่เป็นเจ้าเมืองและกำนัน
ตามลำดับดังนี้

- 1) พระยาไพศาลสีมาอนุรักษ์ (ท้าวขัตติยะ)
- 2) พระบุรีสีมาอนุรักษ์
- 3) พระพิสุทธิสีมาอนุรักษ์ (พระพิสิทธิ์ รันพิศาล)
- 4) พระศรีทา รันพิศาล
- 5) พระสุวรรณสาร รันชิตโคตร
- 6) พระอินทปัญญา รันชิตโคตร
- 7) พระบุรีรักษ์ มุงแสน
- 8) พระสุวงศ์ รันพิศาล
- 9) นายแต้ม ฮาดกะดี
- 10) นายกอ รันพิศาล
- 11) นายโกม รณจันทร์อินทร์

- 12) นายเกียน โลนิกิจ
- 13) นายเวียง รุวันมอม
- 14) นายโท ชารีเชียงพิน
- 15) นายทองสวัสดิ์ มุงแสน
- 16) นายหนูเจียม ฮุงสาย
- 17) นายถนอม ไกยนาถ
- 18) นายออ มะอินทร์
- 19) นายอดุล ชารีเชียงพิน
- 20) นายสมชัย ฮาดทักษ์วงศ์ ปัจจุบัน พ.ศ.2556

1.2 ที่ตั้งและอาณาเขต

ทิศเหนือ	จดอำเภอโพนสวรรค์
ทิศใต้	จดอำเภอโพนนาแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
ทิศตะวันออก	จดอำเภอปลาปากและอำเภอเมืองจังหวัดนครพนม
ทิศตะวันตก	จดอำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร และ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม

1.3 คำขวัญอำเภอกุสุมาลย์

“ดินแดนดอกกระเจียว เขียวงามผักหวาน ยอดอาหารไข่มดแดง แมงแกง จักจั่น ลีลั่น ประเพณีวัฒนธรรมไทโส้”

1.4 ประชากร²

อำเภอกุสุมาลย์ประกอบด้วยประชากรหลากหลายชาติพันธุ์ ได้แก่ เวียดนาม จีน ลาว ภูไท กะเลิง ญ้อ บรู (ดริ) และโส้ โดยชาวเวียดนามและชาวจีน อยู่ในเขตเทศบาลกุสุมาลย์, ชาวลาวอีสาน อยู่ในเขตบ้านม่วง ตำบลนาโพธิ์ บ้านโนนสะอาดและบ้านนาล้อม ตำบลกุสุมาลย์, ชาวภูไท อยู่ที่บ้านนาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์ บ้านหนองบัวสร้าง ตำบลอุมจาน, ชาวกะเลิง อยู่ที่บ้านอุมจานตำบลอุมจาน.บ้านนาดี ตำบลโพธิ์ไพศาล, ชาวญ้อ อยู่ที่บ้านโพนทอง ตำบลโพธิ์ไพศาล และ ชาวโส้(ดริ) อยู่ที่บ้านนาเพียง ตำบลนาเพียง ปัจจุบันมีคนพุดน้อยมาก

ส่วนชาวโส้กุสุมาลย์ อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลโพธิ์ไพศาล ตำบลกุสุมาลย์ และตำบลนาโพธิ์ ซึ่งมีจำนวนประชากร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

² ข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบล ปี 2555

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากรและจำนวนครัวเรือนชาวโล้ในตำบลโพธิ์ไพศาล

หมู่ที่	จำนวนประชากรชาวโล้ (คน)	จำนวนครัวเรือนชาวโล้ (ครัวเรือน)
1	938	212
2	457	128
3	833	244
4	657	202
5	459	114
6	739	213
7	1,085	268
8	474	149
9	653	171
10	632	180
11	180	50
12	529	137
13	395	122
14	442	105
15	778	216
16	632	183
รวม	9,883	2,694

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนประชากรและจำนวนครัวเรือนชาวโล้ในตำบลกุสุมาลย์

หมู่ที่	จำนวนประชากรชาวโล้ (คน)	จำนวนครัวเรือนชาวโล้ (ครัวเรือน)
1	1,888	273
2	424	117
3	407	80
4	270	83
6	117	43
8	974	273

หมู่ที่	จำนวนประชากรชาวโล้ (คน)	จำนวนครัวเรือนชาวโล้ (ครัวเรือน)
10	195	59
11	418	116
12	740	190
13	287	83
รวม	5,720	1,317

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนประชากรและจำนวนครัวเรือนชาวโล้ในตำบลนาโพธิ์

หมู่ที่	จำนวนประชากรชาวโล้ (คน)	จำนวนครัวเรือนชาวโล้ (ครัวเรือน)
2	525	136
3	788	169
4	502	151
6	669	175
8	375	74
12	500	131
รวม	3,359	836

1.5 ประเพณีพิธีกรรม

ประเพณีการเล่นของแต่ละกลุ่มชนต่างๆ นั้นแบ่งออกถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ ภูมิปัญญาซึ่งชาวโล้ก็เป็นชนเผ่าหนึ่งที่มีความเชื่อในเรื่องของสิ่งที่เหนือธรรมชาติเพื่อเป็นที่พึ่งกล่าวคือ ชาวโล้มักจะเชื่อเรื่องผี ซึ่งบ้านชาวโล้ส่วนใหญ่จะมีห้องหนึ่งที่เป็นที่อยู่ของผีบรรพบุรุษที่เรียกว่า “เนาะ” จึงมีพิธีกรรมต่างที่เกี่ยวข้องกับผีดังนี้

- พิธีเหยา เพื่อบูชาหรือบวงสรวงผีที่ตนนับถือเช่นผีมูล ผีน้ำ โดยการเหยานั้นจะมีหมอเหยาเป็นเสมือนผู้สื่อสารกับผีที่ตนนับถือเช่นเหยาเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยที่ไม่ทราบสาเหตุ เหยาแซงชะนาม (เหยาเลี้ยงผี)
- พิธีบวงสรวงผีปู่ตา
- พิธีขางกะมูจ เป็นพิธีกรรมทำให้คนตายคือส่งวิญญาณผู้ตายในงานศพ
- พิธีตัดกรรม ทำให้ผู้ตายเมื่อนำศพไปที่ป่าช้า

- พิธิยยาชะลา เป็นพิธีบวงสรวงผีเจ้าป่าเจ้าเขาหลังจากที่ล่าสัตว์ได้แล้วแล้วเนื้อสัตว์นั้นวางลงบนใบไม้ แล้วเชิญให้ผีเจ้าป่ามากิน
- พิธีแข่งขานาม เป็นประเพณีการเลี้ยงผีประจำปีของหมอเหยาแต่ละกลุ่ม
- พิธีกรรมการเสี่ยงทาย อะแต้ออะเซียวอ ใช้เสี่ยงทายอาการเจ็บป่วยว่าเกิดจากสาเหตุใดและหาทางแก้ไขตามประเพณีความเชื่อ
- ประเพณีอะบรางดง (กินข้าวใหม่) ช่วงประมาณเดือน 11 ของทุกปี ชาวโลที่ถือผี หรือที่เรียกว่า จ้าผี จะมีพิธีอะบรางดง เพื่อเอาข้าวใหม่ที่ได้จากการทำนา มาเลี้ยงให้ผีประจำตระกูลได้กินก่อน มีความเชื่อว่า ถ้าไม่ทำแล้วจะเกิดเหตุการณ์ไม่ดีต่อวงศ์ตระกูลของตน

1.6 การละเล่น

การละเล่นของชาวโลมักจะมีประยุดต์จากพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและวิถีชีวิตที่มีความสนุกสนาน ความสามัคคีในชุมชนการเล่นที่ที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวโลมีดังนี้

- การรำโล้ทั้งบั้ง เป็นการละเล่นที่ประกอบไปด้วย นักดนตรี กลอง แคน พิณ นางรำที่ใช้ไม้ไผ่กระทุ้งให้เข้าจังหวะกับดนตรี โดยประยุดต์จากพิธีกรรม การเหยา การชางกะมูจ พิธิยยาชะลา เข้าด้วยกัน
- การเล่นลายกลอง เป็นการละเล่นที่มีการผสมผสานลีลาของการรำมวยและตีกลองให้เข้าตามจังหวะ มักจะเล่นในงานบุญประเพณีต่าง ๆ ด้านานของมือลายกลองของชาวโลบ้านโพธิ์ไพศาลมีหลายท่าน ได้แก่ นายหา วันพิศาล นายเขียว จูมไม้เมือง นายลา ระนิอินทร์ นายประเวท ชิตบุตร นายทองสวัสดิ์ นินจันทร์บุตร เป็นต้น

1.7 การประกอบอาชีพ

ชาวโลส่วนใหญ่มีอาชีพหลักคือการทำนาปลูกข้าว ทั้งข้าวเหนียวและข้าวเจ้า ทั้งนาปีและนาปรังตลอดทั้งปี รวมถึงทำสวนพริกซึ่งปัจจุบันชาวโลในท้องที่ตำบลโพธิ์ไพศาล ตำบลกุสุมาลย์ ตำบลนาโพธิ์ขอมปลูกพริกหลังจากฤดูเก็บเกี่ยวข้าว จนเป็นแหล่งผลิตพริกที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดสกลนคร ในปัจจุบันชาวโลมีอาชีพที่หลากหลาย เช่น รับราชการ รับจ้าง หรือไปทำงานต่างถิ่น เป็นต้น

1.8 งานหัตถกรรม

1.8.1 การทอผ้า

ชาวโลมีการทอผ้าที่เป็นลวดลายและเอกลักษณ์ของตนเอง เช่น ผ้ามัดหมี่ ผ้าหม้อขอม ผ้าหมี่ที่มีลวดลาย (แญอเอือ) ผ้าแพร (แปร์เก็บ)

ผ้าถุง

ลายผ้าถุง (จะกัต) มีหลากหลายชนิด ได้แก่

- ผ้าถุงซับใน (จะกัด จ่วน) มักทอเป็นสีขาวล้วน
- ผ้าถุงลายธรรมดาหรือลายขวางหมีหลายสี มักจะทอด้วยสีแดงครั้งสลับน้ำเงิน (จะกัด ตีว) ใช้สำหรับเด็กหญิงนุ่งหรือสำหรับผู้ฝึกทอใหม่ๆยังไม่ชำนาญ เป็นลายพื้นฐาน

- ลายผ้ามัดหมี่ ผ้าถุงโล่ที่ปรากฏอยู่ได้แก่ ลายหมีเล็ก (มี ลีมะจ้อ หรือ ลาย รอยเท้าสุนัข หรือลายเท้าไก่ หรือลายกะตุ้ม ลายหมี (ล่ายย ชะชี) ลายกาบหรือลายกาบเปรียด (ลาย กาบกล้วยเรียงกัน) ลายหมีใหญ่ หมี 75 ลูก ขึ้นไป เป็นการผสมลายหมีกับลายกาบ จะเริ่มมัดเป็น สามเหลี่ยมใหญ่ก่อนแล้วค่อยมัดเป็นลวดลายต่อเนื่องอื่นๆโดยใช้ลายขอ (ล่ายย กะน้อยย) เป็นตัวเชื่อม จนกลายเป็นลายใหม่ เช่น ลายพญานาค ลายช่อดอกไม้ต่างๆในท้องถิ่น เช่น ดอกกรัง พุ่มไม้ รัศมีของ แสงไฟ ถ้าให้สวยงามยิ่งขึ้นชาวโล่มักจะใช้วิธีการ "โอบ" คือการมัดหมี่แล้วย้อม เมื่อย้อมได้สีที่ต้องการ แล้วก็มีลวดลายที่ต้องการอีกครั้งหนึ่งแล้วก็นำไปย้อมอีกครั้งหนึ่งจนพอใจ

- ผ้าถุงใหม่ มักทอเป็นลายหมีใหญ่ นิยมย้อมด้วยสีแดงชาด ย้อมด้วยสีที่นำมา จากเปลือกต้นมะหาด หรือครั้ง สีเหลืองจากต้นคัก สีเขียวมาจากเปลือกต้นมะม่วง ต้นเพลกา ส่วนด้าย ยืนนิยมย้อมด้วยสีดำจากต้นมะเกลือ

เชิงผ้าถุง มีสองชนิด ได้แก่

1. ลายขัด กว้างประมาณ 12 เซนติเมตร ใช้กระสวยเป็นตัวกระแทกลายพุ่ง แทนเข็ม นิยมทอด้วยเป็นลายเม็ดข้าวโพด พันปลา พันกระบือ รูปทรงเรขาคณิตต่างๆ

2. ลายยก กว้างประมาณ 2 เมตร ยกด้วยลายดอกพิกุล ดอกहुลิง ลายกาบ เป็นต้น

ผ้าห่ม

ลายผ้าห่ม

- ลายพื้นฐาน ทอด้วยสีน้ำเงินดำ สีแดง และสีขาว ทอเป็นตาหมากรุก ทอเป็น ตารางเล็กๆ บนตารางผืนใหญ่ ยัดด้วยนวมฝ้าย เรียกว่า (แญ่อ นวม) ใช้ห่มนอน

- ผ้าห่มลายอื่น ๆ ได้แก่

1. แญ่อ ซีเคา มีสองชนิด ซีเคาเล็ก ซีเคาใหญ่ ใช้ห่มนอนในฤดูร้อน
2. แญ่อแก๊บ ลักษณะของด้ายพื้นเป็นสีดำส่วนใหญ่ ทอด้วยด้ายแดง เก็บลาย ตามที่ต้องการ เช่น ลายขอ ลายหมี เป็นต้นใช้ห่มในฤดูร้อน (เวลาห่มจะต้องมีผ้าห่มพื้นสีขาวทับซ้อนอีกครั้งหนึ่ง)

3. แญ่อเอือ (ฝ้ายก) ทอด้วยด้ายยืนสองชั้นหรือสองไล่ สีแดง สีเหลือง และสี ขาว เวลาทอจะใช้สีแดงเป็นหลัก เดิมทีจะชั้นสีขาวและเหลืองเล็กน้อย ยกเข้าไปตามด้ายยืนเป็น ลวดลายต่างๆ เช่น เป็ยร คะมาน (ดอกहुเล็ก) จะแฉง จะเรียก (พันกระบือ) ไปเรื่อยๆ จนจบลาย ใน สมัยก่อนมีความยาวประมาณ 3 เมตร เสร็จแล้วพื้น (อะแปลญ) ด้ายให้เป็นพู่เล็กๆ สำหรับทำชายผ้าห่ม ห่มซ้อนกับผ้าสีขาวอีกครั้งหนึ่ง

ผ้าแพร

ผ้าแพรมีหลายชนิด ได้แก่

1. แปรกลอก แปรแอ่ง ทอด้วยสีชาวล้วนยาวประมาณ 3 เมตร ประโยชน์เป็นผ้าอเนกประสงค์ใช้ตัดเสื้อผ้า กางเกง เป็นผ้าพื้นฐานที่ผู้หญิงใส่จะต้องสามารถทอได้ทุกคน
2. แปรอะเล้ง ทอเป็นลายตารางยาวประมาณ 3 เมตร ด้วยสีครามกับสีขาว ประโยชน์ใช้เช็ดร่างกาย ผูกเปลเด็ก หรือใช้ห่ม
3. แปรคัน ทอด้วยพืชมขนาดเล็ก มีขนาดกว้างประมาณ 1 ฟุต ยาว 3 เมตร ทอลายขวาง เก็บลายเล็กน้อย นิยมทอด้วยสีแดง สีขาวและสีเหลือง ใช้ทำเป็นผ้าสไบ
4. แปรเก็บ มีความกว้างประมาณ 1 ฟุต ยาว 3 เมตร ใช้ด้ายยืนสีแดง ด้ายพุ่งสีแดง สีเหลือง สีเขียว สีน้ำเงิน และสีอิฐ เก็บลายตลอดผืน ชายผ้าพันด้ายเป็นพู่ทั้งสองข้าง ลายที่เก็บจะไม่ซ้ำกัน เช่น ลายพันปลา พันกระบือ ม้าทรง ช้างทรง ปราสาททรงเครื่อง นาคทรงเครื่อง ลายหงส์ทรงเครื่อง เป็นต้น นิยมใช้ห่มห่มโดยผู้หญิงใช้เป็นผ้าสไบ และผู้ชายใช้นุ่งเดี่ยวหรือทำเป็นผ้าขาวม้ามัดเอว นิยมทอด้วยผ้าไหมและผ้าฝ้ายเข็น โดยใช้สียธรรมชาติ

1.8.2 การจักสาน

ใช้ไม้ไผ่ซาง ไม้ไผ่ไล่ ไม้ไผ่บ้าน สานตะกร้า กระบุง ใช้ใบเตยปาดสานเสื่อ
สิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือน

1.9 การแต่งกาย

ชาวโล้ในสมัยโบราณ มีเครื่องแต่งกายตามแบบเฉพาะ ผู้ชายมักจะสีกลายตามตัว ตามขา เพื่อป้องกันความเป็นชายชาติตรี นุ่งโสร่ง หรือ กางเกง "โชนงุม" สวมเสื้อผ้าทอยก สีดำ หรือสีกรมท่า สวมหมวกใบตาล ส่วนผู้หญิงมักจะใส่เสื้อสีดำย้อมครามแขนกระบอกเลยข้อศอกลงมาเล็กน้อย ผ่าอก ขลิบแดงปล่อยให้เลยชายเสื้อลงไป 2 - 3 นิ้ว กระดุมเงินกลม หรือเงินเหรียญเท่าที่หาได้ ชายเสื้อ ด้านข้างผ่าชายสองข้าง ใช้ด้ายแดงตกแต่งขอบชายเสื้อ คอเสื้อ และปลายแขน ชายเสื้อจะมีด้ายแดง ปล่อยให้เลยห้อยลงมาตรงเอวทั้งสองด้าน 2 - 3 ปอย ผ้านุ่งใช้ผ้ามัดหมี่ ฝ้ายสีน้ำเงิน - ขาว ตัดขึ้น และหัวขึ้นด้วยผ้าแถบสีสน်สวยงาม ทรงผมผู้หญิงจะเกล้ามวยสูง เรียกว่า "มะยวล" ในงานพิธี นุ่งผ้าไหม ใส่กำไลข้อมือ ข้อมเท้า สร้อยเงิน ดัมพู ตามฐานะ บางครั้งจะห่มสไบ ทับเสื้อ แต่ในปัจจุบันนิยมแต่งกายตามสมัยนิยม

1.10 อาหาร

ชาวโล้ส่วนใหญ่นิยมบริโภคอาหารที่หามาได้ตามท้องดินตามฤดูกาลทั้งพืชและสัตว์ เช่น ปลา เนื้อ กบ เขียด หน่อไม้ ผักต่างๆ เมนูอาหารของชาวโล้ มีลักษณะการประกอบอาหารอย่างง่าย ๆ เช่น ต้ม ลาบ แกง นึ่ง หมก ย่าง เผา การแกงหน่อไม้ของชาวโล้จะต่างจากแกงหน่อไม้ของชาวลาว ชาวภูไท ที่แกงหน่อไม้ใส่ผัก แต่ชาวโล้มักจะใส่ปลา กบ หรือเขียดด้วย

การถนอมอาหาร ในสมัยโบราณชาวโล้เมื่อล่าสัตว์ได้นื้อมามากๆแล้ว นิยมเก็บอาหารที่เป็นเนื้อโดยการหมักเกลือผสมกับปลายข้าวหรือข้าวสารเหนียว รวมทั้งใส่หน่อไม้สับเป็นท่อนเล็ก ๆ ทูบให้บุบแล้วเก็บไว้ในไห ปิดไว้ให้สนิทเมื่อต้องการรับประทานก็จะเปิดออกมาปรุงทำอาหารตามต้องการ ซึ่งชาวโล้เรียกว่า “ตะโล๊ะ”

2. บริบทโรงเรียนบ้านกุดสะกอย³

2.1 อาณาเขตที่ตั้ง

โรงเรียนบ้านกุดสะกอย ตั้งอยู่หมู่ 7 บ้านกุดสะกอย ตำบลโพธิ์ไพศาล อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 เปิดสอนระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภายในเนื้อที่ 19 ไร่ 3 งาน 83 ตารางวา เขตพื้นที่บริการ หมู่ 7 บ้านกุดสะกอย ตำบลโพธิ์ไพศาล อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร

2.2 ประวัติโรงเรียนบ้านกุดสะกอย

โรงเรียนบ้านกุดสะกอยตั้งเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2519 เดิมชื่อว่า โรงเรียนไพศาลวิทยา (สาขากุดสะกอย) เริ่มก่อตั้งโดยคณะกรรมการพร้อมกับชาวบ้านกุดสะกอยดังนี้

- 1) นายดวงแถม ทันนิเทศ นายอำเภอกุสุมาลย์
- 2) นายสมศักดิ์ สายีน ศึกษาธิการอำเภอกุสุมาลย์
- 3) นายประสิทธิ์ จันทรคามคำ หัวหน้าหมวดการศึกษาอำเภอกุสุมาลย์
- 4) คณะครูโรงเรียนไพศาลวิทยา

พร้อมกันนี้ได้มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และชุมชนได้สร้างอาคารชั่วคราว 1 หลัง ซึ่งมีนายรังษี วานานวงศ์ (นายรังสรรค์ วานานวงศ์ ปัจจุบัน) รักษาการแทนครูใหญ่ และนายวีระ พงษ์กายราช ครูผู้สอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 4

ปี พ.ศ. 2520 ได้รับงบประมาณก่อสร้างอาคารเรียนแบบ ป.1 ฉ เปิดสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ต่อมาปี พ.ศ. 2521 ได้รับอนุญาตให้เป็นโรงเรียนเอกเทศ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2527 ได้รับงบประมาณก่อสร้างอาคารเรียนแบบ สปช.102/26 จำนวน 1 หลัง ปี พ.ศ. 2528 ได้รับงบประมาณก่อสร้างอาคารอเนกประสงค์แบบ สปช.202/26 ปี พ.ศ. 2530 ได้รับงบประมาณก่อสร้างบ้านพักครูแบบ สปช.301/26 จำนวน 1 หลัง และในปี พ.ศ. 2546 ได้รับพระราชทานงบประมาณก่อสร้างอาคารเรียนแบบ สปช. 105/29 จำนวน 1 หลัง

โรงเรียนบ้านกุดสะกอย เข้าเป็นโรงเรียนโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน 2533 จากนั้น

³ ข้อมูลจากโรงเรียนบ้านกุดสะกอย

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จเยี่ยมโรงเรียนเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2535 และวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2546

ปัจจุบันโรงเรียนบ้านกุดสะกอยมีผู้อำนวยการโรงเรียนคือ นายตราวุฒิ สิทธิราช และข้าราชการครูจำนวน 9 คน เป็นชาย 5 คน หญิง 4 คน พนักงานราชการ 1 คน ครูอัตราจ้าง 1 คน ครูธุรการ 1 คน ช่างครุภัณฑ์ ชั้น 3 จำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้น 13 คน

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนนักเรียนโรงเรียนบ้านกุดสะกอย⁴ ปี 2556

ระดับชั้น	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)
อนุบาล 1	4	13	17
อนุบาล 2	4	8	12
ประถมศึกษาปีที่ 1	6	14	20
ประถมศึกษาปีที่ 2	11	10	21
ประถมศึกษาปีที่ 3	5	9	14
ประถมศึกษาปีที่ 4	10	7	17
ประถมศึกษาปีที่ 5	12	11	23
ประถมศึกษาปีที่ 6	5	11	16
รวมทั้งสิ้น	57	83	140

⁴ นักเรียนโรงเรียนบ้านกุดสะกอยร้อยละ 99.99 เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทย

บทที่ 3

การดำเนินงานโครงการ

การดำเนินงานโครงการ “การจัดการเรียนการสอนภาษาสโลในะบบโรงเรียนโดยชุมชนมีส่วนร่วม ด.โพธิ์ไพศาล ด.กุสุมาลย์ และด.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร ระยะที่ 1” ซึ่งดำเนินงานในเขตท้องที่ 3 ตำบล โดยได้รับความร่วมมือจากทีมวิจัยและคนในชุมชนเป็นอย่างดี โดยทีมวิจัยมีวิธีการดำเนินงานโครงการดังนี้

1. ขอบเขตการวิจัย

1.1 ขอบเขตเนื้อหา

- 1) สถานการณ์ทางภาษาสโล ได้แก่ การใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน รวมถึงทัศนคติ ความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับการใช้ภาษาในสถานการณ์ต่างๆ
- 2) ลักษณะทั่วไปทางภาษาสโล ได้แก่ ระบบเสียง ระบบไวยากรณ์
- 3) ข้อมูลชุมชน ได้แก่ ความเป็นมาของชาวสโล (ประวัติศาสตร์ชาวสโล), ภูมิปัญญาของสโล, การรักษาโรค, การประกอบอาชีพ, การละเล่น, เครื่องแต่งกาย, ประเพณี, ความเชื่อต่างๆ
- 4) กระบวนการนำภาษาท้องถิ่นเข้าสู่การจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน ได้แก่ รูปแบบการจัดการเรียนการสอน ครูภูมิปัญญา สื่อการสอน กลวิธีการ เป็นต้น
- 5) กลไกในการนำภาษาท้องถิ่นเข้าสู่การจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน ได้แก่ ครูชุมชน แกนนำชาวบ้าน อบต. เป็นต้น

1.2 ขอบเขตพื้นที่

พื้นที่ ด.โพธิ์ไพศาล, ด.กุสุมาลย์ และด.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนครรวมถึงโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

1.3 ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

ชาวสโล ในพื้นที่ ด.โพธิ์ไพศาล, ด.กุสุมาลย์ และด.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนครรวมถึงโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

1.4 ขอบเขตระยะเวลา

การทำงานแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ใช้เวลาดำเนินการ 6 เดือน และระยะที่ 2 ใช้เวลาดำเนินการ 12 เดือน รวมระยะเวลาดำเนินการทั้งสิ้น 18 เดือน

2. กระบวนการวิจัย

การดำเนินงานโครงการ “การจัดการเรียนการสอนภาษาโล้ในระบบโรงเรียนโดยชุมชนมีส่วนร่วม ด.โพธิ์ไพศาล ด.กุสุมาลย์ และด.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร ระยะที่ 1” ทีมวิจัยได้มีกระบวนการวิจัย โดยผ่านการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ สามารถอธิบายได้ดังนี้

ตารางที่ 5 แสดงการดำเนินกิจกรรมตามโครงการ ฯ

วัน / เดือน / ปี	กิจกรรม
15 ต.ค. 2555	จัดเวทีชี้แจงการทำงานวิจัยชุมชน เพื่อชี้แจง ประชาสัมพันธ์โครงการให้ชุมชนได้รับทราบและเพื่อหาแนวร่วมในการดำเนินงานโครงการ
23 พ.ย. 2555	ศึกษา สํารวจพื้นที่ชาวโล้ในประเทศลาว ทีมวิจัยได้เดินทางไปสำรวจและเรียนรู้ ผู้ใช้ภาษาโล้ในประเทศลาว โดยพูดคุยแลกเปลี่ยนด้วยภาษาโล้ซึ่งกันและกัน พร้อมกับศึกษาบริเวณที่ชาวโล้อยู่ในประเทศลาว
ธ.ค. 2555 – พ.ค. 2556	สำรวจสถานการณ์ภาษาโล้ ตั้งแต่การทำความเข้าใจร่วมกันในเรื่องระเบียบวิธีวิจัย การออกแบบเครื่องมือ การทดสอบเครื่องมือ และการเก็บข้อมูลสถานการณ์ ผู้ใช้ภาษาโล้ในตำบลกุสุมาลย์ ตำบลนาโพธิ์ และตำบลโพธิ์ไพศาล และวิเคราะห์ผลร่วมกัน
ค.ค. 2555 – พ.ค. 2556	พัฒนาระบบตัวเขียนภาษาโล้ โดยทีมวิจัยและฝ่ายสนับสนุนงานวิชาการจากมหาวิทยาลัยมหิดล และ SIL ได้ร่วมปรับปรุงระบบตัวเขียนให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้นโดยการยอมรับร่วมกันของชุมชน ทำให้ได้เครื่องมือในการบันทึกองค์ความรู้ รวมถึงสามารถเขียนเรื่องเล่า และนิทานอีกด้วย
ธ.ค. 2555 – พ.ค. 2556	เก็บข้อมูลบริบทชุมชน/ ประวัติศาสตร์/ ภาษา/ วิถีวัฒนธรรมโล้
21 ก.พ. 2556	เข้าร่วมกิจกรรมวันภาษาแม่สากล ซึ่งจัดโดยศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษา – วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล
10 พ.ค. 2556	เดิมความรู้เรื่องแนวทางการจัดการเรียนการสอนภาษาท้องถิ่นในระบบโรงเรียน และทบทวนการจัดการเรียนการสอนของระบบโรงเรียนในช่วงที่ผ่านมา เพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณา ดัดสนใจร่วมกันว่าในการทำงานระยะต่อไปควรมีการนำเข้าสู่ระบบการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบใด

2.1 จัดเวทีชี้แจงการทำงานวิจัยชุมชน

ทีมวิจัยจัดเวทีชี้แจงการทำงานวิจัยในวันที่ 15 ตุลาคม 2555 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้แจงประชาสัมพันธ์โครงการให้ชุมชนได้รับทราบและเพื่อหาแนวร่วมในการดำเนินงานโครงการ ซึ่งมีขั้นตอนการจัดงาน ดังนี้

วันเตรียมงาน

1) ประชุมทีมวิจัยเพื่อกำหนดวัน เวลา สถานที่และงบประมาณค่าอาหาร ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง เพื่อประชุมเปิดตัวประชาสัมพันธ์โครงการให้ประชาชนชาวโล้ในเขตพื้นที่เป้าหมายรวมทั้งตกลงแบ่งหน้าที่รับผิดชอบร่วมกัน โดยที่ประชุมได้ข้อสรุปร่วมกันดังนี้

- ประชุมประชาสัมพันธ์เปิดโครงการในวันที่ 15 เดือนตุลาคม 2555 ที่ ห้องประชุม อเนกประสงค์ ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ไพศาล ตั้งแต่เวลา 8.30 น. ถึง เวลา 12.00 น.

- เชิญประชาชนเข้าร่วมประชุมครอบคลุมทุกหมู่บ้านที่มีชาวโล้อาศัยอยู่ทั้ง 3 ตำบล

- จัดการแสดงศิลปวัฒนธรรม “รำโล้ทั้งบั้ง” โดยนักเรียนโรงเรียนบ้านกุดสะกอย

2) จัดทำป้าย สื่อประชาสัมพันธ์โครงการ เช่น แผ่นพับโครงการฉบับย่อ เพื่อแจกให้ผู้เข้าร่วม

ประชุม

3) จัดทำหนังสือเชิญผู้นำท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลและประชาชนในพื้นที่เป้าหมายจำนวน 100 ฉบับ

4) จัดทำหนังสือเชิญผู้นำท้องถิ่นเพื่อเป็นประธานในพิธีเปิดโครงการ

วันจัดเวทีชี้แจงโครงการ

ในวันที่ 15 ตุลาคม ได้มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมเวทีชี้แจงโครงการภายในบริเวณองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ไพศาล โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวนประมาณ 94 คน ประกอบไปด้วยผู้ใหญ่บ้านแต่ละหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล คณะครู ชุมชนชาวโล้ รวมถึงอาจารย์ลินดา จาก SIL International และทีมพี่เลี้ยงจากมหาวิทยาลัยมหิดล นอกจากนี้ยังมีทีมวิจัยกลุ่มแสง ซึ่งอยู่ในพื้นที่ไม่ห่างไกลมากนัก เดินทางเข้าร่วมประชุม เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มโล้ กุสุมาลัยอีกด้วย

งานเริ่มตั้งแต่เวลา 8.00 น. ผู้เข้าร่วมประชุมลงทะเบียน และรับเอกสาร จากนั้น 9.00 น. นายสมศักดิ์ ชิตบุตร นักวิชาการศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ไพศาล และนายประเมิง นักวิชาการศึกษาเทศบาลตำบลกุสุมาลย์ ทำหน้าที่เป็นพิธีกร และได้เชิญ นายเลาไฟ วรกัน รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ไพศาล ซึ่งเป็นหัวหน้าโครงการได้กล่าวรายงานโครงการ

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ไพศาล นายสิทธิชัย ชิตบุตร ได้มอบหมายให้ นายประทีน บริเอก รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ไพศาล ทำพิธีเปิดและบรรยายพิเศษ

คณะนักดนตรีพื้นเมืองชาวโล่ ประกอบด้วย นายทองสวัสดิ์ นินจันทร์บุตร นายเสริม มินสังสา นายเปียงฮาดปากดี นายเสวียน มุงแสน นายสายคำ มุงแสน พร้อมด้วย คณะนางรำโล่ทั้งบั้ง จากโรงเรียน บ้านกุดสะกอย นำทีมโดย นายศราวุฒิ สิทธิราช ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านกุดสะกอย ฝึกสอนโดย นาง วาสนา บัวศรี ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านกุดสะกอย ได้ทำการแสดงรำโล่ทั้งบั้ง

พิธีกรเชิญ แนะนำทีมวิจัย

พิธีกรเชิญ นายไกรสร ฮาดคะดี ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านกุดสะกอย บรรยายชี้แจง วัตถุประสงค์และความเป็นมาของโครงการและขอความร่วมมือจากชุมชน รวมถึงลักษณะสำคัญของภาษาโล่

นางสาวลินดา มาเคอะเก้ (จากหน่วยงาน SIL International) บรรยายระบบตัวเขียนเสียง ภาษาโล่ที่ กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาภาษาโล่ ซึ่งนายไกรสร ฮาดคะดี เป็นประธานกลุ่มและกำลังดำเนินการ จัดทำอยู่ แต่ยังคงขาดการมีส่วนร่วมจากชุมชนจึงได้จัดทำโครงการวิจัยนี้ขึ้นมา

พิธีกร เชิญพี่เลี้ยงทีมวิจัย นางสาวภุมารี ลาภอาภรณ์ ได้มาแสดงความคิดเห็น และชี้ให้เห็น ความสำคัญของการทำงานวิจัย โดยชุมชนเป็นเจ้าของปัญหา และลงมือแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยผ่าน กระบวนการทำงานแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น พร้อมกับการชี้ให้เห็นความสำคัญของการฟื้นฟูภาษาและ วัฒนธรรมของตนเอง

หลังจากนั้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมแบ่งกลุ่มกัน โดยแบ่งกัน 3 กลุ่ม ตามตำบลที่ตนเองอยู่ เพื่อ ระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์ภาษาโล่ในปัจจุบัน จากนั้นจึงมีการนำเสนอและแลกเปลี่ยนร่วมกัน

เมื่อเสร็จงานเรียบร้อยแล้วทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยงได้ประชุมสรุปผลการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน และวางแผนการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป

สรุปผลการจัดกิจกรรม

ทีมวิจัยได้สรุปผลการจัดกิจกรรมร่วมกัน มีรายละเอียดดังนี้

- 1) บุคคลที่เข้าร่วมประชุมมีจำนวนตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยเฉพาะมีกลุ่มผู้นำภายใน ชุมชนเข้าร่วมเป็นอย่างมาก
- 2) ทีมวิจัยมีการบริหารจัดการที่ดี ร่วมแรงร่วมใจกันจัดงาน เช่น การบริหารจัดการเรื่อง อาหาร และน้ำดื่ม
- 3) ในการชี้แจงรายละเอียดการดำเนินงานโครงการ ทำให้ผู้ที่เข้าร่วมงานเข้าใจได้ระดับ หนึ่ง แต่ควรอธิบายกิจกรรมหรือการดำเนินงานข้างหน้าต่อไป เพื่อให้ชาวบ้านเห็นภาพ ของการทำงาน และอาจจะเข้าร่วมหรือให้ความร่วมมือมากขึ้น

ภาพกิจกรรมการเปิดเวทีชี้แจงโครงการ ฯ

2.2 ศึกษา สำรวจพื้นที่ชาวโล้ในประเทศลาว

วันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555 ทีมวิจัยประชุมกันเพื่อหารือเกี่ยวกับการเดินทางไปสำรวจพื้นที่ชาวโล้ที่ประเทศลาว เนื่องจากทางพี่เลี้ยงทีมวิจัยจากสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย ม.มหิดล จะไปสำรวจเส้นทางเพื่อหาแนวทางเชื่อมโยงการวิจัยกับชาวโล้ใน สปป.ลาว โดยจะเดินทางในวันที่ 25 พ.ย. 2555 นายไกรสร เสนอให้ไป 2 หมู่บ้าน คือบ้านนาคำและบ้านโพนสะหวัน เมืองมหาชัย แขวงคำมวน โดยนายประเทือง ไยปางแก้ว จะเดินทางล่วงหน้าไปก่อนและไปพบกันที่บ้านนาคำ

ที่ประชุมตกลงให้ทีมวิจัยโล้ ไปสำรวจเส้นทางกับพี่เลี้ยงทีมวิจัยจำนวน 5 คน ได้แก่ นายไกรสร ฮาดคะดี นางวาสนา บัวศรี น.ส.อรอนงค์ ฮาดทักษ์วงศ์ นายทองสวัสดิ์ นินจันทร์บุตร และ นายประเทือง ไยปางแก้ว (เดินทางล่วงหน้า) ทั้งนี้ นายเลาไฟ วรกันและนายสุพรรณ ไม่สามารถเดินทางไปได้เนื่องจากติดภารกิจงานบุญกฐินที่บ้านกุดฮู แต่ได้ทำการประสานงานกับเพื่อนคือ ท้าวบุญมี ผอ.โรงเรียนมัธยมนาคำ ช่วยนำทางในการเดินทางครั้งนี้

วันที่ 25 พฤศจิกายน 2555 เวลา 07.00 น. นายไกรสร ฮาดะดี พร้อมด้วยทีมวิจัยภาษาโล้ทั้งหมดจำนวน 4 คน ออกเดินทางจากบ้านโพธิ์ไพศาลไปพบกับพี่เลี้ยงทีมวิจัยที่สะพานมิตรภาพไทยลาว 3 จ.นครพนม ทีมงานวิจัยบางส่วนที่ไม่มีพาสปอร์ตขอทำบัตรผ่านแดนชั่วคราวและยื่นบัตรแจ้งออกนอกประเทศ เพื่อข้ามจุดผ่านแดนมิตรภาพไทยลาวโดยรถโดยสารระหว่างประเทศ ถึงฝั่งสปป.ลาวที่เมืองท่าแขก เวลา 09.30 น.และเช่ารถตู้จากท่าแขก ไปที่บ้านนาคำ ไปถึงบ้านนาคำเวลา 10.20 น.

ทีมวิจัยไปที่บ้านของท้าวบุญมี แต่ไม่พบท้าวบุญมีเนื่องจากไปส่งไม้ที่เมืองมหาไชย ทีมงานจึงไปพูดคุยกับชาวบ้านนาคำและเดินทางขออนุญาต นายบ้านแต่นายบ้านไม่อยู่ ทีมวิจัยจึงพูดคุยถ่ายรูปบรรยากาศหมู่บ้าน

จากการพูดคุยกับชาวโล้ในประเทศลาว ทำให้ทราบว่าจะมีการย้ายหมู่บ้านเนื่องจากได้รับผลกระทบฝุ่นละอองจากโรงงานปูนซิเมนต์ (โรงงานปูนซีเมนต์) และได้สอบถามเรื่องการใช้ภาษาโล้ ทราบว่าในหมู่บ้านยังมีการใช้ภาษาโล้ในการสื่อสารสลับกับการใช้ภาษาลาว

ในตอนเที่ยงท้าวบุญมีเดินทางกลับมาถึง พร้อมกับได้ซื้อเหียดและปลา แล้วพาทีมงานขึ้นรถตู้ไปที่บ้านโพธิ์สะหวัน ทีมงานวิจัยได้ไปพบท้าวดาวอน ท่ามะวง ซึ่งเป็นครูสอนอยู่ที่โรงเรียนประถมบ้านโพธิ์สะหวัน และสอบถามเรื่องประวัติความเป็นมาและถิ่นที่อยู่ของชาวโล้ ซึ่งที่ประเทศลาวจะไม่เรียกว่า โล้ แต่จะเรียก ผ่ามะกอง หรือ บรู มะกอง จากคำบอกเล่าทราบว่าเดิมมาจากเมืองบัม อยู่ทางฝั่งประเทศเวียดนามบ้าง มาจากเมืองอุ แขวงพงสาลี อยู่ทางภาคเหนือของลาวบ้าง

ท่านท้าวบุญมี ได้อธิบายตามแผนที่ประเทศลาว พบว่า ชาวโล้ อาศัยอยู่แขวงคำม่วน อยู่หลายเมือง เช่น เมืองยมมะลาด เมืองบัวละพา เมืองมหาไชย เมืองไชยบัวทอง เมืองนากาย เมืองเซบั้งไฟ เมืองท่าแขก และทราบว่า เจ้าแขวงเมืองคำม่วนและเจ้าเมืองมหาไชยก็เป็นคนโล้ด้วยเช่นกัน

จากการสอบถามท่านท้าวดาวอน ทราบว่ามีหลายหมู่บ้านที่เลิกพูดภาษาโล้แล้ว เช่น บ้านนาไก่เหี้ย บ้านปุงกิว บ้านโพธิ์ไหล ท่านบอกว่าท่านเป็นคนที่ชอบอนุรักษ์ภาษา แม้ว่าท่านแต่งงานกับชาวภูไท แต่ในครอบครัวยังใช้ภาษาโล้รวมทั้งภรรยาท่านด้วย

จากนั้นได้มีหญิงวัยกลางคนคนหนึ่ง ได้มาขายสัตว์ป่า ข่าหนู หรือ หนูหิน ภาษาโล้เรียกว่า "ขญุ" ซึ่งเป็นสัตว์ป่าเฉพาะถิ่น มีแห่งเดียวในโลก ขายจำนวน 3 ตัว จึงซื้อไว้ให้ท่านท้าวบุญมีไปทำอาหาร

จากนั้นเวลาประมาณ 12.30 น. ทีมวิจัยได้ลาท่านดาวอนเดินทางกลับรับประทานอาหารที่บ้านที่บ้านนาคำ โดยภรรยาท้าวบุญมี จัดเตรียมไว้แล้ว ซึ่งประกอบไปด้วยต้มเหียด แกงหวานกับปลารวมทั้งต้มข่าหนูด้วย

เมื่อรับประทานอาหารแล้ว ทีมวิจัยได้ไปเที่ยวชม ถ้ำนางแอ่นซึ่งมีหินงอกหินย้อยที่สวยงาม อากาศเย็นสบาย และเดินทางไปสักการะ วัดพระธาตุศรีโคตรบูรณ์ ร่วมทำบุญอธิษฐานขอพร เสี่ยงเซียมซี และถ่ายรูป แล้วจึงเดินทางกลับไปที่บ้านนาคำผ่านแดนสะพานมิตรภาพไทยลาว ระหว่างทางได้ชมทัศนียภาพ

กำแพงยักษ์ซึ่งเป็นหินลักษณะเหมือนกำแพงหินขนาดใหญ่มีความยาวหลายกิโลเมตร ขนาบฝั่งโขงเข้าสู่เมืองท่าแขก เมื่อถึงด่านพรมแดน ได้ขึ้นรถข้ามฝั่งประเทศไทยโดยสวัสดิภาพ

จากการที่ได้ไปสำรวจเส้นทางการวิจัยครั้งนี้ ได้ประโยชน์เป็นอย่างมากคือ ได้ทราบแหล่งที่อยู่ของชาวโล้ ตลอดจนทั้งชื่อเรียกที่แตกต่างกันแม้ว่าภาษาเหมือนกัน ได้เครือข่ายการวิจัยคนโล้ที่อยู่ใน สปป.ลาว สภาพความเป็นอยู่ สถานการณ์ทางภาษา และวัฒนธรรมของชาวโล้

ภาพกิจกรรมศึกษา สํารวจ พื้นที่ชาวโล้ ในประเทศลาว

2.3 สำนวสถำนการณ่ทางภาษาส้

ทีมวิจัยได้ดำเนินการสำวสถำนการณ่ทางภาษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ข้อมูล สถำนการณ่การใช้ภาษาส้ในแต่ละชุมชนและเพื่อจะทำให้ทราบว่ชาวส้ในตำบลกุสมาลย์ ตำบลนาโพธิ์ และตำบลโพธิ์ไพศาล มีประชากรที่ใช้ภาษาส้อยู่จำนวนเท่าไร กลุ่มวัยไหน อีกทั้งยังเป็นการ ประชาสัมพันธ์โครงการ ฯ ให้ชาวส้ได้รับทราบด้วยว่ได้มีการทำโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา โดยใน การสำวสถำนการณ่ทางภาษามีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1) เติมความรู้เรื่องเบื้องต้นเกี่ยวกับงานวิจัย

ก่อนการทำแบบสอบถามเรื่องสถำนการณ่การใช้ภาษาส้ ทีมพี่เลี้ยงได้ทบทวนความรู้ และ ทำความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยร่วมกัน โดยตั้งคำถามว่ “งานวิจัย” คืออะไร ที่ประชุมได้สรุปคำตอบร่วมกัน คือ

การวิจัย คือ การค้นหาความจริงที่ใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์และสถิติวิเคราะห์เข้ามาช่วย มีวิธีหาคำตอบอย่างเป็นระบบ จากการตั้งสมมุติฐาน /วัตถุประสงค์ เก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล แล้วสรุปผล งานวิจัยของเราเป็นงานวิจัยเกี่ยวกับท้องถิ่น โดยมีการตั้งปัญหาจากคนในท้องถิ่น และสามารถ แก้ไขปัญหานั้นได้ด้วยตนเอง โดยสิ่งที่สำคัญคือ งานวิจัยมีกระบวนการที่ทำให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาาร่วมกัน เมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินงานวิจัยแล้ว จะต้องเกิดความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีมากขึ้น หรือเกิดความเปลี่ยนแปลงในตัวผู้วิจัยเอง เช่น สามารถคิดอย่างเป็นระบบ สามารถแก้ปัญหาได้อย่างเป็นระบบ เป็นต้น

คุณสมบัติของนักวิจัยที่ดี คือ ช่างสังเกต มีความรู้ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีความอดทน ไม่มีอคติ ยอมรับสิทธิของผู้อื่น เป็นผู้ฟังที่ดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ช่างซักถาม ละเอียดยรอบคอบ รับผิดชอบ

จากนั้นได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการสำวสถำนการณ่ทางภาษาร่วมกัน กล่าวคือ การสำวสถำนการณ่ทางภาษา เป็นการสำวสถามผู้ใช้ภาษาส้ โดยใช้เครื่องมือที่เหมาะสม มีความ น่าเชื่อถือ ทำให้ทราบว่าใครเป็นผู้พูดภาษาส้ พูดได้มากน้อยแค่ไหน มีอยู่ที่ไหน อย่างไรบ้าง โดยสามารถใช้ทั้งวิธีการสัมภาษณ์ ร่วมกับการสังเกต ทั้งนี้ทีมวิจัยได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และทำให้ได้ เครื่องมือในการสำวสถำนการณ่ทางภาษา คือ การใช้แบบสอบถาม

2) การออกแบบเครื่องมือ (การออกแบบแบบสอบถาม)

ทีมวิจัยช่วยกันจัดทำแบบสอบถามโดยตั้งประเด็นคำถามที่อยากรู้เกี่ยวกับสถำนการณ่การใช้ภาษาส้ ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูลครัวเรือน ข้อมูลสถำนการณ่ทางภาษา และข้อมูลทัศนคติความคิดเห็น ด้านต่าง ๆ เมื่อทำเสร็จแล้วจึงได้ส่งให้ทีมพี่เลี้ยงดูเพื่อปรับปรุงแก้ไข ซึ่งในการปรับปรุงแก้ไขส่วนใหญ่จะ เปลี่ยนจากคำถามปลายปิดให้เป็นคำถามปลายเปิด

เมื่อปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามเสร็จแล้ว ทีมวิจัยได้ทดลองใช้แบบสอบถามตามกันเองในกลุ่ม เพื่อทดสอบว่าควรปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามอีกหรือไม่ และเป็นการซักซ้อมของทีมวิจัยเวลาที่จะต้องไปเก็บข้อมูลจริง

3) กำหนดอัตราส่วนการสำรวจกับจำนวนประชากร

เนื่องด้วยการสำรวจครั้งนี้เป็นการสำรวจในระดับตำบล ซึ่งมีจำนวนประชากรที่พูดภาษาโล้อยู่เป็นจำนวนมาก ทีมวิจัยจึงใช้การคำนวณทางคณิตศาสตร์เพื่อหาอัตราส่วนของจำนวนประชากรที่จะไปเก็บข้อมูล โดยใช้สูตรของเครซีและมอแกน (Krejcie and Morgan) เช่น จำนวนประชากร 10,000 คน ใช้กลุ่มตัวอย่าง 370 คน เป็นต้น (ดูรายละเอียดในบทที่ 4)

4) ทีมวิจัยออกพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล

ก่อนลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล ทีมวิจัยได้ประชุมร่วมกันอีกครั้ง เพื่อทำความเข้าใจเครื่องมือแบบสอบถาม จำนวนครัวเรือนที่จะไปสำรวจ วิธีการสำรวจการออกสำรวจพื้นที่เป้าหมายและมอบหมายงานผู้รับผิดชอบหลักรวมทั้งให้จัดทีมเข้าไปช่วยสำรวจ โดยมีวิธีการสำรวจดังนี้

- ประชุมทีมวิจัยตกลงให้เดินทางไปสำรวจเป็นทีม เป็นการสำรวจที่สุ่มตัวอย่าง ไม่สำรวจบ้านที่อยู่ติดกัน
- แจกค่าใช้จ่ายที่จะใช้ในการสำรวจเช่นค่าน้ำมันเชื้อเพลิง ค่าอาหาร
- แจกแบบสอบถามให้ผู้ถูกสำรวจกรอกลงในแบบสอบถาม (ในกรณีที่ผู้ตอบแบบสอบถามเขียนภาษาไทยได้)
- ผู้สำรวจสัมภาษณ์สมาชิกในครัวเรือนเป้าหมายแล้วกรอกลงในแบบสอบถาม
- ผู้สำรวจสังเกตบริบทครอบครัว เช่น การใช้ภาษาสื่อสารในครอบครัว

5) สรุปและวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน

เมื่อสำรวจเสร็จแล้วทีมวิจัยรวบรวมแบบสอบถามและสรุปข้อมูลร่วมกันโดยการขึ้นกระดานและนับจำนวน ดังนี้

- ทีมงานวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง ในตำบลโพธิ์ไพศาล ตำบลกุสุมาลย์และตำบลนาโพธิ์
- จำแนกแบบสอบถาม เป็นระดับหมู่บ้าน และระดับตำบล
- วิเคราะห์ข้อมูลโดยละเอียด ในหัวข้อต่าง ๆ ของแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ สถานะทางครอบครัว วิเคราะห์ข้อมูลโดยละเอียดทุกคำตอบที่ผู้ให้ข้อมูลตอบลงในแบบสอบถาม เมื่อวิเคราะห์แล้ว นำข้อมูลแต่ละแบบสอบถามบันทึกลงในกระดาษชาร์ตแผ่นใหญ่ เพื่อให้ทีมวิจัยได้เห็นข้อมูลร่วมกัน

- เขียนสรุปข้อมูลเป็นรายชื่อ ตามแบบสอบถามที่กำหนดไว้แล้วหาคำร้อยละเปอร์เซ็นต์
อย่างง่ายเพื่อหาอำนาจจำแนก
- เขียนสรุปข้อมูลแบบบรรยายเป็นรายหมู่บ้าน
- เขียนสรุปข้อมูลโดยใช้กระบวนการเช่นเดียวกัน กับการรวบรวมข้อมูลรายหมู่บ้าน สรุป
ข้อมูลแต่ละตำบลตามที่กำหนดไว้ในแบบสอบถาม เขียนสรุปข้อมูลเชิงคุณภาพของแต่ละ
ตำบล จนเสร็จสิ้นทั้งสามตำบล

ภาพการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

2.4 พัฒนาระบบตัวเขียนภาษาโล้

ระบบการเขียนภาษาโล้ เริ่มมีการจัดทำระบบการเขียนในกลุ่มคริสตจักร SIL ในราว ปี พ.ศ. 2518 แต่ใช้เฉพาะกลุ่มของมิชชันนารีและไม่ได้รับการยอมรับจากชุมชนมากนัก เนื่องจากชาวโล้ส่วนใหญ่ไม่มีส่วนร่วมในการจัดทำ จนกระทั่งเมื่อ ปี พ.ศ.2547 ได้มีผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาศาสตร์จากสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล ได้มาแนะนำแนวทางและหลักเกณฑ์การจัดทำระบบการเขียนภาษาชนกลุ่มน้อยโดยใช้อักษรไทย ที่ห้องประชุมสถานีวิทย์ชุมชนคนไทยโล้ อำเภอกุสุมาลย์ โดย ศ.ดร. สุวิไล เปรมศรีรัตน์, ดร. มยุรี ถาวรพัฒน์ และคณะ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2551 ได้มีการรวมกลุ่มกันของชาวโล้ที่มีความสนใจในการอนุรักษ์และพัฒนาภาษาโล้ ซึ่งประกอบไปด้วยบุคคลในชุมชนจากหลากหลายอาชีพและจากหลายหมู่บ้านจัดตั้งเป็นชมรม "อนุรักษ์และพัฒนาภาษาโล้" ซึ่งมีนายไกรสร ฮาดะดี เป็นประธานชมรม นายแก้ว ชิตบุตร เป็นเลขานุการ และ นางสาวลินดา มาเคาะเก้ นักภาษาศาสตร์ จากสถาบัน SIL เป็นที่ปรึกษา และมีสมาชิกประมาณ 30 คน ชมรมอนุรักษ์และพัฒนาภาษาโล้มีวัตถุประสงค์ในการทำงานเพื่อปรับปรุงระบบการเขียนภาษาโล้ที่มีอยู่เดิมให้สมบูรณ์แบบมากขึ้น และเผยแพร่ระบบการเขียน โดยนำไปทดสอบให้คนโล้ในชุมชนอ่าน

วิธีการดำเนินการของชมรม

- 1) คัดเลือกตัวอักษรภาษาไทยที่มีเสียงตรงกับภาษาโล้ 21 ตัวอักษรแล้วนำมาเขียนเป็นแผนภาพตัวอักษรพยัญชนะภาษาโล้
- 2) เปรียบเทียบสระภาษาไทยที่ตรงกับเสียงสระในภาษาโล้ 22 ตัว และสระผสมอีก 3 ตัว
- 3) ร่วมกันฝึกเขียนเรื่องราวต่างๆ
- 4) นำตัวเขียนที่ชมรมตกลงแล้วไปทดสอบกับชุมชน

ข้อจำกัดของระบบการเขียนของชมรมอนุรักษ์และพัฒนาภาษาโล้

- 1) เลือกรูปปากพยางค์มาประกอบตัวอักษร เช่น พ. พวก ซึ่งมีความหมายว่า แดง ทำให้วาดรูปยาก
- 2) การเขียนเสียงขึ้นจมูก syllabic nasal ไม่ชัดเจน ไม่สามารถแสดงลักษณะภาษาได้ถูกต้อง เช่น อีปี พริก อีตัง ขม เป็นต้น
- 3) คนโล้ยังยึดติดกับเสียงภาษาไทย ไม่เข้าใจความต่างในระบบเสียง ในตัวเขียนบางส่วนชุมชนยังไม่ยอมรับ

ทางชมรมได้ดำเนินงานไประยะหนึ่งและพิมพ์ระบบการเขียนภาษาโล้มาเผยแพร่ในงานวันโล้รำลึก รวมทั้งจัดกิจกรรมต่างๆบนเวทีเล็กเพื่อสร้างความตระหนักให้ชาวโล้ได้เห็นคุณค่าของภาษาโล้ โดยการเชิญ นักเรียน ในโรงเรียนที่อยู่ในหมู่บ้านของชาวโล้ มาแข่งขันพูดกล่าวสุนทรพจน์เป็นภาษาโล้และเล่านิทานเป็นภาษาโล้ แต่ก็ได้เพียงปีเดียวเท่านั้นเนื่องจากไม่มีทุนในการดำเนินกิจกรรม

การประชุมการเขียนภาษาโล้ได้ชะงักลงเนื่องจากขาดเงินทุนในการดำเนินการ สมาชิกชมรมเริ่มลดน้อยลงจนในที่สุดเหลือผู้ที่มาประชุมเพียง 4-5 คนเท่านั้นและใช้ทุนส่วนตัวของแต่ละคนในการเดินทางและจ่ายค่าอาหาร จึงไม่สามารถดำเนินการได้

จนกระทั่งได้มีการดำเนินงานโครงการ ทีมวิจัยจึงได้พัฒนาและปรับปรุงระบบตัวเขียนอีกครั้ง โดยร่วมกับนักวิชาการทางด้านภาษาศาสตร์ จากสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล ในวันที่ 15 ธันวาคม 2554 สมาชิกชมรมอนุรักษ์และพัฒนาภาษาโล้และผู้สนใจ จำนวน 14 คนจึงได้เดินทางมาที่มหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อพัฒนาระบบตัวเขียนร่วมกัน โดยเน้นการยอมรับของชุมชนเจ้าของภาษาเป็นหลัก สมาชิกชมรมและผู้สนใจเข้าร่วม ได้แก่

1. นายศราวุฒิ สิทธิราช	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านกุดสะกอย
2. นางวาสนา บัวศรี	ครูชำนาญการพิเศษ บ้านกุดสะกอย
3. นายเลาไพ วระกัน	รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ไพศาล
4. นายประเทือง โยปางแก้ว	นักวิชาการศึกษาเทศบาลตำบลกุสุมาลย์
5. นายสุพรรณ วรเชษฐ์	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ไพศาล

6. นายคำมา อามาตมนตรี	พนักงานเทศบาลตำบลกุสุมาลย์
7. นายแก้ว ชิตบุตร	ภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านกุดสะกอย
8. นายทองสวัสดิ์ นินจันทร์บุตร	ภูมิปัญญาท้องถิ่น
9. นางสาวอรอนงค์ ฮาดทักษ์วงศ์	นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
10. นางสาวอรนุช สิทธิราช	นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนกุสุมาลย์วิทยาคม
11. นางสาวนฤมล รุวันมอม	นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
12. ท้าวบุญมี	ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมนาคำ แขวงคำม่วน สปป.ลาว
13. นางสาวลินดา มาเคาะกะกี	นักภาษาศาสตร์ จากสถาบัน SIL
14. นายไกรสร ฮาดคะดี	ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านกุดสะกอย

จากการที่ทางทีมงานชมรมอนุรักษ์และพัฒนาภาษาโส้ได้ไปอบรมระบบตัวเขียนสมาชิกชมรม ได้มีความรู้เกิดความเข้าใจในเรื่องการเขียนมากขึ้นและได้รับคำแนะนำที่ ศ.ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และ ดร.มยุรี ถาวรพัฒน์ ดังนี้

1. แนะนำให้เขียนชาร์ทพยัญชนะภาษาโส้ให้ชัดเจนและใหญ่ขึ้น
2. สระ อียา แนะนำให้ -ยา เช่น เดิม จียา หมายถึง กิน ให้เปลี่ยนเป็น จยา เพื่อการประหยัดตัวอักษร
3. ให้ช่วยกันพิจารณาดกลเสียงพยางค์แรกขึ้นจมูก syllabic nasal จะเลือกแบบใด เช่น คำว่า พรึก จะใช้ อีปี มปี หรือ อิมปี

นอกจากนี้อาจารย์ทั้งสองได้แนะนำให้ฝึกเขียนให้มากๆ เพื่อให้เกิดความแม่นยำแล้ว จากนั้นทีมจึงได้ไปพัฒนาระบบตัวเขียนต่อในพื้นที่

พัฒนาระบบตัวเขียนต่อในพื้นที่

หลังจากเข้าร่วมการอบรมการเขียนที่สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซียแล้ว ทีมวิจัยได้ดำเนินการประชุมทีมวิจัยกันในช่วงเย็นหลังจากเลิกงานเพื่อตกลงการใช้ตัวอักษรและฝึกเขียนเรื่องราว นิทานภาษาโส้และร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องให้เป็นแนวเดียวกัน โดยมี นางสาวลินดา มาเคาะกะกี และ นายไกรสร ฮาดคะดี อธิบายกฎเกณฑ์ และตรวจสอบความถูกต้อง โดยมีวิธีการฝึกการเขียนดังนี้

1. ร่วมกันอภิปรายทบทวนการเขียนที่ผ่านมาและหาข้อตกลงเลือกคำและรูปภาพที่เหมาะสม เพื่อทำแผนภูมิพยัญชนะ 21 ตัว โดยใช้เกณฑ์ดังนี้

- รูปภาพชัดเจน วาดง่าย
- สื่อเสียงภาษาโส้ได้
- เลือกสิ่งของที่เป็นรูปธรรมมากที่สุด เป็นคำนาม

2. ฝึกเขียนเสียงง่ายๆ ที่เหมือนกับระบบเสียงภาษาไทย คือเหมือนกันทั้ง พยัญชนะ สระ และ ตัวสะกดในภาษาไทย

3. ทบทวนเปรียบเทียบเสียงภาษาโลที่ต่างกับระบบเสียงภาษาไทยโดยช่วยกันรวบรวมคำศัพท์ ภาษาโลที่มีพยัญชนะ สระ เสียงท้ายที่ไม่มีในภาษาไทย

4. ฝึกเขียนภาษาโลที่มีเสียงต่างจากภาษาไทย เช่นเสียงหนักโดยใช้สัญลักษณ์ ไม่เอก เสียง พยางค์หน้าขึ้นจมูกให้เขียนเต็มพยางค์

5. ฝึกเขียนตามคำบอกและช่วยกันตรวจสอบความถูกต้องตามที่ทีมวิจัยตกลงไว้แล้ว

6. ร่วมกันฝึกเขียนเรื่องราวประวัติ นิทาน เรื่องเล่าเกี่ยวกับวัฒนธรรม วิถีชีวิตตามความสนใจ และช่วยกันตรวจสอบความถูกต้อง

7. เล่าที่รวบรวมเรื่องที่ทีมวิจัยได้เขียนไว้เพื่อเตรียมจัดทำสื่อการเรียนการสอน

8. ตกลงหลักเกณฑ์ การเขียนอื่นๆ เช่นการเขียนคำประสม การเขียนประโยค คำยืม ชื่อคน คำเฉพาะ

2.5 เก็บข้อมูลบริบทชุมชน / ประวัติศาสตร์ / ภาษา / วิถีวัฒนธรรมโล

ทีมวิจัยได้ไปสัมภาษณ์ผู้รู้ในเรื่องนิทาน เรื่องเล่า วิถีชีวิตวัฒนธรรมต่างๆ ของชาวโลแล้ว ช่วยกันใช้ระบบการเขียนภาษาโลเขียนบันทึกหลายเรื่อง สถานที่ประชุมหลัก คือ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ไพศาล เวลา ประมาณ 17.00 น. – 20.00 น. โดยมีกิจกรรมร่วมกันดังนี้

1. เขียนเรื่องเล่าจากประสบการณ์หรือสิ่งที่ตนเองรู้ในห้องประชุม

2. เขียนเรื่องเล่าจากการไปสัมภาษณ์หรือเชิญผู้รู้มาเล่าให้ฟังในห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ไพศาล

3. รวบรวมเรื่องเล่า ซึ่งทีมวิจัยได้ช่วยกันตรวจสอบความถูกต้องแล้วเก็บไว้เพื่อเตรียมจัดทำสื่อการเรียนการสอน โดยจำแนกเป็นหมวด 4 หมวด ได้แก่ นิทานพื้นบ้าน เรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน สถานที่สำคัญ เรื่องเล่าเกี่ยวกับอาชีพ การทำมาหากิน หัตถกรรม และเรื่องเล่าเกี่ยวกับความเชื่อ การรักษาอาการเจ็บป่วยด้วยสมุนไพร เป็นต้น

2.6 ทีมวิจัยเข้าร่วมกิจกรรมวันภาษาแม่สากล

ในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2556 ทีมวิจัย “โครงการจัดการเรียนการสอนภาษาโลในโรงเรียนโดยชุมชนมีส่วนร่วม” ได้เดินทางเข้าร่วมงาน “วันภาษาแม่สากล” ที่สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมดังนี้

1. นายเลาไพ วระกัน

2. นายไกรสร ฮาดกะดี

3. นางวาสนา บัวศรี
4. นายสุพรรณ วรเชษฐ์
5. นางวาริ ฮาดทักษ์วงศ์
6. นางสมใจ ไม้อกริ
7. นางสาวอรอนงค์ ฮาดทักษ์วงศ์
8. นางนงนุช รมจันทร์อินทร์
9. นายเสวียน มุงแสน
10. นายเสริม มินสังสา
11. นายอ่อนสา มั่นทอง
12. นายทองสวัสดิ์ นินจันทร์บุตร
13. นายลือชา วังมนหม่อม
14. นายสายคำ มุงแสน

ได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมดังนี้

1. จัดนิทรรศการแสดงกิจกรรมการดำเนินงานวิจัย เช่น ประวัติความเป็นมาของโล่ ผลงานโครงการการวิจัยที่ดำเนินการอยู่ เช่นระบบตัวเขียน ชาร์ทพยัญชนะนิทาน เรื่องเล่าต่างๆ

2. แสดงวัฒนธรรมการละเล่น 1 รายการ คือการเล่นลายกลอง
3. เข้าร่วมรับฟังประชุมเสวนาและการนำเสนอผลงานการวิจัยของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ
4. รับโล่เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้แก่ทีมวิจัย ในการทำงานฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของตนเองต่อไป

ในการเข้าร่วมกิจกรรมงานวันภาษาแม่สากลครั้งนี้ ทีมวิจัยมีความรู้สึกดีใจที่มีการจัดงานวันภาษาแม่ ซึ่งเป็นการเปิดพื้นที่การแสดงตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์อีกแห่งหนึ่งและโอกาสหนึ่ง อีกทั้งยังกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึก เกิดความมั่นใจในตัวเอง ภาคภูมิใจในสิ่งที่ตนเป็น เกิดพลังความตระหนักในการอนุรักษ์สืบทอดภาษาต่อไป ปลุกกระแสของภาษาชาติพันธุ์ต่างๆที่เจ้าของภาษาไม่เห็นคุณค่าในภาษาของตนเองหรือกำลังจะสูญหายไปให้กลับมามีชีวิตชีวาอยู่กับคนชาติพันธุ์นั้นต่อไป นอกจากนี้ยังได้ทราบสภาพปัญหาสถานการณ์ทางภาษาชาติพันธุ์อื่นๆที่มีแนวโน้มที่จะสูญหายเกิดความรู้สึกร่วมเสียดายแทนเจ้าของภาษาตลอดทั้งวิธีการวิจัยของชุมชนในแง่มุมต่างๆ ที่แต่ละชาติพันธุ์ได้มานำเสนอ ส่วนการแสดงทางวัฒนธรรม ทีมวิจัยได้เลือกการละเล่น “ การเล่นลายกลอง ” ซึ่งสามารถสร้างความสนุกสนานให้กับผู้ร่วมงาน อีกทั้งผู้เข้าร่วมกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ได้ลุกขึ้นมาพ้องร่ำร่วมกันอีกด้วย และอยากให้มีการจัดงานวันภาษาแม่สากลในปีต่อ ๆ ไป

ภาพการเข้าร่วมกิจกรรมวันภาษาแม่สากล

2.7 เติมความรู้เรื่องแนวทางการจัดการเรียนการสอนภาษาท้องถิ่นในระบบโรงเรียน

ทีมวิจัยได้จัดเวทีประชุมเติมความรู้เรื่องแนวทางการจัดการเรียนการสอนภาษาท้องถิ่นในระบบโรงเรียน โดยมีพี่เลี้ยงทีมวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหิดลเป็นผู้เติมความรู้เรื่องการจัดการเรียนการสอนภาษาท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ ว่ามีอะไร และให้รายละเอียด เป้าหมายของการสอนแต่ละรูปแบบ รวมถึงกระบวนการทำงานในเบื้องต้นด้วย กล่าวสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 6 แสดงการเปรียบเทียบรูปแบบการเรียนการสอน

การเรียนการสอนแบบทวิภาษา (เริ่มที่ชั้นอนุบาล 1)	การเรียนการสอน แบบฟื้นฟู (ป.4 – ป.6)
ใช้ภาษาแม่เป็นฐานในการเรียนรู้ เชื่อมโยงเข้าสู่ภาษาราชการ	ใช้ภาษาไทยเป็นฐาน เพื่อเชื่อมโยงไปสู่ภาษาและองค์ความรู้ท้องถิ่น (ภาษาแม่เป็นภาษาที่สอง)
เหมาะกับกลุ่มที่มีเด็กนักเรียนใช้ภาษาแม่เข้มแข็ง เช่น กลุ่มเลอเวีอะ กลุ่มมลายูถิ่น	เหมาะกับกลุ่มที่เด็กนักเรียนใช้ภาษาไทยได้ดีกว่าภาษาแม่ เช่น กลุ่มชอง หรือกลุ่มที่มีภาษาอยู่ในภาวะวิกฤต
แนวคิด “ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง” และ “เรียนรู้จากสิ่งที่รู้ ไปสู่สิ่งที่ไม่รู้” ภาษาและวัฒนธรรมที่บ้าน สู่ ภาษาและวัฒนธรรมที่โรงเรียน	แนวคิด ให้เด็กได้ใช้ภาษาแม่ พูดได้ อ่านออก เขียนได้ และเรียนรู้วัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเอง

การเรียนการสอนแบบทวิภาษา (เริ่มที่ชั้นอนุบาล 1)	การเรียนการสอน แบบพื้นฟู (ป.4 – ป.6)
ภาษาพูด สู่ ภาษาเขียน ภาษาท้องถิ่น (ภาษาแม่) สู่ ภาษาราชการ ภาษาพูดในชีวิตประจำวัน สู่ ภาษาวิชาการ	
ในระดับอนุบาล 1 เน้นการ ฟัง – พูด ภาษาแม่ อนุบาล 2 เตรียมอ่าน เขียน ภาษาแม่ เริ่มฟัง – พูด ภาษาไทย ป.1 ฟัง พูด อ่าน เขียน ภาษาแม่ และอ่าน เขียน ภาษาไทย ป.2 – ป.6 ฟัง พูด อ่าน เขียน ภาษาแม่, ฟัง พูด อ่าน เขียน ภาษาไทย และ ฟังพูดอ่านเขียน ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ)	สร้างหลักสูตร โดยคณะกรรมการครู ผู้บริหาร โรงเรียน และเจ้าของภาษาวางแผนร่วมกัน เนื้อหาที่ใช้ในการเรียนการสอน เป็นเนื้อหา องค์ ความรู้ของท้องถิ่น (ตามปฏิทินวัฒนธรรม, กิจกรรมที่เป็นวัฒนธรรมของท้องถิ่น เช่น การ ทำอาหาร เครื่องจักสาน) เวลาในการสอน 2 – 3 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ (20 สัปดาห์ ต่อ 1 ภาคเรียน)
สื่อการสอน เช่น ชุดคำศัพท์ (ภาษาไทย) นิทาน ภาพ เรื่องเล่า เพลง เกม ฉากภาพวัฒนธรรม หนังสือเล่มยักษ์ ฯลฯ	สื่อการสอน เช่น ชุดคำศัพท์ (ภาษาแม่) หนังสือ เล่มยักษ์ หนังสือเล่มเล็ก ฉากภาพวัฒนธรรม เรื่อง เล่า เพลง เกม ฯลฯ

จากการพูดคุยก็ทำให้รู้ว่าการสอนภาษาท้องถิ่นนั้นเริ่มได้ตั้งแต่ที่เด็กหัดฟัง หัดพูด เช่น การสอนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ถัดมาเป็นการสอนในระดับชั้นปฐมวัยในรูปแบบทวิภาษา การสอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นต้นไป เป็นรูปแบบการฟื้นฟูภาษา และการสอนแบบชมรม

จากการที่ทีมวิจัยได้รับองค์ความรู้เหล่านี้ ถือเป็นข้อมูลสำคัญที่จะทำให้ทีมวิจัย พร้อมกับคณะครูได้คิด ทบทวน และตัดสินใจในการเลือกรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมให้กับเด็กนักเรียนต่อไป

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการดำเนินงานวิจัยในโครงการ “การจัดการเรียนการสอนภาษาโล้ในระบบโรงเรียนโดยชุมชนมีส่วนร่วม ต.โพธิ์ไพศาล ต.กุสุมาลย์ และต.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร ระยะที่ 1” ทีมวิจัยได้ใช้วิธีการดำเนินงานในหลากหลายรูปแบบ ได้แก่

1. การใช้เครื่องมือแบบสอบถาม เพื่อสำรวจสถานการณ์ทางภาษาโล้ หรือสำรวจผู้ใช้ภาษาโล้ ในระดับตำบลทั้ง 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลกุสุมาลย์ ตำบลนาโพธิ์ และตำบลโพธิ์ไพศาล ซึ่งใช้วิธีการคำนวณด้วยสูตรของเครซีและมอแกน (Krejcie and Morgan) อีกทั้งการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามยังเป็นการประชาสัมพันธ์โครงการ และเป็นการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมโล้ของชุมชนอีกด้วย

2. การประชุมกลุ่มย่อย เช่น การหาข้อสรุปร่วมกันในการค้นหาข้อคิดเห็น และหลักเกณฑ์การใช้ระบบตัวเขียน การรวมกลุ่มกันเพื่อเขียนเรื่องเล่า นิทานต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากนี้การประชุมกลุ่มย่อย ยังใช้ในการประชุมทีมวิจัย เพื่อวางแผนการปฏิบัติงานต่าง ๆ ร่วมกันอีกด้วย

3. การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาระบบตัวเขียน ดังจะเห็นได้จากการที่ทีมวิจัยเดินทางมาประชุมเพื่อพัฒนาระบบตัวเขียนให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ

ทีมวิจัยได้ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม ทำให้ได้ทราบถึงสถานการณ์ทางภาษาของผู้ที่ใช้ภาษาโล้ ทั้ง 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลกุสุมาลย์ ตำบลนาโพธิ์ และตำบลโพธิ์ไพศาล นอกจากนี้ยังได้ระบบตัวเขียนที่มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น และสามารถนำมาเขียนเรื่องเล่า หรือนิทาน เพื่อที่จะสามารถนำไปใช้ในการผลิตสื่อการเรียนการสอนในโรงเรียนต่อไป

นอกจากนี้ทีมวิจัยได้เดินทางไปศึกษา สัมภาษณ์ชาวโล้ในประเทศลาว ทำให้เห็นสถานการณ์ทางภาษาของชาวโล้ในประเทศลาว ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับการใช้ภาษาโล้ในประเทศไทย เนื่องจากชาวบ้านส่วนหนึ่งใช้ภาษาลาวเป็นหลัก นอกจากนี้การเข้าร่วมกิจกรรมวันภาษาแม่สากล ยังเป็นการสร้างกำลังใจให้กับทีมวิจัยที่ยังคงทำงานฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของตนเองสืบต่อไป

บทที่ 4

ผลการดำเนินงาน

การวิจัยในโครงการ “การจัดการเรียนการสอนภาษาสโลวในระบบโรงเรียนโดยชุมชนมีส่วนร่วม ต.โพธิ์ไพศาล ต.กุสุมาลย์ และต.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร ระยะที่ 1” นี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อหาแนวทางการจัดการเรียนการสอนภาษาสโลวในระบบโรงเรียนโดยชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งในระยะที่ 1 (เดือนกันยายน 2555 – เดือน พฤษภาคม 2556) จะเป็นการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางการเตรียมความพร้อมในการนำภาษาสโลวเข้าสู่การสอนในระบบโรงเรียน ได้แก่ การศึกษาสำรวจสถานการณ์การใช้ภาษาสโลวในชุมชน การพัฒนาระบบตัวเขียนภาษาสโลว การเก็บรวบรวมเรื่องเล่า นิทานภาษาสโลว เพื่อเป็นคลังข้อมูลสำหรับการทำสื่อการเรียนการสอน รวมทั้งการวิเคราะห์หลักสูตร ปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการนำภาษาสโลวเข้าสู่การเรียนการสอนในระบบโรงเรียน การดำเนินงานในระยะที่ 1 มีผลการดำเนินงาน ดังนี้

1. สถานการณ์ทางภาษา

ทีมวิจัยได้ออกแบบเครื่องมือ เพื่อสำรวจสถานการณ์ทางภาษาสโลว โดยใช้แบบสอบถามในสามตำบล ได้แก่ ตำบลกุสุมาลย์ ตำบลนาโพธิ์และตำบลโพธิ์ไพศาล อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร ว่าในปัจจุบันชาวสโลวมีสถานการณ์การใช้ภาษาเป็นอย่างไร โดยใช้การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง¹ ตามแบบตารางสำเร็จรูปของเครซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan) โดยใช้หน่วยจำนวนครัวเรือนของแต่ละตำบลเป็นหลัก

การคำนวณกลุ่มตัวอย่าง

การสำรวจสถานการณ์ทางภาษาในตำบลโพธิ์ไพศาล มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 2,694 แต่ไม่ได้ทำการสำรวจในหมู่ 2,4 และ 10 เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่มีกลุ่มชาติพันธุ์อื่นปะปนอยู่ ทำให้มีกลุ่มประชากรทั้งหมด 2,174 ครัวเรือน เมื่อเทียบจากตารางสำเร็จรูปของเครซีและมอร์แกน พบว่า มีกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งหมด 322 ครัวเรือน จากนั้นหาค่าเฉลี่ยแต่ละหมู่บ้าน โดยเทียบบัญญัติไตรยางค์

$$\text{กลุ่มตัวอย่าง} = \frac{322 \times \text{จำนวนครัวเรือนชาวสโลว}}{2,174}$$

¹ กลุ่มตัวอย่าง (Sample groups) หมายถึงบางส่วนของประชากรที่ถูกเลือกมาเป็นตัวแทนของประชากรที่ทำการศึกษา ในที่นี้กลุ่มตัวอย่างคือ จำนวนครัวเรือนกลุ่มผู้ที่เป็นชาวสโลว ในต.โพธิ์ไพศาล ต.กุสุมาลย์ และต.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร โดยเทียบจากตารางสำเร็จรูปของเครซีและมอร์แกน

ตารางที่ 7 แสดงกลุ่มตัวอย่างสำหรับการสำรวจสถานการณ์ทางภาษาของตำบลโพธิ์ไพศาล

หมู่ที่	จำนวนประชากรชาวโล้ (คน)	จำนวนครัวเรือนชาวโล้ (ครัวเรือน)	กลุ่มตัวอย่าง (ครัวเรือน)
1	938	212	-
2	457	128	-
3	833	244	38
4	657	202	30
5	459	114	18
6	739	213	32
7	1,085	268	42
8	474	149	23
9	653	171	26
10	632	180	-
11	180	50	7
12	529	137	18
13	395	122	17
14	442	105	12
15	778	216	32
16	632	183	27
รวม	9,883	2,694	322

หมายเหตุ ในหมู่ 1, 2, 10 มีกลุ่มชาติพันธุ์อื่นอาศัยอยู่ปะปน เช่น ชาวลาว ชาวญ้อ เป็นต้น ใน
ที่นี้จึงไม่อยู่ในกลุ่มตัวอย่างสำรวจสถานการณ์ทางภาษาโล้

ตารางที่ 8 แสดงกลุ่มตัวอย่างสำหรับการสำรวจสถานการณ์ทางภาษาของตำบลกุสุมาลย์

หมู่ที่	จำนวนประชากรชาวโล้ (คน)	จำนวนครัวเรือนชาวโล้ (ครัวเรือน)	กลุ่มตัวอย่าง (ครัวเรือน)
1	1,888	273	69
2	424	117	27
3	407	80	17
4	270	83	12

หมู่ที่	จำนวนประชากรชาวโล้ (คน)	จำนวนครัวเรือนชาวโล้ (ครัวเรือน)	กลุ่มตัวอย่าง (ครัวเรือน)
6	117	43	62
8	974	273	31
10	195	59	8
11	418	116	15
12	740	190	27
13	287	83	12
รวม	5,720	1,317	280

ตารางที่ 9 แสดงกลุ่มตัวอย่างสำหรับการสำรวจสถานการณ์ทางภาษาของตำบลนาโพธิ์

หมู่ที่	จำนวนประชากรชาวโล้ (คน)	จำนวนครัวเรือนชาวโล้ (ครัวเรือน)	กลุ่มตัวอย่าง (ครัวเรือน)
2	525	136	20
3	788	169	-
4	502	151	12
6	669	175	-
8	375	74	10
12	500	131	12
รวม	3,359	836	54

หมายเหตุ หมู่ 3 และ หมู่ 6 ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ไม่พูดภาษาโล้กันแล้ว

จากตารางที่ 7 ถึง ตารางที่ 9 สามารถสรุปได้ว่า ทีมวิจัยจะสำรวจสถานการณ์ทางภาษาทั้ง 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลโพธิ์ไพศาล ตำบลกุสุมาลย์ และตำบลนาโพธิ์ โดยคำนวณกลุ่มตัวอย่างด้วยการใช้ตารางแบบสำเร็จรูปของเครซีและมอร์แกน ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างแต่ละตำบล กล่าวคือ ตำบลโพธิ์ไพศาล มีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 314 ครัวเรือน ตำบลกุสุมาลย์มีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 280 ครัวเรือน และตำบลนาโพธิ์ มีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 54 ครัวเรือน ทั้งนี้ทีมวิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นชาวโล้เป็นหลัก และไม่ได้สำรวจหมู่บ้านที่มีกลุ่มชาติพันธุ์อื่นอาศัยปะปน เช่น หมู่บ้าน 3 และหมู่ 4 ต.นาโพธิ์ เป็นต้น

ในการสำรวจสถานการณ์การใช้ภาษาโล้ ทั้ง 3 ตำบล ได้แบ่งข้อมูลออกเป็น 3 ตอน ได้แก่
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของชาวโล้
ตอนที่ 2 ข้อมูลการใช้ภาษาโล้
ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและทัศนคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาโล้

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้ง 3 ตอน สามารถวิเคราะห์ได้ผลดังนี้

1.1 ข้อมูลทั่วไปของชาวโล้

จากการสำรวจจากกลุ่มตัวอย่างประชากรที่เป็นชาวโล้ ทั้ง 3 ตำบล จำนวน 656 ครั้วเรือน แบ่งเป็น ตำบลโพธิ์ไพศาล 322 ครั้วเรือน ตำบลกุสุมาลย์ 280 ครั้วเรือน และตำบลนาโพธิ์จำนวน 54 ครั้วเรือน สามารถวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปได้ดังนี้

ตารางที่ 10 แสดงจำนวนสมาชิกในครั้วเรือนของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศทั้ง 3 ตำบล

ตำบล	เพศชาย		เพศหญิง	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
ตำบลโพธิ์ไพศาล	367	37.87	397	37.17
ตำบลกุสุมาลย์	517	53.35	592	55.43
ตำบลนาโพธิ์	85	8.78	79	7.40
รวม	969	100	1,068	100

จากตารางที่ 10 สามารถสรุปได้ว่าจำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่าง ชาวโล้ ทั้ง 3 ตำบล มีประชากรเพศชาย และเพศหญิงในตำบลกุสุมาลย์มากที่สุด คือ จำนวนเพศชาย 517 คน คิดเป็นร้อยละ 53.35 และเพศหญิง 592 คน คิดเป็นร้อยละ 55.43 ส่วนประชากรกลุ่มตัวอย่างชาวโล้ตำบลนาโพธิ์มีเพศชายและเพศหญิงน้อยที่สุดคือ เพศชายจำนวน 85 คน คิดเป็นร้อยละ 8.78 และเพศหญิง 79 คน คิดเป็นร้อยละ 7.40

ตารางที่ 11 แสดงจำนวนสมาชิกในครั้วเรือนของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอายุทั้ง 3 ตำบล

ช่วงอายุ (ปี)	ตำบลโพธิ์ไพศาล		ตำบลกุสุมาลย์		ตำบลนาโพธิ์	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
0-10	178	16.05	77	10.08	19	11.59
11-20	203	18.30	127	16.62	24	14.63
21-30	175	15.78	100	13.09	32	19.52
31-40	207	18.68	149	19.50	27	16.46
41-50	171	15.41	107	14.00	22	13.42

ช่วงอายุ (ปี)	ตำบลโพธิ์ไพศาล		ตำบลกุสุมาลย์		ตำบลนาโพธิ์	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
51-60	108	9.73	106	13.88	30	18.29
61 ปีขึ้นไป	67	6.05	98	12.83	10	6.09
รวม	1,109	100.00	764	100.00	164	100.00

จากตารางที่ 11 แสดงจำนวนประชากรของกลุ่มตัวอย่าง มีช่วงอายุ ตั้งแต่ 0 – 10 ปี ถึง 61 ปีขึ้นไปของทั้ง 3 ตำบล ผลของช่วงอายุผู้ที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ในตำบลโพธิ์ไพศาลมีจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามชาวไล้มากที่สุดในช่วงอายุระหว่าง 31 – 40 ปี คือ 207 คน คิดเป็นร้อยละ 18.68 ส่วนจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามชาวไล้้น้อยที่สุดคือ ช่วงอายุ 61 ปีขึ้นไป จำนวน 67 คน หรือร้อยละ 6.05 ในตำบลกุสุมาลย์ มีจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามชาวไล้มากที่สุดในช่วงอายุระหว่าง 31 – 40 ปี เช่นเดียวกัน คือ 149 คน คิดเป็นร้อยละ 19.50 ส่วนจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามชาวไล้้น้อยที่สุดคือ ช่วงอายุ 0 – 10 ปี จำนวน 77 คน คิดเป็นร้อยละ 10.08 ในตำบลนาโพธิ์มีจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามชาวไล้มากที่สุดในช่วงอายุระหว่าง 21 – 30 ปี จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 19.52 ส่วนจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามชาวไล้้น้อยที่สุดคือ ช่วงอายุ 61 ปีขึ้นไป จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 6.09

กล่าวโดยสรุปผลจากการสำรวจสถานการณ์ทางภาษาทั้ง 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลโพธิ์ไพศาล ตำบลกุสุมาลย์ และตำบลนาโพธิ์ โดยใช้วิธีการคำนวณกลุ่มตัวอย่างด้วยการใช้ตารางแบบสำเร็จรูปของเครซีและมอร์แกน ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างผู้ที่เป็นชาวไล้ในตำบลโพธิ์ไพศาล จำนวน 322 ครั้วเรือน ตำบลกุสุมาลย์มีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 280 ครั้วเรือน และตำบลนาโพธิ์ มีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 54 ครั้วเรือน รวมจำนวนครั้วเรือนทั้งหมดที่ตอบแบบสอบถามทั้งสิ้น 656 ครั้วเรือน คิดเป็นจำนวนประชากร 2,037 คน แบ่งเป็นเพศหญิง 1,068 คน คิดเป็นร้อยละ 52.43 เพศชาย 969 คน คิดเป็นร้อยละ 47.57 โดยส่วนใหญ่เป็นชาวไล้ที่อยู่ในช่วงอายุ 31 – 40 ปี และน้อยที่สุดในช่วงอายุ 61 ปีขึ้นไป

1.2 ข้อมูลการใช้ภาษาไล้

ผลจากการสำรวจประชากรชาวไล้ทั้ง 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลโพธิ์ไพศาล ตำบลกุสุมาลย์ และตำบลนาโพธิ์จำนวนทั้งสิ้น 656 ครั้วเรือน จำนวนประชากร 2,037 คน โดยแบ่งเป็นประเด็นคำถาม 6 ประเด็นได้แก่

- 1) ท่านใช้ภาษาไล้หรือไม่
- 2) ท่านใช้ภาษาไล้กับใครในบ้านบ้าง
- 3) ในครอบครัวของท่าน ท่านใช้ภาษาไล้พูดเรื่องอะไรบ้าง
- 4) ในครอบครัวของท่านใช้ภาษาไล้สื่อสารเวลาใด
- 5) ท่านใช้ภาษาไล้นอกบ้านหรือไม่
 - 5.1) ใช้ภาษาไล้ที่ไหน
 - 5.2) ใช้ภาษาไล้กับใคร

6) ท่านไม่ใช้ภาษาสโลกับใคร (บุคคลต่างชาติพันธุ์, สถานที่ราชการ)

จากการสำรวจประชากรชาวสโลทั้ง 3 ตำบล พบว่า มีผู้ใช้ภาษาสโลในแต่ละตำบลดังนี้

ตารางที่ 12 แสดงสถานการณ์ภาษาสโลทั้ง 3 ตำบล

สถานการณ์ภาษาสโล	ตำบลโพธิ์ไพล		ตำบลกุสุมาลย์		ตำบลนาโพธิ์	
	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ (%)	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ (%)	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ (%)
1) ท่านใช้ภาษาสโลหรือไม่						
- ใช้ภาษาสโล	316	98.13	258	92.14	42	77.77
- ไม่ใช้ภาษาสโล	6	1.87	22	7.86	12	22.23
2) ท่านใช้ภาษาสโลกับใคร ในบ้านบ้าง						
- ใช้ภาษาสโลกับทุกคนในบ้าน	275	85.40	244	87.14	37	68.51
- ไม่ใช้ภาษาสโลกับลูก หลาน หรือใช้ภาษาปน	41	12.73	14	5.00	5	9.26
- ไม่ใช้ภาษาสโลเลย	6	1.87	22	7.86	12	22.23
3) ในครอบครัวของท่าน ท่านใช้ภาษาสโลพูดเรื่องอะไรบ้าง	- พูดกันทุกเรื่องในชีวิตประจำวัน - การอบรมสั่งสอน - การทำมาหากิน - ปรีกษาหารือกัน - การประกอบอาหาร - เวทีประชาคม - การเมืองการปกครอง - การเล่านิทาน - ความลับต่าง ๆ					

สถานการณ์ภาษาใต้	ตำบลโพธิ์ไพศาล		ตำบลกุสุมาลย์		ตำบลนาโพธิ์	
	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ (%)	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ (%)	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ (%)
4) ในครอบครัวของท่าน ใช้ภาษาใต้อีсколькоเวลา ใด						
- ไม่ใช้เลย	6	1.87	22	7.86	12	22.23
- ตลอดเวลา	240	74.53	181	64.64	32	59.23
- บางเวลา	76	23.60	77	27.50	10	18.52
5) ท่านใช้ภาษาใต้นอก บ้านหรือไม่ ใช้ที่ไหน กับใคร						
- ไม่ใช้	6	1.87	22	7.86	12	22.23
- ใช้	303	94.10	237	84.63	39	72.22
- ไม่ค่อยได้ใช้	13	4.03	21	7.50	3	5.55
5.1) ใช้กับใคร						
- ทุกคนที่พูดภาษา ใต้, เพื่อนบ้าน, เพื่อนฝูง,ญาติ , ลูกหลาน	303	94.10	237	84.64	39	72.22
5.2) ใช้ที่ไหน	303	94.10	237	84.64	39	72.22
- ในที่ทำงาน,ใน หมู่บ้าน,ตลาด, หน้าบ้าน,วัด, ชุมชนคนใต้						
6) ท่านไม่ใช้ภาษาใต้กับ ใคร						
- สถานที่ราชการ	316	98.13	258	92.14	42	77.77
- บุคคลต่างชาติ พันธุ์	316	98.13	258	92.14	42	77.77

จากตารางที่ 12 สามารถสรุปได้ว่าการสำรวจประชากรชาวใต้ใน 3 ตำบล ได้แก่ ตำบล
โพธิ์ไพศาล ตำบลกุสุมาลย์ และตำบลนาโพธิ์ มีผู้ใช้ภาษาใต้ในตำบลโพธิ์ไพศาลจำนวน 316 ครัวเรือน

คิดเป็นร้อยละ 98.13 ในตำบลกุสุมาลย์จำนวน 258 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 92.14 และตำบลนาโพธิ์จำนวน 42 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 77.77 โดยในจำนวนดังกล่าวนี้ มีการใช้ภาษาสโล่พูดคุยกับคนในบ้าน ในเรื่องต่าง ๆ เช่น พูดกันทุกเรื่องในชีวิตประจำวัน, การอบรมสั่งสอน, การทำมาหากิน, ปรีกษาหารือกัน, การประกอบอาหาร, เวทีประชาคม, การเมืองการปกครอง, การเล่นกีฬา และความลับต่าง ๆ

ในจำนวนผู้ใช้ภาษาสโล่ในบ้านดังกล่าว พบว่า ส่วนใหญ่มีการใช้ภาษาสโล่กับคนในบ้านทุกคน กล่าวคือ ผู้ตอบแบบสอบถามในตำบลโพธิ์ไพศาลใช้ภาษาสโล่กับทุกคนในบ้านมากที่สุดคือ 275 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 85.40 ในตำบลกุสุมาลย์จำนวน 244 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 87.14 และในตำบลนาโพธิ์ 37 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 68.51 นอกจากนี้ยังมีผู้ใช้ภาษาปน หรือไม่ใช้ภาษาสโล่กับลูกหลาน หรือคนในบ้าน โดยมีผู้ใช้ภาษาปนในบ้านของตำบลโพธิ์ไพศาล จำนวน 41 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 12.73 มีผู้ใช้ภาษาปนในตำบลกุสุมาลย์ 14 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 5.00 และมีผู้ใช้ภาษาปนในตำบลนาโพธิ์ 5 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 9.26

นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ใช้ภาษาสโล่ส่วนใหญ่ใช้ภาษาสโล่ตลอดเวลา ทั้งในบ้านและนอกบ้าน โดยในตำบลโพธิ์ไพศาล ใช้ภาษาสโล่ภายในบ้านตลอดเวลา จำนวน 240 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 74.53 ในตำบลกุสุมาลย์ ใช้ภาษาสโล่ภายในบ้านตลอดเวลา จำนวน 181 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 64.64 และในตำบลนาโพธิ์ ใช้ภาษาสโล่ภายในบ้านตลอดเวลา จำนวน 32 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 59.23

ส่วนการใช้ภาษาสโล่ภายนอกบ้าน พบว่า ชาวสโล่ส่วนใหญ่ใช้ภาษาสโล่กับทุกคนที่พูดภาษาสโล่ได้ เช่น ในกลุ่มเพื่อนบ้าน ญาติ หรือลูกหลาน ทั้งในที่สาธารณะของชุมชน เช่น ที่ทำงาน ตลาด วัด เป็นต้น โดยในตำบลโพธิ์ไพศาล มีผู้ใช้ภาษาสโล่ภายนอกบ้าน จำนวน 303 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 94.10 ตำบลกุสุมาลย์ มีผู้ใช้ภาษาสโล่ภายนอกบ้าน จำนวน 237 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 84.64 และในตำบลนาโพธิ์ มีผู้ใช้ภาษาสโล่ภายนอกบ้าน จำนวน 39 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 72.22 ทั้งนี้ผู้ที่พูดภาษาสโล่ส่วนใหญ่ไม่ใช้ภาษาสโล่กับบุคคลต่างชาติพันธุ์ และในสถานที่ราชการ

ส่วนกลุ่มคนที่ไม่ได้ใช้ภาษาสโล่ ในตำบลโพธิ์ไพศาล จำนวน 6 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 1.87 ตำบลกุสุมาลย์ จำนวน 22 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 7.86 ในตำบลนาโพธิ์ 12 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 22.23 ส่วนใหญ่คนในกลุ่มนี้จะไม่ใช้ภาษาสโล่กับคนในครอบครัว หรือกับลูกที่บ้าน อีกทั้งยังไม่ใช้ภาษาสโล่กับคนภายนอกบ้านอีกด้วย รวมถึงสถานที่ราชการ นอกจากนี้ยังพบว่าในจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 656 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 100 ไม่ใช้ภาษาสโล่กับคนต่างกลุ่มชาติพันธุ์

จากการวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์ทางภาษาโดยการตอบแบบสอบถามของชาวสโล่ทั้ง 3 ตำบล จำนวน 656 ครั้วเรือน พบว่า ชาวสโล่ทั้งสามตำบลยังใช้ภาษาสโล่อยู่มากกว่าร้อยละ 70 โดยในจำนวนดังกล่าวส่วนใหญ่ใช้ภาษาสโล่ภายในบ้านมากกว่าร้อยละ 60 ซึ่งในส่วนที่เหลือจะใช้ภาษาอื่น เช่น ภาษาไทย ภาษาลาว พูดปนกับการใช้ภาษาสโล่ โดยเฉพาะกับลูกหรือหลาน

แต่อย่างไรก็ตามแม้ว่าผลจากการสำรวจสถานการณ์ทางภาษาสโล่ ของชาวสโล่ทั้ง 3 ตำบล จะพบว่า ส่วนใหญ่มีผู้ใช้ภาษาสโล่ในครั้วเรือน และใช้ภาษาสโล่ภายในชุมชนเป็นจำนวนมาก แต่หาก

ชุมชนไม่เกิดความตระหนักในการอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมของชาวโล้ ก็จะมีโอกาสที่ภาษาและวัฒนธรรมของชาวโล้จะถดถอยลงไปเรื่อย ๆ และสูญหายไปในที่สุด

1.3 ความคิดเห็นและทัศนคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาโล้

ในส่วนตอนที่ 3 เป็นการแสดงความคิดเห็นและทัศนคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาโล้ ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 656 ครัวเรือน จำนวนประชากร 2,037 คน โดยมีคำถาม 6 ข้อด้วยกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ท่านคิดว่าการใช้ภาษาโล้มีประโยชน์ทั้งต่อตนเองและชุมชนอย่างไร

- มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ใช้ในการสื่อสารกันในครอบครัวและชุมชน ทำให้เข้าใจกันง่ายขึ้น พูดกันรู้เรื่อง
- ทำให้คนอื่นรู้ว่า เป็นหมู่บ้านของชาวโล้
- ภาษาโล้เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติพันธุ์
- เป็นภาษาของบรรพบุรุษ / เป็นภาษาแม่ของตนเอง
- สามารถพูดความลับกันได้ คนอื่นฟังไม่รู้เรื่อง
- พูดภาษาโล้ได้ ทำให้พูดได้หลายภาษา ได้เปรียบกว่าคนอื่น
- คนอื่นสามารถมาเรียนรู้ภาษาโล้ได้

2) มีความคิดเห็นอย่างไรเมื่อเห็นคนโล้เลิกพูดภาษาโล้

- รู้สึกว่าเขาอายุ เสียใจ ไม่สบายใจ น้อยใจ ไม่อยากให้เลิกพูด
- รู้สึกเสียขวัญวัฒนธรรมของบรรพบุรุษตนเอง
- รู้สึกลึ้มดันตระกูลของตนเอง ทำให้เราไม่รู้ว่ามีวัฒนธรรมประเพณีของเราเป็นอย่างไร
- ถ้าไม่มีวัฒนธรรม หรือการใช้ภาษาโล้ ก็จะทำให้วัฒนธรรมที่ดีหายไปจากตัวเราเอง
- รู้สึกกังวลว่าภาษาโล้จะหายไป
- รู้สึกเฉย ๆ ใครจะพูดหรือไม่พูดก็ได้ เป็นไปตามยุคสมัย

3) ท่านคิดว่าจะมีวิธีช่วยอนุรักษ์และสืบทอดภาษาโล้ได้อย่างไร

- ต้องพูด หรือใช้ภาษาโล้กับลูกหลานทุกวัน
- ปลุกฝังจิตสำนึกทั้งต่อตนเอง ชุมชน ให้สืบทอดภาษาโล้ไว้
- สอนให้ลูกหลานพูดภาษาโล้
- สอนร้องเพลงภาษาโล้
- สอนเด็กให้พูด ฟัง อ่าน เขียน ภาษาโล้
- จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภาษาโล้
- ต้องมีครูสอนภาษาโล้ในโรงเรียน

4) ท่านเห็นด้วยหรือไม่ถ้ามีการจัดทำระบบตัวเขียนภาษาโล้

จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจำนวน 656 ครั้วเรือน มีความคิดเห็น เห็นด้วยที่จะให้มีการจัดทำระบบตัวเขียนภาษาโล้ จำนวน 656 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 100

5) ท่านคิดว่าจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์อย่างไรบ้าง

- ใช้ประโยชน์ในการสื่อสาร การอ่าน การเขียนและการพูด
- เพื่อสอนและสืบทอดให้เยาวชนรุ่นลูกหลานต่อไป
- สามารถทำให้คนต่างชาติพันธุ์ได้เรียนรู้ และเผยแพร่ได้
- สามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนได้
- สามารถเป็นเครื่องมือในการเขียนบันทึกเรื่องราว รวบรวมข้อมูล ประวัติของคนโล้ได้ เป็นการเก็บรักษาความรู้ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชาวโล้ได้
- สามารถใช้เขียนป้ายเป็นภาษาโล้ในชุมชนได้
- สามารถเป็นเครื่องมือในการบันทึกการประชุมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน
- สามารถสอนให้คนอื่น / กลุ่มชาติพันธุ์อื่น ได้เรียนรู้ภาษาโล้

6) ถ้ามีการจัดการเรียนการสอนภาษาโล้ในโรงเรียน ท่านจะให้อสอนเรื่องอะไร

- สอนเรื่องความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมและพิธีกรรม เช่น การแต่งงาน
- สอนเรื่องการค้ารงชีวิต เช่น วิธีทำนาในอดีต
- สอนเรื่องการปกครอง, เรื่องเกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเอง
- สอนเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การใช้สมุนไพร การแต่งกาย การทอผ้า การสานตะกร้า
- สอนคุณธรรม, ศีลธรรม และจริยธรรม เช่น เรื่องความกตัญญู
- สอนคำศัพท์ ขาวของเครื่องใช้ของชาวโล้
- สอนเรื่องภาษาโล้, การเขียน การพูด การอ่าน
- ประวัติความเป็นมาของชาวโล้
- การเรียนรู้เรื่องราวใหม่ ๆ
- สอนการร้องเพลง การละเล่นของชาวโล้ การเล่นกีฬา
- สอนเรื่องการทำมาหากิน การเกษตร
- สอนให้เด็ก ๆ ได้มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมโล้ของตนเอง

จากผลการสำรวจความคิดเห็นและทัศนคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการฟื้นฟูภาษาโล้ สามารถสรุปได้ว่าส่วนใหญ่ชาวโล้มีความคิดเห็นและทัศนคติว่า ภาษาโล้ เป็นภาษาที่มีประโยชน์ต่อชาวโล้ ทั้งในด้านของการสื่อสาร การเป็นเอกลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความเป็นชาวโล้ อีกทั้งยังทำให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจอีกด้วย นอกจากนี้มีความคิดเห็นส่วนหนึ่งพบว่า การไม่ใช้ภาษาโล้ ถือเป็นเรื่องปกติ เนื่องจากเป็นความเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย แต่อย่างไรก็ตามชาวโล้ส่วนใหญ่ยังมีความต้องการที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาโล้ให้รุ่นลูก รุ่นหลานสืบทอดไป โดยการใช้ระบบตัวเขียนในการบันทึกเรื่องราวองค์ความรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรมของชาวโล้ ให้เด็ก ๆ ได้เรียน เขียน อ่าน และยังสนับสนุนให้มีการ

เรียนการสอนในโรงเรียน โดยสอนในเรื่องต่าง ๆ เช่น เรื่องประเพณี วัฒนธรรม พิธีกรรม ดนตรี การละเล่น รวมไปถึงประวัติศาสตร์ของชาวโลอีกด้วย

2. พัฒนาระบบตัวเขียนภาษาโล

การพัฒนาระบบตัวเขียนภาษาโล ได้มีการเริ่มต้นรวมกลุ่มเพื่อจัดทำระบบตัวเขียนภาษาโล โดยใช้อักษรไทยมาตั้งแต่ปี 2551 โดยได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากอาจารย์ลินดา มาเคาเซก นักภาษาศาสตร์ จากสถาบัน SIL เป็นที่ปรึกษา จากนั้นจึงได้รับข้อเสนอแนะและร่วมจัดทำระบบตัวเขียนกับนักวิชาการด้านภาษาศาสตร์ จากสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น พบว่าภาษาโลเป็นภาษาที่ไม่มีวรรณยุกต์หรือเสียงสูงต่ำในการจำแนกความหมายของคำ แต่ภาษาโลมีลักษณะน้ำเสียงสำคัญ 2 ลักษณะใช้ในการจำแนกความหมายคือน้ำเสียงปกติ (clear) และน้ำเสียงหนัก (breathy) สามารถสรุปได้ดังนี้

2.1 หลักเกณฑ์ในการทำระบบตัวเขียน

- 1) ตัวอักษรต้องเป็นที่ยอมรับของชุมชนและสังคมภายนอก ซึ่งที่ประชุมได้มีการตกลงร่วมกันให้อักษรไทยในการเขียน เนื่องจากคนในหมู่บ้านสามารถอ่านภาษาไทยได้ เขียนภาษาไทยได้ นอกจากนี้ตัวอักษรไทยยังเป็นที่ยอมรับของทางการ (สังคมภายนอก) อีกด้วย
- 2) ง่ายต่อผู้ใช้ ไม่ซับซ้อนจนเกินไป
- 3) แสดงลักษณะของภาษาได้มากที่สุด
- 4) ใช้สัญลักษณ์ 1 ตัว แทน 1 เสียง เช่น เสียง ท ธ ท ฒ ให้เลือกใช้ 1 ตัวอักษร
- 5) ใช้สัญลักษณ์สม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดความเป็นระบบเดียวกัน
- 6) ครอบคลุมภาษาย่อยต่าง ๆ เช่น ภาษาโลในพื้นที่อื่น ๆ
- 7) สามารถพิมพ์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ได้
- 8) เชื่อมโยงเข้าสู่ระบบราชการได้ กล่าวคือ ภาษาโลสามารถเชื่อมโยงเข้าสู่ภาษาไทยได้ด้วยการใช้ตัวอักษรไทย

2.2 ระบบพยัญชนะภาษาโล

2.2.1 พยัญชนะต้น

พยัญชนะต้นในภาษาโลมีทั้งหมด 21 ตัว ดังนี้

ตารางที่ 13 แสดงตัวอักษรพยัญชนะต้นของภาษาโล้ 21 ตัว

พยัญชนะต้น	ภาษาโล้	ภาษาไทย
ก-	โก้ย	กิ้งก่า
ค-	ค็อง	ภาษนะใส่ปลา
ง-	งวาจ	คีม
จ-	เจื่อม	นก
ช-	อ็ญแซ็ญ	เชือก
ซ-	เซี่ยะ	ปลา
ญ-	ญ้งญาด	แย้
ด-	ดง	บ้าน
ต-	ตอง	ไม้ตีข้าว
ท-	เทา	คนชรา
น-	นง	ปลาไหล
บ-	บุง	กระบุง
ป-	ปิต	เต่า
พ-	เพียก	ควั่น
ม-	มัต	ดา
ย-	แยง	ทองคำ
ร-	ระ	คันไถ
ล-	เลี่ยม	เคียว
ว-	ว็อง	เปล
อ-	อุยฮ	ไฟ
ฮ-	ฮอง	ตัวต่อ

หมายเหตุ : แม้ว่าภาษาโล้จะไม่มีเสียง (ฟ) แต่ในปัจจุบันเริ่มปรากฏแล้วในบางคำ จาก ฟ เป็น ฟ เช่น คำว่า บุแพะ เป็น บุแพะ = เยอะแยะ มากมาย

นอกจากนี้ในภาษาโล้ยังมีพยางค์หน้าที่มีเสียงขึ้นจมูก โดยทีมวิจัยได้ตกลงกันว่าให้เขียนเต็มพยางค์เพื่อที่จะเก็บเสียงอันเป็นเอกลักษณ์ของภาษาโล้ไว้ เช่น

อึมป แปลว่า พริก
 อึมไป แปลว่า หมัด
 อึมพา แปลว่า ต่างกัน
 อินตือ แปลว่า ฤดูกาล

อินตาง แปลว่า ห้าง
 อึงเกา แปลว่า กระบอกไม้ไผ่
 อึงกัฮ แปลว่า สัตว์สี่เท้าตัวผู้
 อึงคะ แปลว่า กิ่งไม้
 อึงแคง แปลว่า ผิงไฟ
 อีญแซญ แปลว่า เชือก
 อีญไซ แปลว่า ไฟ
 อีญจี แปลว่า เหา
 อีญเอือก แปลว่า รสฝาด

2.2.2 พยัญชนะสะกด

พยัญชนะตัวสะกดในภาษาโล้ มีทั้งสิ้น 14 ตัวด้วยกัน ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 14 แสดงตัวอักษรพยัญชนะสะกดของภาษาโล้ 14 ตัว

พยัญชนะสะกด	ภาษาโล้	ภาษาไทย
-ก	อ็อก	ถอน
-ง	ตะลิ่ง	นา
-ด	แจด	ชน
-น	บีน	ได้
-บ	กับ	กัด
-ม	จะเรื่อม	เข็ม
-ย	ชอย	หาง
-ว	อะตาว	อ้อย
-จ	กะมูจ	ผี
-ญ	แป็ญ	ยิง
-ฮ	จะร๊ฮ	ลูกหนู
-ยฮ	กะนอยฮ	ตะขอ
-ยฮ	ปะนุยฮ	ไม้กวาด
-วฮ	กลาวฮ	ดิบ

2.2.3 พยัญชนะควบกล้ำ

พยัญชนะควบกล้ำในภาษาโล มีจำนวน 9 ตัว ดังนี้

ตารางที่ 15 แสดงตัวอักษรพยัญชนะควบกล้ำของภาษาโล 9 ตัว

พยัญชนะควบกล้ำ	ภาษาโล	ภาษาไทย
กร	กร่วง	เมือง
กล	กลอง	เมล็ด
คร	ครีช	พุดชัด
คล	คลา	ส่วน
ดฺร	ดฺรู่	จระเข้
ทฺร	ทฺรือ	ข้าว
ปฺร	ปฺรียด	กล้วย
ปล	ปล็อง	หญ้าแฝก
พร	อะพร	เผือก

2.2.4 สระ

สระในภาษาโลมีจำนวน 23 ตัว

ตารางที่ 16 แสดงสระในภาษาโล จำนวน 23 ตัว

สระ	ภาษาโล	ภาษาไทย
อะ	ระกะ	แมลงชนิดหนึ่ง
อา	อะลา	ไม้ไผ่บ้าน
อิ	จิ	ทิ้ง
อี	จะลี	ไล่เดือน
อึ	ดึบ	ฝั
อือ	ตะบือ	ดอนเย็น
อุ	ปู	เครื่องเป่าลูกดอก
อู	ชู	กระท่อม
เอะ	เปะ	ซีหลัง (คน)
เอ	กุเป	แพะ
แอะ	แปะ	หยุด(ไม่ทำ)

สระ	ภาษาโล	ภาษาไทย
แอ	กะแบ	ดันบุก
โอะ	โตะ	หลบ ซ่อน
เอาะ	เญาะ	เปรี้ยว
ออ	อะจอ	หมา
เออะ	เตอะ	ถึง
เออ	เล่อ	เล่น
เอียะ	เขียะ	ปลา
เอีย	เปีย	กล้ามเนื้ออ่อนแรง
เอือ	ลักเลือ	เลื่อย
อัวะ	หัวะ	น้ำ (น้องชายของแม่)
อัว	ชะญัว	จั่วบ้าน
อัม	กะนัม	คำ
ไอ	อะไล ระไป	พวกเขา ผู้หญิง

นอกจากนี้ในภาษาโล ยังมีเสียงสระที่แตกต่างไปจากภาษาไทย เช่นคำว่า

แปอะ	แปลว่า	ไป
แกลือก	แปลว่า	หลง
แปลอ	แปลว่า	หัว
แจิง	แปลว่า	ซื้อ
โปะ	แปลว่า	ปาก
ตังกัง	แปลว่า	ดักแตนตำข้าว
ระไว	แปลว่า	พูด
อึมปยะ	แปลว่า	พ่อ
จยา	แปลว่า	กิน
กะนैया	แปลว่า	เพื่อน
กะต๋ยาม	แปลว่า	ป่าทาม
จะน๋ยาด	แปลว่า	ป็น
ตรัว	แปลว่า	ขอ
ละอวา	แปลว่า	กว้าง
อะรวาย	แปลว่า	แมลงวัน
กรว้าง	แปลว่า	รั้ว

2.3 หลักเกณฑ์ในการเขียนภาษาไทย

- 1) คำที่มีน้ำเสียงปกติ ไม่ใส่เครื่องหมายกำกับ และคำที่มีน้ำเสียงหุ่มต่ำ ให้กำกับด้วย “อ”

ดังเช่น

อะอุ	แปลว่า มีด	อะอุ	แปลว่า นากลับบ้าน
จีร	แปลว่า ลาย	จีร	แปลว่า ละลาย
กัต	แปลว่า ตัด	กัต	แปลว่า คับแคบ
จิช	แปลว่า คลอดลูก	จิช	แปลว่า ชี
อะลิส	แปลว่า ปลิด	อะลิส	แปลว่า ทลาย
อะดิส	แปลว่า ดูอย่างละเอียด	อะดิส	แปลว่า กระแตก
จิกัร	แปลว่า ชัน	จิกัร	แปลว่า ตกใจ
กะไน	แปลว่า หนู	กะไน	แปลว่า เบ่งอุจจาระ
ตะปลั	แปลว่า ครก	ปลั	แปลว่า สงคราม
ปิส	แปลว่า เปิด	ปิส	แปลว่า ฝั่งน้ำ
แป็ญ	แปลว่า ยิง	แป็ญ	แปลว่า เต็ม
กัน	แปลว่า สัตว์ตัวเมีย	กัน	แปลว่า รอ

- 2) เมื่อเขียนเป็นประโยค ให้เขียนเป็นคำ โดยเว้นระยะห่างระหว่างคำ 1 ตัวอักษร เช่น

อะจ่อ จยา เขียะ.

หมา กิน ปลา

- 3) ใช้เครื่องหมาย . (มหัพภาค) เพื่อจบประโยค

อิ ตะ ตะลึง อินตือ ประัง.

ฉัน ทำ นา ฤดูแล้ง

- 4) ใช้เครื่องหมาย ๑ (ไม้ยมก) เพื่อใช้แทนการซ้ำคำหรือความหมาย เช่น

จิจัง-อ๊ก๑ แปลว่า หัวเราะดังอ๊ก๑

ระไวบาจ๑ แปลว่า พุดไปเรื่อยเปื่อย

อะร่วาย แห้อม ปรัง๑ แปลว่า แผลงตอมมากมาย

- 5) ใช้เครื่องหมาย “_” (อัญประกาศ) ใช้กำกับข้อความที่เป็นคำสนทนา เช่น

“อะแม่อะแปอะ ตะลึง ดัง ไม่ มะไฮ.” อะวैया อะบลิส

“ใครไปนากับคุณเมื่อวานนี้” น้าถาม

- 6) การเขียนคำสองพยางค์ จะใส่สระอะในพยางค์ต้น เพื่อแยกพยางค์ต้นออกจากพยางค์

หลัก เช่น	กะมูจ	แปลว่า ผี
	ชะมูจ	แปลว่า มด
	จะไร	แปลว่า หวาย
	กะน้อยฮ์	แปลว่า ตะขอ
	ชะไ	แปลว่า วัน

ปะไซ	แปลว่า อิ่ม
- 7) การเขียนคำประสม ให้เขียนติดกันโดยไม่ต้องเว้นวรรค เช่น
อะลึกร่วง	แปลว่า หมูป่า
ตะลึงโกก	แปลว่า นาโคก
กะแซญตุ่	แปลว่า งูเห่า
มัดชูด	แปลว่า ตาบอด
เขี้ยะชะรวง	แปลว่า ปลาสด
ปะลูงกะแบ	แปลว่า หัวนกก
กวดทรอ	แปลว่า เขียด

- 8) การเขียนชื่อสถานที่ หากมีคำเรียกในภาษาใต้ให้เขียนเป็นภาษาใต้ ทั้งนี้บางคำที่ไม่รู้จักกันทั่วไปให้ใส่วงเล็บชื่อภาษาไทยไว้ด้วย เช่น

วิลตุมก๊อก (บ้านห้วยกอก)
 วิลตวาร์ (บ้านจิว)
 กร่วงคะมาน (บ้านกุสุมาลย์)
 กะไล่ปุด (ห้วยหินชะแนนใหญ่)
 วิลจะกอย (บ้านกุดสะกอย)
 วิลนารัง (บ้านนาดี)
 ละก่วาน (นครพนม)

ส่วนชื่อสถานที่ซึ่งไม่มีชื่อเฉพาะในภาษาใต้ให้เขียนตามแบบภาษาไทย เช่น สกลนคร

อุดรธานี

- 9) การเขียนชื่อบุคคล เป็นศัพท์เฉพาะ ให้เขียนชื่อเป็นภาษาไทย
 10) คำยืมทั่วไป ให้เขียนตามเสียงพูดในภาษาใต้ เช่น

วัด	แปลว่า วัด
โรงเรียน	แปลว่า โรงเรียน
กะเทียม	แปลว่า กระเทียม
ซังกะซี	แปลว่า สังกะสี

3. เรื่องเล่า นิทาน และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวใต้

หลังจากที่ทีมวิจัยได้ระบบตัวเขียนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อเขียนเรื่องเล่า นิทาน และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวใต้ ได้จำนวน 6 เรื่องดังต่อไปนี้

3.1 ปีน อะจอน หนึ่ง ตรู

บัน อินโดรว อะจอน หนึ่ง ตรู จัง ปาย อิมปายฮ ระ แกน หนึ่งนี้. แค้น ตรู ฮิม อะจอน ญาง เมาะ อัน และ อี กับ อี จยา โลด. เอาะน่าย เน่า ปาย ซาโน. แด อะไร อะรา ลีๆ ก็ อะจอน หนึ่ง ตรู กา บัน กะเน ยาน หนึ่ง ระแกน หนึ่ง แอิด นา. มี ม่วย ซะไน มี อะจอน ม่วย โต ก็ อัน พิ อี ยาง แดอะ. อัน กา ตะยฮ จ่วยฮ ระนา จ่วยฮ มะกว่าง ยาง ตุม ญ่วาน ปาย แอะ เลย แดอะ. บัด เจอ อัน กา ฮิม ตรู ม่วย โต บิจ ฮา โปะ แอิด ดิ ปีส ตุม ก็ . เจอ อะจอน กา ตะยฮ แปะอะ โจ๊ะ ตรู ก็. เจอ อัน กา ระ ไร หนึ่ง ตรู ปาย.

“ตรู เอย จินอโน ไส ปะโค๊ะ จินา จยา อะเคาะ ปีส ยฮ ดุช ไส ปาย อี ยาง จยา. อีญจก อี แปะอะ จยา ดัง ไส คี ย ฮะ.”

“จินา อินโดรว ลา” ตรู อะบลิฮ.

อะจอน และ ปาย “แซจ โปยฮ ลา. ไส กับ บิน มะไฮ. เจอ และ ไส จยา มะญู. ไส กะกาย ดีบ เคาะ ดิ ดุช”

ตรู และ ปาย “แค้น ซากี ไส กา อี แปะอะ คี ย แลวห์ ปวม มะฮาง ซา จินอโน”.

อะจอน กา ไร ปาย “แค้น อีญจก อี แปะอะ หนึ่ง ไส, อีญจก โอิน ไส จิฮ ยาง แดอะ ไค” ตรู กา ไร ปาย. “เออ ลา บิน ลา. แปะอะ อีงก็ แปะอะ.”

เจอ อะจอน กา ซะแด็ฮ อะโจน ปก แพลอ ตรู. ตรู กา ปยาว เลย แดอะ ยาง แลวห์. บัด เคอะ อะปิง แดอะ เจอ, อะจอน กา กิด อะตวง ตรู แลวห์ คัมปาย อัน อะลัก ตรู ปาย มี แซจ แอิด ดิ ดุช. จิ เกียด อี เคอะ ปีส ฮาเมาะ อัน กา แอ็ง อะตวง จัน ดิจ ปุง อี แกระ. บัด เจอ อัน กา อัด ฮะบีน ลี. อัน กา แจจ แกระ อะแซง โจ๊ะ แพลอ ตรู ญวง อี เคอะ ปีส. บัด จิเกียด อี จู ปีส เจอ, อะจอน กา ซะแด็ฮ อะโจน ปีส โลด แลวห์. เจอ อัน กา ตะม็อก ม่ยาง โจ๊ะ ตรู เจอ อัน กา ไร ปาย.

“อัน ฮะมี แซจแซม อินโดรว ลา, ไส อะลัก อีญจก โอิน อะฮวย ไส ม่ยาด ลา. แปะอะ วายฮ เดอ.” เจอ อะจอน โต ก็ กา ตะลู่ฮ มุด แซฮอก คร้อๆ.

ยฮ เน่า ครู กา ไร ปาย “ไฮ แบะ โน๊ะ, แบะ อะญ่า โอิน อีงก๊วะ อะฮวย เจอ แบะ บัด แกระ โจ๊ะ แพลอ อีงก๊วะ อีง โน๊ะ. แซอะ โอิน ระกับ เคอ แบะ เดอ.”

เจอ อัน กา กะเกลือก อะคิล แพลอ ดัง บัด บาย มูกี อี โอิน แกระ ลือฮ ดัฮ แพลอ อัน ก็. อัก ตะ ซา เมาะ อัน กา มะลือฮ. อัน แอ็ง อีรยาย. บัด เจอ อัน กา ฮิมบัต ต้นโต กุเกลือก อะไร ฮะนัน ญี ตราย ก็ . แกระอะจอน ปก แอิด ดัง จัน เคอะ จะนอโน. อัน อะเคาะ มีด ปาย แด ไน โจ๊ะ มัด ตรู หนึ่ง อะจอน แซอะ ระ แกน หนึ่ง เดอ. อะแด็ง กอน เจา เดอ ระกับ อะจอน ดิ เมาะ พิ จยา โลด เดอ.

นิทานเรื่องหมากับจระเข้

เหตุใดหมากับจระเข้จึงไม่ถูกกัน ปุ่ย่าตายายท่านว่าอย่างนี้

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีหมาตัวหนึ่งเดินไปตามฝั่งน้ำเพื่อจะหาทางข้ามแม่น้ำโดยไม่ต้องว่ายน้ำ ทันใดนั้นมันก็เห็นจระเข้ตัวหนึ่งนอนอาบแดดริมฝั่งแม่น้ำ หมาตัวนั้นจึงหาอุบายที่จะให้จระเข้ตัวนั้นไปส่งมันไปยังอีกฝั่งหนึ่ง โดยพูดหวานล่อและโกหกจระเข้ว่ามันได้เก็บอาหารคือเนื้อแก้งไว้ที่ฝั่ง

ด้านโน้น ถ้าจะเขี่ยากจะกิน มันก็จะพาไป โดยให้มันขี่หลังจะเขี่ยข้ามแม่น้ำไป จะเขี่ยลงเขี่ยจึงให้
หมาตัวนั้นขี่หลังข้ามไป

พอใกล้จะถึงฝั่ง หมาก็รู้สึกกลัวมากที่โกหกจะเขี่ย จนรู้สึกปวดท้องอุจจาระอย่างกะทันหัน
จนสุดที่จะกลั้นไว้ได้ ก่อนที่จะถึงฝั่ง มันจึงอุจจาระราดลงไปบนหัวของจะเขี่ยและกระโดดขึ้นฝั่งทันทีและ
บอกจะเขี่ยว่าไม่มีเนื้อให้กินหรอก เพียงแค่ให้มาส่งข้ามฝั่งเท่านั้นและมันก็วิ่งเข้าป่าไปอย่างรวดเร็ว
จะเขี่ยโกรธมาก พยายามที่จะวิ่งตามไปแต่ก็คิดว่าคงไม่ทัน จะเขี่ยพยายามที่จะสลัดขี้หมาออกจากหัว
ทั้งถูไถเกือกกลิ้งไปตามดินโคลนริมฝั่งน้ำแต่มันก็ไม่ออก ติดอยู่ที่หัวจะเขี่ยจนทุกวันนี้ มันยิ่งโกรธหมา
เป็นอย่างมาก แล้วมันก็อาฆาตหมาตลอดไป บอกลูกหลานของมันว่าถ้าพบเจอหมาที่ไหนจะเขี่ย
จะต้องกัดกินหมาให้สิ้น

3.2 ปีน จะเกา ตัง ละก้วย ตะ ไทร

มี ม่วย ชะไฉ อะนญา วีล ปรวาม ระนี แปอะจ้อ แชอก. บัด อะไล จ้อ เจ่อง อะไล กา จ้อง
โอ้น อัน กาด ญี. ชะไฉ ที่ และ มี กระนา มยา คะนาด, เจอ กา มยา กัร คะนาด, เจอ และ อะนญา วีล ที่
กา ปรวาม ระนี จ่วยอี ม้อง เปื่อง อะไล และ โจ้น โต๊ะ เอ็ด นึ่ง อินทรีย์าบ วัก อะไล กา เข็ม จะเกา
ม่วย โต๊ะ แด๊ช อึงคะ อะล่าว โต๊ะ อัน มี ชะลา อะเตาะ อิมปึง โต๊ะ มยา. เจอ และ อะเทา ม่วย นะ ที่ และ
กิด ปาย จะเกา ที่ ปัน กระนญา. อะเทา และ แปอะ กระวือช จะเกา บัด จะเกา งวาก แลือบ โล่น เจอ ปรว
วาม ระนี ดิน ระนี และ ปรวาม ระนี ตะลู้ ลัจ แปอะ ไพ แปอะ มัน. คีล วैया ปาย มยา กัร.

นิทานเรื่องหมากับคนทำไร่

กาลครั้งหนึ่ง นานมาแล้ว มีชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง พวกกันไปถางป่าเพื่อจะทำไร่ เมื่อถางป่าเสร็จ
แล้ว พวกเขาก็เผาให้ไหม้ทั้งหมดจนโล่ง ในวันนั้น ห้องฟ้ามีตกริมมาก และแล้วก็มีฝนตกลงมาอย่าง
หนัก ไม่มีที่หลบฝน พวกเขาก็พากันไปพักหลบฝนที่กระท่อม แล้วพวกเขาก็เห็นสิ่งหนึ่งติดกิ่งไม้ที่มีใบ
เพื่อบังฝน ทำทางเหมือนคน ยืนหลบฝนอยู่ข้างกระท่อมด้วยกันโดยมันยืนหันหลังให้ชาวบ้านกลุ่มนั้น
ทำให้เห็นไม่ชัดเจน จากนั้นก็มีชายคนหนึ่งซึ่งคิดว่าเป็นเพื่อนกันจึงเดินไปหาและใช้นิ้วสะกิดหลังแล้ว
สิ่งนั้นก็หันกลับมา ปรากฏว่าเป็นหมี่ ชายคนนั้นและชาวบ้านกลุ่มนั้นรวมทั้งหมี่ตัวนั้น ก็พากันตกใจวิ่ง
หนีกันไปคนละทิศละทาง จนลืมนว่ามีฝนตกหนักอยู่

3.3 ปีน ละก้วย อะเร่ม

แต อะไร ตี ตราย วีล อิมโป อะดิง โจ๊ะ ต่งปุด ไฮ ไน. มี ละก้วยอะเร่ม โต. เอาะนยาย เน่า
จัก โอ้น อี ตะมึง ปาย มีละก้วย อะเร่ม เป๊ะ แจ๊ช ตะยัช แปอะ ตัง ตูม ตัง ต่วย ไน. อะไล กา อะป็น ระ
โว ตัง วัก ไฮ. คัม พะญา ระโว อะไล อิมพา ไฮ. ตัง แจ๊ช อะไล ปัก ที่ มะนัง โจ๊ะ อึงกัน อินโตรว. ฮัก มี
เอาะ นยาย เน่า วั ปาย แต อะไร และ มี ละก้วย อะเร่ม ตะ วีล แอด ตี วีล โกกกาง ที่ เน่า ปาย. ตี ที่
แต อะไร อะไล ปิจ ชะ กียอจ แอด ตี ตะลึง อิมปยะ อิกก ที่. เร่ว อะไล และ แอด ตี ตะ เน้มมะกว่า
ทิด ตะลึง เอาะ มัง ไน. ตราย ที่ เน่า อะล้อง ปาย ต่งปุด. ตี เร่ว อะไล ที่ จินอไน ปัน เร่วตะลึง เจอ. ตะ

มิด ปะเจา ตะลึง อะไล ไท กา ระกบ มัง แจ็ช ดัง แจ็ช ก็ กา มี มัง อึงคาง. ลังนะ กา ไค้จ เตาะ ลังนะ กา จิ คัม อะไล อะต่วง กะมูจ.

แต่อะไร ตี แปง มุง ปาย วี้ล ละก้วย อะแรม แอิด ก็ และ มี วี้ล ร่ายง ระมีฮ ปาย โปนพาง. ตี วี้ล โปน พาง ใน ละก้วย กา เกย ปยา นี แปอะ ปิจ จ่วยฮั ปะระ จ่วยฮั แยง เกร็ง เตียะ เน้า แต่ อะไร. ฮัก เน้า อีญจัก กา อะป็น อึงกัน อีนโตรว บัด ปิจ เจอๆ ปาย อีอิด แจ็ช ก็ กา อัน กา ปัน ซา แต่อะ แกง ใน. เน้าอีญจัก กา โล้ย แต่อะอะจู้ ดง. ฮัก ลีๆ ที่ วัก อะไล ก็ เลย โก่ก จัน ตรุก ญี่ อะต๋า อิมแปลงอึงกลอง วैया ละกิล กา เบือก ญี่. ลังนะ กา มะดิง ระนา จู้ ดง. แซม อาย ปัน แปอะ อะลื้อ อิด กา มี , ปัน ยุฮ ปัน แม็ง กา มี. เจอ ฮี แซง อิมปะยะ ฮี วั ปาย ละก้วย อะแรม ตี โก่กทาง มวย นะ ก็ และ อิด กะไป แอิด ตราย วี้ล คะมีน จะเก็ด ซะกน ก็. เจอ และ ฮี และ กิด ปาย ละก้วย อะแรม ใน อะไล ยาง แปอะ ตี ใน ตะไร้ว . ลีๆ จินอไน มี ละก้วย อะแรม แอิด ตี กร่วง ล่ยาว กร่วง ย่วน ดุซ. วัก ไฮ กา ดัง ปาย ตะบองอะแรม ตะเมียง อะแรม มัย จะนอไน.

เรื่อง เผ่าอะแรม

แต่ก่อนละแวกบ้านโพธิ์ไพศาลไปทางทุ่งใหญ่ มีคนอะแรมอาศัยอยู่ คนเผ่าคนแก่ท่านเล่า ว่า มีคนอะแรมเดินสะพายไหอยู่บนหลัง เดินและไปตามห้วยทวาย พวกเขาก็ไม่ค่อยพูดอะไรกับพวกเรานัก เพราะภาษาต่างกัน ในใจของพวกเขานั้นก็ไม่ว่ามีอะไร แต่มีผู้เฒ่าผู้แก่รุ่นก่อนๆ เล่าว่ามี มีคนอะแรมมาตั้งถิ่นฐานเรือนอยู่ที่บ้านโคกกลาง พวกเขาพูดสระเล็กๆ ที่นาของพ่อกก และป่าช้าของพวก เขาก็คือที่บริเวณต้นตะคร้อใกล้กับนาของคุณปู่มั่ง. เดิมทีเจ้าของที่นามาไถนาก็มักจะพบไหบริเวณที่ไถ อยู่เสมอ ในไหนั้นก็จะมีแต่กระดูก บางคนก็เอาไหนั้นเก็บไว้ บางคนก็นำไปทิ้งที่อื่น เนื่องจากกลัวผี แต่ ก่อนบริเวณที่ถัดไปจากที่คนอะแรมตั้งบ้านเรือนอยู่นั้น มีบ้านร้างแห่งหนึ่งชื่อว่าบ้านโพนพาง.

ที่บ้านโพนพางนี้ก็มีคนเคยไปขุดค้นหาเงินทองของโบราณ แต่ก็ไม่มีใครได้อะไร เมื่อพวก เขาขุดแล้วกำลังจะค้นหาสมบัติก็จะมีนิมิตเหมือนเกิดน้ำท่วม คนที่มาขุดก็พากันว่ายน้ำหนีกลับบ้าน แต่จริงๆ แล้วพวกเขาวัยบอก จนทำหน้าออกแซนหาหัวเข้าถลอกเป็นแผล บางคนหลงทางกลับบ้าน จน ญาติพี่น้องไปตามกลับบ้าน บางคนก็เป็นบ้าไปก็มี. พ่อผมเคยเล่าให้ฟังว่ามีคนอะแรมแต่งงานกับคนบ้าน ขมิ้นใกล้จังหวัดสกลนครก็มี และผมก็คิดว่าคนอะแรมข้ามมาฝั่งนี้ทำไม จริงๆ แล้วในปัจจุบันคนอะแรม อาศัยอยู่ที่ประเทศลาวและเวียดนาม แต่พวกเราที่รู้จักสิ่งของเครื่องใช้ของคนอะแรมเช่นคอปไฟอะแรมและ หน่อไม้อะแรมจนกระทั่งบัดนี้

3.4 ตะฮัร

ลัน ฮี ปัน ระแนน อะไร ตะฮัร ระแนน ญูยาม ระแนน จะกลุมเป้ม. อีนเทาแก เน้า กา ตะ ฮัร. ตะโ ฮัร ใน เน้า ตะ ซาไน, ตะมิด เน้า ตะซา ใน เน้าอิด อะโยะ แอง ปิล จ้อง อุยฮ. เจอ กา อะตี อะเวร กุมดาว อิด อะตี อะดัม อะยื่อ ออม ไค้ ระแนน ไป ร่วาบ. เจอ กา ระโ วั พะญา เว่ง กะมูจ อะลิจ. เว่ง โ อัน แปอะแอิด ตี กะนีฮ แอิด ตี กัฮ ตี กิง ดุซ แลว. เจอ เน้า กา ตะแกล อะโยะ อะปึง ดง ตี

มุง อินทร์วาง กี่, เจอ กา อิด โก้ม อะแต๊ซ แดม กะเลี้ยก, เจอ ระแนน กา แปะ ญ๋ายม แปะ จะกลุ่มเปม, เน่า ตะโ อีร์ ไน เน่า ตะ ชะไง ดับ ชะไงเพ็ง.

พิธีกรรมการร้องไห้ไม่ทราบสาเหตุและการปลงสวาระรดที่นอน

แต่สมัยผมเป็นเด็กผมเคยเห็นยาย ทำพิธีรักษาเด็กร้องไห้ เด็กปลงสวาระรดที่นอน วิธีทำ ทำนนำเอาเศษผ้าสีดำ(สีย้อมคราม) มาม้วนแล้วจุดไฟ แล้วถือด้วยมือขวา ส่วนมือซ้ายถือดาบ แล้ววนรอบตัวเด็กที่นอนอยู่สามรอบ พร้อมพูดบริกรรมคาถาไล่ผีให้หนีออกไปอยู่ที่อื่น ตามป่าตามเขา

3.5 ระเฮา แปะ บูล เตรียะ

แต่ อะไร แค้น มี ละก้วย บูล เตรียะ เน่า อิด เตรียะ ปูต โต อัน ล้อซ ดัง ตะ แ นิม มะแดง เน่า ปาย เตรียะ แซ้ง, เน่า โชด อิด มัซ ปล้อง กะดอย ไนแลวอ เจอ กา เน่า กิด โจ๊ะระนี้ด อะลุค แดอะ แยืน ไอ้น บิน มัซ ม่วย จะงาน มะตูม, เจอ กา อะดิง โ อัน เน่า โ ต่ บูล กี่ ง่วาจ โ อัน ญี่, เจอ เน่า โต บูล เตรียะ กา แปะ บูล เตรียะ, แค้น เน่า กี่ แอิด สะแปะ บูล, เน่า กา ปิจ ปรง, เจอ กา ดับ อะบิจ ละก้วย บูล กี่ โ อัน แอิด มัง ตะกอง เจอ กา ง่วาจ แดอะ กิด เตรียะ กี่ นวยอ เจอ กา แป๊ญ นา, อะบีน กะจิต อีชา จินอไน ดอก.

ยาแก้พิษเบือเมาเห็ด

เมื่อก่อนถ้ามีคนเมาเห็ด ทำนนำเอาเห็ดใหญ่ที่ขึ้นอยู่ในตอไม้แดง แล้วทำนฉีกเอามาประมาณหนึ่งข้อมือ แล้วนำมาฝนกับหินลับมีดผสมกับน้ำเย็นประมาณหนึ่งถ้วยเท่าผลมะตูม แล้วให้ผู้ป่วยดื่มทันทีให้หมดถ้วยแล้วก็จะหายจากอาการเบือเมา แต่ถ้าอาการยังไม่หาย ก็จะชุดหลุมฝังผู้ป่วยในที่นอนให้เหลือไว้แค่ลำคอหรือส่วนหัว พร้อมกับให้ดื่มน้ำเห็ดไปด้วยแล้วก็จะหาย ไม่ตายเหมือนปัจจุบันนี้

3.6 แอิด อะลิ่ง

ละก้วยโหร จิช กอน เน่า โ อัน แอิด อะลิ่ง, แต่ อะไร จิช ดิ ดง ดิ อินทร์ยาบ กา มี, จินอไน จิช ดิ โรงมอ, จู ดัซ โรงมอ เจอ กา ไอ้น แอิด อะลิ่ง, ตะมิด เน่า กา แป๊จ ตะแนม เปรียด ม่วย ตะ แนิม, เลี้ยก อึงกาบ อัน อะลือซ ชุน แปน ดิ มุง ไฮ อะจุซ อะลิ่ง กี่.

เจอ ๆ กา อิด ชะลา มะฮอล ชะลา อะม่วง อะฮอ ชุน อิก ม่วย จือ, เจอ เน่า กา แปอะ ปิจ กะแตก บลูล อะดืบ.

เจอ กา โกะ ๆ ไอ้น อันแกน ชัม อะนี่, เจอ กา อิด จะเน่น อะจุซ โจ๊ะ เจอ กา อะญู อุยฮ ดิ อะบราญ จิเน่น กี่, อุยฮ อัน ปัน ระฮือ ปะล่ายฮ, เจอ กา ชัย อะมุด ปัน จะเน่น กี่.

เจอ อินเทาแก เน่า วั ปาย อะลิ่ง ไน ปัน ซาเมาะ ฮือ ไก.

เจอ ม่วย นะ กา ระโว ปาย อะลิ่ง ไน แป๊ญ เราะะ แดอะ กะเดา กา แอม, เจอ อิมปี อินต่วย กี่ กา โ จัน แอิด อะลิ่ง.

เจ้อ กา อะโก๊ะ แดอะ กะเตา โจ๊ะ อะแด็ช อะเจอะ. เจ้อ กา อิด เร็ช อะแซอะ ,อินโดกมะแดง ,ตะเนมดั่งโก, ระเฮาแกลิสจะนา ปลียายอ์ เนว. เจ้อ กา งวาจ แ อิด ตี ก็ จน เขียช เจ้อ โจ๊ะ ระเฮา ตะไม.

เจ้อ กา โ อิน แอิด อะลิ่ง ก็ ม่วยจิดละซิง ซะเง เจ้อ กา อะลือ อะลิ่ง. อิมปี ตะไม ลือช อะลิ่ง ก็ กา ตะ แดอะ กันแจ้น ม่วย อิมเปร่ก อะดิง อะเปย วัก ละกวย ดัก อะลิ่ง ก็ กู นะ. อิมเปะเท่า พู อะจิช กอน ก็ และ โ อิน แดอะ กันแจ้น ม่วย อิมเปร่ก นัง เปร่ ม่วย อะจั้ง จะกัก ม่วย ฟิน.

การอยู่ไฟ

คนโสดคลอดลูกเขา ให้อยู่ไฟ เมื่อก่อนคลอดลูกที่บ้านหรือที่ทุ่งนาก็มี แต่ปัจจุบันคลอดที่โรงพยาบาลแล้ว เมื่อกลับจากโรงพยาบาลแล้วเขาก็ให้อยู่ไฟ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ตัดต้นกล้วยมา 1 ต้น ลอกกาบกกล้วยแล้วปูเป็นพื้นกระดานตรงจุดที่จะวางแคร่ไม้ไผ่เพื่ออยู่ไฟ เสร็จแล้วเอาใบเปลา ใบมะม่วง ปูทับอีกทีหนึ่ง จากนั้นก็ขุดดินโพนจอมปลวกเททับลงไปแล้วทุบให้แน่นเสมอกัน

2. นำแคร่ไม้ไผ่วางลงบริเวณที่เตรียมไว้ จากนั้นก่อไฟข้างแคร่ไม้ไผ่ จากนั้นสูมไฟให้ลุกเป็นเตาถ่าน จากนั้นเขี่ยถ่านและขี้เถ้าไว้ที่ได้แคร่

3. การขึ้นแคร่ มีผู้เฒ่าคนหนึ่งถามว่า เรือนไฟนี้เป็นอย่างไรและก็มีคนหนึ่งตอบว่า เรือนไฟนี้อยู่สุขสบาย น้ำร้อนต้มสมุนไพรก็อร่อย

4. หญิงแม่ลูกอ่อนก็ขึ้นไปนั่งอยู่บนแคร่ให้เรียบร้อย

5. จากนั้นก็ให้ต้มน้ำสมุนไพร ประกอบด้วยรากข้าวเย็น เปลือกไม้แดง กำแพงเจ็ดชั้น ห้วยาสมุนไพรแก้ผดผื่นแดง เป็นต้น ให้หญิงแม่ลูกอ่อนดื่มจนยาจางแล้วก็ใส่ยาลงไปใหม่ จนครบ 15 วัน จนถึงวันที่เป็นมงคลจึงออกจากการอยู่ไฟ

6. เมื่อแม่ลูกอ่อนออกจากการอยู่ไฟแล้ว ก็ทำน้ำอบน้ำหอมใส่หีบถังน้ำ แล้วหาบไปให้ผู้ที่มาช่วยจัดทำเรือนอยู่ไฟอบจนครบทุกคน ส่วนหมอดำแยนั้น แม่ลูกอ่อนก็เอาน้ำอบน้ำหอมให้หนึ่งหีบพร้อมกับผ้าขาวม้าหนึ่งผืน ผ้าถุงมีหัวมีเชิง เพื่อเป็นการขอบคุณและจะทำให้แม่ลูกอ่อนอยู่ดีมีสุขตลอดไป

4. การวิเคราะห์การนำภาษาท้องถิ่นเข้าสู่การจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน

ที่ผ่านมามีครูภายในโรงเรียนบ้านกุดสะกอยเคยพยายามจัดการเรียนการสอนภาษาอีสานในห้องเรียน โดยได้รับการสนับสนุนจากผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านกุดสะกอย แต่ยังไม่เป็นระบบ เนื่องจากระบบตัวเขียนยังไม่มีความชัดเจน ทำให้การเขียนภาษาอีสานที่ใช้ตัวอักษรไทยแทนเสียงเป็นไปอย่างไม่เป็นระบบ อีกทั้งวิธีการเรียนการสอนยังไม่เป็นรูปแบบ หรือหลักสูตรที่ชัดเจน

จากการวิเคราะห์ร่วมกันภายในทีมวิจัย เพื่อนำภาษาอีสานเข้าสู่การจัดการเรียนการสอนภายในระบบโรงเรียน ทำให้พบว่าปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้การจัดการเรียนการสอนภายในโรงเรียนได้ต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

- 1) ครูเจ้าของภาษา คือบุคคลที่เป็นเจ้าของภาษา มีความเสียสละ มีความรู้ภาษาไ้ และต้องได้รับการฝึกการจัดการเรียนการสอนตามหลักวิชาการที่ถูกต้อง
- 2) ผู้บริหารโรงเรียน ต้องเห็นชอบ มีความเชื่อมั่นในการจัดการเรียนการสอนซึ่งจะส่งผลให้เกิดการสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนภาษาไ้ในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน
- 3) ชุมชนชาวไ้ ชุมชนต้องมีความเห็นพ้องเพื่อให้มีการจัดการเรียนการสอน ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตร
- 4) ระบบตัวเขียนภาษาไ้ โดยใช้ตัวอักษรภาษาไทย 1 ตัวแทน 1 เสียง และต้องมีระบบการเขียนที่ได้มาตรฐาน เป็นที่ยอมรับของชุมชน
- 5) สื่อการเรียนการสอน ต้องมีการจัดทำสื่อแบบเรียนที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน เรียนรู้ในสิ่งที่ใกล้ตัว เช่นเรื่องราวของชุมชน เรื่องเล่า วัฒนธรรมประเพณี ตามจิตวิทยาการเรียนการสอน
- 6) หลักสูตรภาษาไ้ มีการสร้างหลักสูตร มีโครงสร้างหลักสูตร คำอธิบายรายวิชา จุดประสงค์การเรียนรู้ที่คาดหวัง เนื้อหาแบบเรียน การวัดผลประเมินผล
- 7) นักเรียน ควรเป็นนักเรียนที่เป็นชาวไ้
- 8) งบประมาณ มีงบประมาณในการจัดซื้อวัสดุ จัดอบรมการจัดทำสื่อ จัดทำหลักสูตร และฝึกอบรมวิธีการสอนโดยผู้เชี่ยวชาญ

กล่าวโดยสรุป ภายในโรงเรียนบ้านกุดสะกอย ถือว่ามีองค์ประกอบที่จะสามารถนำภาษาไ้เข้าสู่การจัดการเรียนการสอนได้ ทั้งนี้เนื่องจากเป็นโรงเรียนที่มีทั้งครู และนักเรียนที่เป็นชาวไ้ ประกอบกับการได้รับการสนับสนุนจากผู้อำนวยการ และคณะครูในโรงเรียน ในการจัดทำหลักสูตร สื่อการเรียนการสอน ร่วมกับการสนับสนุนและความเห็นพ้องร่วมกันของชุมชน อีกทั้งยังมีทีมพี่เลี้ยงและทีมวิชาการจากสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นผู้สนับสนุนงานทางด้านวิชาการ รวมถึงการได้รับงบประมาณในการสนับสนุนการดำเนินงานจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.)

จากปัจจัยดังกล่าว ทีมวิจัยทั้งผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูจากโรงเรียนบ้านกุดสะกอย และชุมชนชาวไ้ทั้งตำบลโพธิ์ไพศาล ตำบลกุสุมาลย์ และตำบลนาโพธิ์ ได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนและวิเคราะห์ร่วมกัน ซึ่งมีความเห็นพ้องร่วมกันว่า จะมีการสนับสนุนให้เกิดจัดการเรียนการสอนภาษาไ้ภายในโรงเรียนบ้านกุดสะกอย โดยจะใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรภาษาท้องถิ่น โดยเริ่มจากการสอนให้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ทั้งนี้เนื่องจากเป็นเด็กนักเรียนที่มีพื้นฐานภาษาไทยในระดับหนึ่ง จะทำให้เด็กนักเรียนสามารถอ่านและเขียนภาษาไ้ได้ พร้อมไปกับการเรียนรู้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชาวไ้ได้อีกด้วย โดยจะมีการดำเนินงานในโครงการ “การจัดการเรียนการสอนภาษาไ้ในระบบโรงเรียนโดยชุมชนมีส่วนร่วม ต.โพธิ์ไพศาล ต.กุสุมาลย์ และต.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร ระยะที่ 2” ต่อไป

บทที่ 5

สรุปและวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน

ผลจากการดำเนินงานวิจัยในโครงการ “การจัดการเรียนการสอนภาษาโล้ในระบบโรงเรียน โดยชุมชนมีส่วนร่วม ด.โพธิ์ไพศาล ด.กุสุมาลย์ และ ด.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร ระยะที่ 1” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทชุมชน ศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบตัวเขียนภาษาโล้ที่มีอยู่ให้ได้มาตรฐานตามหลักภาษาศาสตร์ และเป็นที่ยอมรับของชุมชน ศึกษาปัจจัย / เงื่อนไขและกลไกที่สำคัญในการนำภาษาโล้เข้าสู่การจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนโดยชุมชนมีส่วนร่วม และศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนภาษาโล้ในระบบโรงเรียนโดยชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งสามารถสรุปและวิเคราะห์ผลการดำเนินงานได้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. สรุปผลการดำเนินงาน

ละกวยโทร์ หรือคนโล้เป็นคนกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และอพยพเคลื่อนย้ายเข้าสู่ประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2385 มาตั้งถิ่นฐานโดยรอบหนองหานและมีประชากรหนาแน่นมากที่สุดอยู่ที่อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร ชาวโล้มีประเพณี วัฒนธรรมของตนเอง อีกทั้งยังมีภาษาที่เป็นเอกลักษณ์สำคัญอีกด้วย ปัญหาที่พบของชาวโล้คือ ปัจจุบันชาวโล้ได้ใช้ภาษาโล้ในชีวิตประจำวันลดน้อยถอยลง ดังจะเห็นได้จาก เมื่อปี พ.ศ. 2539 อำเภอกุสุมาลย์มีหมู่บ้านที่มีชาวโล้อาศัยอยู่จำนวน 19 หมู่บ้าน ปัจจุบันมีชาวโล้ใช้ภาษาโล้ในชีวิตประจำวันเพียง 13 หมู่บ้านเท่านั้นในเวลาเพียงไม่กี่ปี นอกจากนี้ยังพบว่า ลักษณะการใช้ภาษาโล้ในชีวิตประจำวัน มีการใช้ภาษาโล้ปนกับภาษาอีสาน อีกทั้งกลุ่มผู้ที่สามารถพูดภาษาโล้ได้ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มวัยผู้สูงอายุ และกลุ่มผู้ใหญ่ แต่กลุ่มวัยรุ่นหรือกลุ่มเด็กไม่ค่อยใช้ภาษาโล้แล้ว ซึ่งหากปล่อยทิ้งไว้นานวันจะยิ่งทำให้ภาษาโล้ตกอยู่ในสภาวะถดถอยไปเรื่อย ๆ และอาจกลายเป็นภาษาในภาวะวิกฤตใกล้สูญได้ในที่สุด

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ทำให้ชาวโล้กลุ่มหนึ่งได้เกิดความคิดกังวลว่าคนในชุมชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนจะไม่พูด หรือไม่ใช้ภาษาโล้ ซึ่งถือเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีบทบาทสำคัญในการรับและถ่ายทอดภาษาและวัฒนธรรมโล้ต่อไป ดังนั้นชาวโล้จึงได้รวมกลุ่มกันเพื่ออนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมของชาวโล้ โดยพยายามผลักดันให้เกิดการเรียนการสอนภาษาโล้ในโรงเรียน จึงเกิดการจัดทำโครงการวิจัยในรูปแบบการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในโครงการ “การจัดการเรียนการสอนภาษาโล้ในระบบโรงเรียน โดยชุมชนมีส่วนร่วม ด.โพธิ์ไพศาล ด.กุสุมาลย์ และ ด.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร ระยะที่ 1” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทชุมชน ศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบตัวเขียนภาษาโล้ที่มีอยู่ให้ได้มาตรฐานตามหลักภาษาศาสตร์ และเป็นที่ยอมรับของชุมชน ศึกษาปัจจัย / เงื่อนไขและกลไกที่สำคัญในการนำภาษาโล้เข้าสู่การจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนโดยชุมชนมีส่วนร่วม และศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนภาษาโล้ในระบบโรงเรียนโดยชุมชนมีส่วนร่วม

ที่ผ่านมาได้มีการดำเนินการวิจัยโดยมุ่งให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ และมีส่วนร่วมมากที่สุด โดยมีกลุ่มเป้าหมายสำคัญคือ ชาวโล้ในพื้นที่ ต.โพธิ์ไพศาล ต.กุสุมาลย์ และต.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร รวมถึงโรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ซึ่งใช้ระยะเวลาในการดำเนินงานแบ่งเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ใช้เวลาดำเนินการ 6 เดือน และระยะที่ 2 ใช้เวลาดำเนินการ 12 เดือน รวมระยะเวลาดำเนินการทั้งสิ้น 18 เดือน โดยมีกระบวนการวิจัยผ่านการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่

1) การจัดเวทีชี้แจงการทำงานวิจัยชุมชน เพื่อประชาสัมพันธ์ และสร้างความเข้าใจในการดำเนินงานโครงการวิจัย และเพื่อหาแนวร่วมในการดำเนินงานโครงการของชุมชน

2) ศึกษาและสำรวจพื้นที่ชาวโล้ในประเทศลาว โดยทีมวิจัยได้เดินทางไปสำรวจและเรียนรู้ ผู้ใช้ภาษาโล้ในประเทศลาว มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนด้วยภาษาโล้ซึ่งกันและกัน พร้อมกับศึกษาบริเวณที่ ชาวโล้อยู่ในประเทศลาว

3) สำรวจสถานการณ์ภาษาโล้ใน 3 ตำบล ตั้งแต่การทำความเข้าใจร่วมกันในเรื่องระเบียบวิธีวิจัย การออกแบบเครื่องมือ การทดสอบเครื่องมือ และการเก็บข้อมูลสถานการณ์ผู้ใช้ภาษาโล้ในตำบล กุสุมาลย์ ตำบลนาโพธิ์ และตำบลโพธิ์ไพศาล และวิเคราะห์ผลร่วมกัน โดยมีการสำรวจในประเด็นการใช้ ภาษาโล้ภายในครอบครัว ภายในชุมชน และความคิดเห็นในการอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมชาวโล้

4) พัฒนาและปรับปรุงระบบตัวเขียนภาษาโล้ โดยทีมวิจัยและฝ่ายสนับสนุนงานวิชาการจาก มหาวิทยาลัยมหิดล และ SIL ได้ร่วมปรับปรุงระบบตัวเขียนให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยเกิดการ ยอมรับร่วมกันของชุมชน ทำให้ได้เครื่องมือในการบันทึกองค์ความรู้ รวมถึงสามารถเขียนเรื่องเล่า และ นิทานอีกด้วย

5) เก็บข้อมูลบริบทชุมชน/ ประวัติศาสตร์/ ภาษา/ วิถีวัฒนธรรมโล้

6) ทีมวิจัยเข้าร่วมกิจกรรมวันภาษาแม่สากล ซึ่งจัดโดยศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษา - วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล

7) เติมความรู้เรื่องแนวทางการจัดการเรียนการสอนภาษาท้องถิ่นในระบบโรงเรียน และ ทบทวนการจัดการเรียนการสอนของระบบโรงเรียนในช่วงที่ผ่านมา เพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณา ตัดสินใจร่วมกันว่าในการทำงานระยะต่อไปควรมีการนำเข้าสู่ระบบการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบใด จากการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้เกิดผลการวิจัยได้แก่

1) ได้ข้อมูลสถานการณ์ภาษาของชาวโล้ในตำบลโพธิ์ไพศาล ตำบลกุสุมาลย์ และตำบลนาโพธิ์ โดยมีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 656 ครั้วเรือน แบ่งเป็นตำบลโพธิ์ไพศาล จำนวน 322 ครั้วเรือน ตำบลกุสุมาลย์ จำนวน 280 ครั้วเรือน และตำบลนาโพธิ์ จำนวน 54 ครั้วเรือน ผลจากการสำรวจ สถานการณ์ทางภาษา พบว่า มีผู้ใช้ภาษาโล้ในตำบลโพธิ์ไพศาลจำนวน 316 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 98.13 ในตำบลกุสุมาลย์จำนวน 258 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 92.14 และตำบลนาโพธิ์จำนวน 42 ครั้วเรือน คิดเป็นร้อยละ 77.77 โดยในจำนวนดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่มีการใช้ภาษาโล้ตลอดเวลาทั้งในบ้าน และนอกบ้าน ซึ่งถือว่ายังมีการใช้ภาษาโล้ภายในชุมชนอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ถ้าหากชุมชนไม่เกิดความ ตระหนักในการอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง ย่อมจะมีโอกาสที่ภาษาและวัฒนธรรมจะถดถอย ลงไปเรื่อย ๆ ในที่สุด

นอกจากนี้จากการสำรวจสถานการณ์ทางภาษายังพบว่า ชาวโลส่วนใหญ่มีความคิดเห็น และทัศนคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการฟื้นฟูภาษาโลไปในทางที่ดี กล่าวคือ ส่วนใหญ่มีความคิดว่า ภาษาโลเป็นภาษาที่มีประโยชน์ ใช้ในการสื่อสาร ถือเป็นเอกลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความเป็นชาวโล ควรมี การอนุรักษ์ภาษาโลไว้ โดยการทำระบบตัวเขียน เพื่อให้เด็ก ๆ และเยาวชนได้เรียน เขียน อ่าน และยังสามารถใช้ในการบันทึกประวัติศาสตร์ชาวโล เรื่องเล่า นิทาน รวมทั้งวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมและ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวโลได้อีกด้วย

2) เกิดระบบตัวเขียนภาษาโล โดยใช้ตัวอักษรไทย 1 ตัว แทน 1 เสียง ทำให้ได้ระบบ พยัญชนะภาษาโล โดยแบ่งเป็น พยัญชนะต้น 21 ตัว พยัญชนะสะกด 14 ตัว พยัญชนะควบกล้ำ 9 ตัว สระ 23 ตัว รวมถึงหลักเกณฑ์ในการเขียนภาษาโลอีกด้วย

3) ได้เรื่องเล่า นิทาน และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวโล จำนวน 6 เรื่อง ได้แก่

- ปิน อะจ่อ นิ่ง ตู (นิทานเรื่องหมากับจระเข้)
- ปิน จะเกา ดัง ละก้วย ตะ ไท (นิทานเรื่องหมากับคนทำไร่)
- ปิน ละก้วย อะแรม (เรื่อง ผ่าอะแรม)
- ตะโฮร์ (พิธีรักษาการร้องไห้ไม่ทราบสาเหตุและการปลงสวาระดที่นอน)
- ระเฮา แปะ บูล เตรียะ (ยาแก้พิษเบื่อเมาเห็ด)
- แอิด อะลิ่ง (การอยู่ไฟ)

4) ได้แนวทางในการนำภาษาท้องถิ่นเข้าสู่การจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน ซึ่งได้ ผ่านการพูดคุยแลกเปลี่ยนร่วมกันระหว่าง ผู้บริหารโรงเรียน คณะครู และชุมชน ทำให้พบว่าปัจจัยที่ สำคัญในการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ ครูเจ้าของภาษา ผู้บริหารโรงเรียน ชุมชนชาวโล ระบบตัวเขียน ภาษาโล โดยใช้ตัวอักษรไทย สื่อการเรียนการสอน หลักสูตรภาษาโล นักเรียนชาวโล และงบประมาณใน การดำเนินการ

จากการที่มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนและวิเคราะห์ร่วมกันในเบื้องต้น ทีมวิจัยเห็นว่าโรงเรียน บ้านกุดสะกอยมีความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนภาษาโลภายในโรงเรียน เนื่องจากเป็นโรงเรียน ที่มีนักเรียนเป็นชาวโลมากที่สุด มีผู้บริหารโรงเรียนให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี รวมถึงคณะครูที่เป็นชาว โล สามารถสอนภาษาโลได้ภายในโรงเรียน และที่สำคัญยังมีชุมชนซึ่งมีความต้องการและเป็น ผู้สนับสนุนหลัก พยายามผลักดันให้มีการจัดการเรียนการสอนภาษาโลภายในโรงเรียน โดยทีมวิจัยเห็น พ้องร่วมกันว่าควรมีการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยเริ่มตั้งแต่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เนื่องจาก เป็นเด็กนักเรียนที่สามารถอ่านออก เขียนภาษาไทยได้ ทำให้สามารถอ่าน และเขียนภาษาโลได้อย่าง รวดเร็ว รวมถึงสามารถเรียนรู้พร้อมไปกับภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชาวโลได้อีกด้วย โดยจะมีการ ดำเนินงานในโครงการ “การจัดการเรียนการสอนภาษาโลในระบบโรงเรียนโดยชุมชนมีส่วนร่วม ค.โพธิ์ ไพศาล ค.กุสุมาลย์ และค.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร ระยะที่ 2” ต่อไป

2. วิเคราะห์ผลการดำเนินงาน

ผลจากการดำเนินงานโครงการ “การจัดการเรียนการสอนภาษาโล้ในระบบโรงเรียน โดยชุมชนมีส่วนร่วม ด.โพธิ์ไพศาล ด.กุสุมาลย์ และ ด.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร ระยะที่ 1” ถือว่าเป็นการดำเนินงานที่เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ ทำให้สามารถตอบวัตถุประสงค์ได้ 2 ข้อ ตามที่ได้กำหนดไว้ดังนี้

1) ได้ศึกษาบริบทของชุมชน โดยผ่านการทบทวนวรรณกรรม จากเอกสารงานวิชาการ และเอกสารที่บันทึกไว้ภายในท้องถิ่น รวมถึงการพูดคุยกับปราชญ์ในชุมชน ทำให้ได้ข้อมูลบริบทชุมชนทั้งด้านประวัติศาสตร์ชุมชนและประวัติศาสตร์ของชาวโล้ ข้อมูลประชากร ประเพณี พิธีกรรม การละเล่น การประกอบอาชีพ การแต่งกาย หัตถกรรม และอาหารของชาวโล้ รวมถึงข้อมูลบริบทของโรงเรียนกุดสะกอยอีกด้วย

นอกจากนี้ทีมวิจัยยังได้ศึกษาสถานการณ์ภาษาโล้ของทั้ง 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลโพธิ์ไพศาล ตำบลกุสุมาลย์ และตำบลนาโพธิ์ โดยการใช้แบบสอบถาม ซึ่งมีเนื้อหาสำคัญ 3 ประเด็นด้วยกัน ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไป 2) การใช้ภาษาของตนเองภายในบ้าน และชุมชน 3) ความคิดเห็นและทัศนคติในการอนุรักษ์ภาษาโล้ภายในชุมชน ซึ่งจากการสำรวจชาวโล้ทั้ง 3 ตำบล จำนวน 656 ครอบครัว ทำให้พบว่าชาวโล้ส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 70 ยังมีการใช้ภาษาโล้ทั้งภายในบ้าน และภายในชุมชนโดยเฉพาะกับผู้ที่ เป็นชาวโล้ด้วยกัน ทั้งเพื่อนบ้านและญาติพี่น้องตามที่สาธารณะต่าง ๆ เช่น วัด ตลาด เป็นต้น

2) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบตัวเขียนภาษาโล้ โดยเริ่มต้นจากการรวมกลุ่มกันเพื่อจัดทำระบบตัวเขียนภาษาโล้ ด้วยอักษรไทยตั้งแต่ปี 2551 โดยได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจาก อาจารย์ลินดา มาเคอะเก้ นักภาษาศาสตร์ จากสถาบัน SIL แต่ยังไม่มีความชัดเจนนัก จึงได้มีการพัฒนาระบบตัวเขียนร่วมกัน โดยมีนักวิชาการด้านภาษาศาสตร์ จากสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรม เอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนด้านวิชาการ โดยเฉพาะการกำหนดอักษรที่มีเสียงแตกต่างไปจากภาษาไทย พร้อมกันนี้ในการพัฒนาระบบตัวเขียนภาษาโล้นี้ ได้คำนึงถึงความต้องการและความเห็นพ้องของชุมชนเป็นหลัก ทำให้ได้ระบบตัวเขียนที่มีความชัดเจนมากขึ้น และที่สำคัญคือ เป็นที่ยอมรับร่วมกันของชุมชน ทำให้เกิดระบบตัวเขียนภาษาโล้ โดยใช้ตัวอักษรไทย 1 ตัว แทน 1 เสียง ทำให้ได้ระบบพยัญชนะภาษาโล้ โดยแบ่งเป็น พยัญชนะต้น 21 ตัว พยัญชนะสะกด 14 ตัว พยัญชนะควบกล้ำ 9 ตัว สระ 23 ตัว และสามารถนำไปใช้เขียนเรื่องเล่า นิทาน และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวโล้ จำนวน 6 เรื่องด้วยกัน

กล่าวโดยสรุปจากการดำเนินงานวิจัยในโครงการ “การจัดการเรียนการสอนภาษาโล้ในระบบโรงเรียน โดยชุมชนมีส่วนร่วม ด.โพธิ์ไพศาล ด.กุสุมาลย์ และ ด.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร ระยะที่ 1” สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ 2 ข้อ ตามที่ได้กำหนดไว้ กล่าวคือ 1) เพื่อศึกษาบริบทชุมชน ประวัติศาสตร์ สถานการณ์ด้านภาษาและวิถีวัฒนธรรมชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์โล้ ด.โพธิ์ไพศาล, ด.กุสุมาลย์ และด.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบตัวเขียนภาษาโล้ที่มีอยู่ให้ได้มาตรฐานตามหลักภาษาศาสตร์และเป็นที่ยอมรับของชุมชน

นอกจากนี้ที่มวียังได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนในเบื้องต้น เกี่ยวกับการนำภาษาใต้เข้าสู่การจัดการเรียนการสอนภายในโรงเรียน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน มีผู้บริหารโรงเรียน คณะครู และชุมชน ได้สรุปร่วมกันว่าจะจัดให้มีการเรียนการสอนภาษาใต้ภายในโรงเรียนบ้านกุดสะกอย โดยสอนในรูปแบบรายวิชาภาษาใต้ ตามหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งจะมีการดำเนินงานตามโครงการ "การจัดการเรียนการสอนภาษาใต้ในระบบโรงเรียน โดยชุมชนมีส่วนร่วม ต.โพธิ์ไพศาล ต.กุสุมาลย์ และ ต.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร ระยะที่ 2" ต่อไป

บทที่ 6
แผนการดำเนินงานในระยะที่ 2

ผลจากการดำเนินงานวิจัยในโครงการ “การจัดการเรียนการสอนภาษาสโลวในระบบโรงเรียน โดยชุมชนมีส่วนร่วม ด.โพธิ์ไพศาล ด.กุสุมาลย์ และ ด.นาโพธิ์ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร ระยะที่ 1” เพื่อให้สอดคล้องกับโจทย์ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้ จำเป็นต้องมีการดำเนินงานในระยะที่ 2 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 17 แผนการดำเนินงานวิจัยในระยะที่ 2

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการ	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
1. ศึกษาดูงานจากโครงการวิจัยที่ประสบผลสำเร็จในเรื่องการฟื้นฟูภาษา และวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการที่เกี่ยวข้องกับการนำภาษาท้องถิ่นเข้าสู่การจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน	1. เพื่อให้ทีมวิจัยเห็นกระบวนการทำงานเพื่อฟื้นฟูภาษาท้องถิ่นตลอดกระบวนการ 2. เพื่อให้ทีมวิจัยได้ทราบเงื่อนไขและปัจจัยของความสำเร็จในการทำงานเพื่อการฟื้นฟูภาษา	ตัวแทนทีมวิจัย	1. วางแผนการไปดูงาน (เตรียมคน/เนื้อหาที่ต้องการอยากรู้ อยากดู) 2. ติดต่อประสานงานผ่านทางพี่เลี้ยง 3. ไปดูงานโครงการ วิจัยที่ประสบผลสำเร็จระยะเวลา 4 วัน (รวมวันเดินทาง) 4. สรุปสิ่งที่ได้จากการไปศึกษาดูงาน	1. ทีมวิจัยมีความรู้ความเข้าใจเรื่องแนวทางการจัดการเรียนการสอนภาษาท้องถิ่นในระบบโรงเรียน
2. ศึกษาปัจจัยในการนำภาษาท้องถิ่นเข้าสู่การจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน	1. เพื่อศึกษากลไกการนำภาษาท้องถิ่นเข้าสู่การจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน	- ทีมวิจัย - คณะกรรมการสถานศึกษา - หน่วยงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง	จัดเวทีประชุมผู้เกี่ยวข้อง ในประเด็น ดังนี้ - ประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนภาษา-วัฒนธรรมสโลวในระบบโรงเรียนที่	1. ทีมวิจัยได้เห็นกระบวนการทำงานเพื่อฟื้นฟูภาษาท้องถิ่นตลอดกระบวนการ 2. ทีมวิจัยได้ทราบเงื่อนไขและปัจจัยของความสำเร็จใน

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการ	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
			ผ่านมา - ข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียน เช่น ได้แก่ จำนวนนักเรียนในแต่ละชั้น จำนวนนักเรียนที่เป็นชาวไล้ ความสามารถในการใช้ภาษาไล้ เป็นต้น - ปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนภาษาไล้ในระบบโรงเรียน - การบริหารจัดการ ได้แก่ คนผู้เข้าร่วมในแต่ละกิจกรรม (ชุมชน ครู นักเรียน หน่วยงานในพื้นที่) การนำเนื้อหาทางภาษาวัฒนธรรมไล้เข้าสู่หลักสูตรแกนกลาง หรือโครงสร้างหนึ่งในระบบโรงเรียน และการวางแผนงบประมาณที่จะต้องใช้ในอนาคต	การทำงานเพื่อการฟื้นฟูภาษา 3. เกิดความสัมพันธ์อันดีภายในทีมวิจัย / ระหว่างทีมวิจัยกับทีมวิจัยโครงการอื่น/ และระหว่างทีมวิจัยกับพี่เลี้ยง 4. เกิดพลัง / แรงบันดาลใจในการทำงานเพื่อฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรม

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการ	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
3. ผลิ ต ว ร ร ณ ก ร ร ม ท้องถิ่นและสื่อการ เรียนการสอน	1. เพื่อเป็นการฝึก การใช้ระบบ ตัวเขียนที่ได้รับ การพัฒนาขึ้น 2. เพื่อเป็นการ สร้างนักเขียน ภาษาโลให้เพิ่ม มากขึ้น 3. เพื่อให้ได้ หนังสือที่เป็น ว ร ร ณ ก ร ร ม ท้องถิ่นและสื่อการ สอนภาษาโล	1. ทีมวิจัย 2. ภูมิปัญญา ท้องถิ่น 3. เยาวชน	1. ประชุมเชิง ปฏิบัติการเรื่อง ก า ร ผ ลิ ต ว ร ร ณ ก ร ร ม ท้องถิ่นและสื่อการ เรียนการสอน ภาษาโล 1 ครั้ง จำนวน 3 วัน 2. จัดทำหนังสือ ภาษาโลต่อใน หมู่บ้าน 2.1 หนังสือภาษา โลระดับต่างๆ เช่น หนังสือเล่มเล็ก หนังสือเล่มยักษ์ เพื่อพัฒนาทักษะ การใช้ระบบ ตัวเขียนและ เตรียมสำหรับการ ใช้ในโรงเรียน 2.2 หนังสือบันทึก องค์ความรู้และ ภูมิปัญญาชาวโล วรรณกรรม ฯลฯ เตรียมสำหรับการ ใช้สอนในโรงเรียน	ได้ข้อมูลสำคัญซึ่ง เป็นองค์ประกอบและ กลไกในการนำภาษา ท้องถิ่นเข้าสู่อการ จัดการเรียนการสอน ในระบบโรงเรียน
4. ทำแผนการ สอนภาษาโลใน ระบบโรงเรียน	เพื่อจัดทำแผนการ สอนภาษาโลตาม วัฒนธรรมและ ประเพณี 12 เดือน ของชุมชน	- ทีมวิจัย - ทีมที่ปรึกษา - ปราชญ์ชาวบ้าน	1. จัดประชุมระดม ความคิดเห็นใน การจัดทำแผนการ เรียนการสอน 2 ครั้ง ๑ ละ 2 วัน 2. จัดพิมพ์	1. ทีมวิจัยมีความ ชำนาญในการใช้ ระบบตัวเขียนที่ ได้รับการพัฒนาขึ้น จนสามารถนำไป เผยแพร่ในชุมชนได้

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการ	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
			แผนการสอนและ ตารางการสอน	2. ได้นักเขียนภาษา โลให้เพิ่มมากขึ้น สำหรับทำกิจกรรม การทำหนังสือและ การทำสื่อการเรียน การสอนภาษาโลใน ระบบโรงเรียนต่อไป 3. ได้หนังสือภาษาโล ระดับต่าง ๆ และ วรรณกรรมที่เป็น องค์ความรู้และภูมิ ปัญญาของชาวโล 4. ระบบตัวเขียน ภาษาโลที่พัฒนาแล้ว ได้รับการยอมรับจาก คนโลด้วยกันเอง
5. ทดลองจัดการ เรียนการสอน ภาษาโลในระบบ โรงเรียน	เพื่อทดลองสอน ภาษาโลใน โรงเรียนตาม แผนการสอนที่วาง ไว้	เด็กนักเรียน	1. ครูประจำการ ในโรงเรียนซึ่งเป็น ชาวโลทำการสอน เด็กนักเรียน ตาม แผนการสอนที่วาง ไว้ 2. เชิญครูภูมิ ปัญญามาร่วมสอน ในบางชั่วโมงบาง รายกิจกรรม 3. ติดตามและ ประเมินผลการ เรียนการสอนโดย ชุมชนมีส่วนร่วม	1. ได้แผนการสอน ภาษาโลอย่างเป็น ระบบและมีความ สอดคล้องกับ วัฒนธรรมและ ประเพณี 12 เดือน ของชุมชน 2. ได้คู่มือ/แผนการ สอนให้กับครูภูมิ ปัญญา 3. ชุมชนได้มีส่วน ร่วมในการจัดทำ แผนการสอน
6. ส รุ ป แ ล ะ ป ร ะ เ มื น ผล	1.เพื่อให้ทีมวิจัย ได้บททวนการ	ทีมวิจัย	จัดประชุมเพื่อ สรุป ผล ก า ร	1. เด็กได้เรียนภาษา โลทั้งทักษะการฟัง

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการ	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
โครงการ	ทำงานที่ผ่านมา ปัญหา อุปสรรค และแนวทางที่จะ พัฒนางานต่อไป 2. เพื่อเป็น แนวทางสำหรับ การเขียนรายงาน ความก้าวหน้าและ รายงานฉบับ สมบูรณ์		ดำเนินงานทุก 6 เดือน 3 ครั้ง	พูด อ่าน เขียน 2. เด็กได้เรียนรู้เรื่อง วัฒนธรรม ประเพณี ของชาวใต้
7. จั ด เ ว ที่ นำเสนอผลการ ดำเนินงาน	1. เพื่อเป็นการ สรุปผลการทำงาน วิจัยทั้งโครงการ สำหรับนำเสนอต่อ คนในชุมชน หน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง 2. เพื่อให้คนใน ชุมชน หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องได้รับรู้ ผลการวิจัย และให้ ความร่วมมือใน การทำงานต่อไป 3. เพื่อนำองค์ ความรู้ที่ได้ไปสู่ การขยายผลต่อไป	1. คณะทีมวิจัย 2. ชุมชน 3. ครู / นักเรียน โรงเรียน 4. โรงเรียนในกลุ่ม เป้าหมาย 5. องค์การภาครัฐ และเอกชนที่ เกี่ยวข้อง -	1. ประชุมเพื่อ จัดเตรียมงาน 2. ตี ด ต่ อ ประสานงาน 3. จัดนิทรรศการ 4. จั ด เ ว ที่ นำเสนอผลงานที่ ได้ทำมา 5. ถอดบทเรียน และจัดทำบันทึก หลังเสร็จเวที	1. ทราบปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้น จากการทำงานที่ผ่าน มา 2. ได้แนวทางแก้ไข ปัญหาเพื่อให้การ ด ำ เ นื ง ง า น มี ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น 3. ได้แนวทางสำหรับ การเขียนรายงาน ความก้าวหน้าและ รายงานฉบับสมบูรณ์
8. จัดทำรายงาน ความก้าวหน้าและ รายงานฉบับ สมบูรณ์	เพื่อเป็นการสรุป การทำงานของทีม วิจัยรายงานต่อ สกว.	ทีมวิจัย	เขียนรายงาน	1. ทีมวิจัยสามารถ เขียนรายงานการ ทำงานของทีมวิจัย ต่อ สกว. ได้

ภาคผนวก

1. แบบสอบถามที่ใช้ในการสำรวจสถานการณ์ภาษาโล้

แบบสำรวจสถานการณ์ทางภาษาโล้ “โครงการ การจัดการเรียนการสอนภาษาโล้
ในระบบโรงเรียน โดยชุมชนมีส่วนร่วม”

ข้อมูลครัวเรือน

บ้านเลขที่ หมู่ที่..... ตำบล..... สมาชิกในครัวเรือน จำนวน.....คน

1. อายุ.....อาชีพ.....เพศ.....สถานภาพ.....ระดับการศึกษา.....
ความสัมพันธ์ในครัวเรือน.....
2. อายุ.....อาชีพ.....เพศ.....สถานภาพ.....ระดับการศึกษา.....
ความสัมพันธ์ในครัวเรือน.....
3. อายุ.....อาชีพ.....เพศ.....สถานภาพ.....ระดับการศึกษา.....
ความสัมพันธ์ในครัวเรือน.....
4. อายุ.....อาชีพ.....เพศ.....สถานภาพ.....ระดับการศึกษา.....
ความสัมพันธ์ในครัวเรือน.....
5. อายุ.....อาชีพ.....เพศ.....สถานภาพ.....ระดับการศึกษา.....
ความสัมพันธ์ในครัวเรือน.....

ข้อมูลสถานการณ์ทางภาษา

1. ท่านใช้ภาษาโล้หรือไม่

☐ ใช่

☐ ไม่ใช่

2. ท่านใช้ภาษาโล้กับใครในบ้านบ้าง

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

3. ในครอบครัวของท่าน ท่านใช้ภาษาใต้พูดเรื่องอะไรบ้าง

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

4. ในครอบครัวของท่านใช้ภาษาใต้สื่อสารเวลาไหน

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

5. ท่านใช้ภาษาใต้นอกบ้านหรือไม่.....

5.1 ใช้ที่ไหนบ้าง.....

5.2 ใช้กับใครบ้าง.....

6. เมื่อใดที่ท่านไม่ใช้ภาษาใต้

☐ บุคคลต่างชาติพันธุ์

☐ สถานที่ราชการ

ข้อมูลทัศนคติ / ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภาษาใต้

1. ท่านคิดว่าการใช้ภาษาใต้มีประโยชน์ต่อตนเองและชุมชนอย่างไร

.....

.....

2. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเมื่อเห็นคนใต้เลิกพูดภาษาใต้

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

3. ท่านคิดว่าจะมีวิธีช่วยอนุรักษ์และสืบทอดภาษาใต้ไว้อย่างไร

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

4. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ถ้ามีการจัดทำระบบตัวเขียนภาษาใต้.....

5. ท่านคิดว่าจะสามารถนำระบบตัวเขียนไปใช้ประโยชน์อย่างไร

1.....

2.....

3.....

4.....

5.....

6. ถ้ามีการจัดการเรียนการสอนภาษาใต้ในโรงเรียน ท่านจะให้สอนเรื่องอะไร

1.....

2.....

3.....

4.....

5.....

2. ตารางแสดงจำนวนประชากรและจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ของ Krejcie and Morgan

จำนวน ประชากร	จำนวนกลุ่ม ตัวอย่าง	จำนวน ประชากร	จำนวนกลุ่ม ตัวอย่าง	จำนวน ประชากร	จำนวนกลุ่ม ตัวอย่าง
10	10	220	140	1200	291
15	14	230	144	1300	297
20	19	240	148	1400	302
25	24	250	152	1500	306
30	28	260	155	1600	310
35	32	270	159	1700	313
40	36	280	162	1800	317
45	40	290	165	1900	320
50	44	300	169	2000	322
55	48	320	175	2200	327
60	52	340	181	2400	331
65	56	360	186	2600	335
70	59	380	191	2800	338
75	63	400	196	3000	341
80	66	420	201	3500	346
85	70	440	205	4000	351
90	73	460	210	4500	354
95	76	480	214	5000	357
100	80	500	217	6000	361
110	86	550	226	7000	364
120	92	600	234	8000	367
130	97	650	242	9000	368
140	103	700	248	10000	370
150	108	750	254	15000	375
160	113	800	260	20000	377
170	118	850	265	30000	379
180	123	900	269	40000	380
190	127	950	274	50000	381
200	132	1000	278	75000	382
210	136	1100	285	100000	384

3. ภาพกิจกรรมการดำเนินงานในโครงการ ฯ

ภาพกิจกรรมการพัฒนาระบบตัวเขียนที่มหาวิทยาลัยมหิดล

ภาพกิจกรรมการเปิดเวทีชี้แจงโครงการ ฯ

ภาพกิจกรรมสำรวจชาวโล้ในประเทศลาว

ภาพกิจกรรมออกแบบเครื่องมือในการสำรวจสถานการณ์ภาษาใต้

ภาพกิจกรรมวิเคราะห์สถานการณ์ภาษาใต้

ภาพกิจกรรมที่มวิจัยร่วมงานวันภาษาแม่สากล ที่มหาวิทยาลัยมหิดล